

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE

FILOSOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN

DIPLOMOVÁ PRÁCE

EXILOVÉ PERIODIKUM NEDĚLNÍ HLASATEL NA PŘELOMU LET 1989/1990

EXILE MAGAZINE SUNDAY HERALD AT THE TURN 1989/1990

Miloslav Brichta

PRAHA 2012

Vedoucí práce: PhDr. Michal Kopeček, Ph.D.

PODĚKOVÁNÍ

Dovoluji si poděkovat PhDr. Michalu Kopečkovi, Ph.D. za všestrannou pomoc a radu při zdolávání překážek, úskalí, shromažďování materiálů souvisejících s psaním této práce. Také bych chtěl poděkovat pracovníkům Ústavu českých dějin, Československého dokumentačního střediska, Libri Prohibiti,

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia, či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. 4. 2011

.....

Klíčová slova

Exilové periodikum 1989/1990

Key Words

Exile magazine 1989/1990

OBSAH

Abstrakt.....	5
Abstract.....	5
1. Úvodem.....	6
2. Česká krajanská a exilová periodika ve Spojených státech a jejich specifika.....	9
3. Příspěvatelé Nedělního hlasatele v širším rámci českého a slovenského exilu.....	15
4. Teoretické zamyšlení nad působením Nedělního hlasatele v mediálním prostoru.....	31
5. Před sametovou revolucí - reflexe reality v obsahu Nedělního hlasatele za období od ledna do října 1989.....	40
5.1. Reflexe situace a událostí v Československu.....	40
5.2. Reflexe mezinárodních a vnitroamerických událostí v diskursu Nedělního hlasatele, diskurs ostatních textů, komentářů úvah, textů na pomezí žurnalistiky historiografie a ekonomiky.....	49
6. Reflexe reality v obsahu Nedělního hlasatele za období od ledna do října 1989, reflexe listopadových událostí.....	57
6.1. Reflexe reality v Československu.....	57
6.2. Reflexe souvisejících událostí mezinárodního kontextu, diskurs ostatních textů.....	62
7. Nedělní hlasatel v roce 1990.....	69
7.1. Reflexe reality v Československu.....	69
7.2. Mozaika ostatních textů v roce 1990.....	80

8. Závěr.....	83
Seznam literatury.....	84

ABSTRAKT

Týdeník Nedělní hlasatel patří datem svého vzniku, rokem 1891, k nejstarším krajanským periodikům vůbec. Představuje zajímavou sondu do způsobu myšlení krajanské komunity, v průběhu času, v důsledku historických událostí v Evropě se postupně stává také periodikem exulantským. Reflexe událostí roku 1989 obráží úhel pohledu jeho tvůrců, z velké části dobrovolných přispěvatelů hodnotících vývoj z odstupu a zohledňujících vlastní životní zkušenosti a představy. Texty vynikají přímočarou syrovostí, jazykovým stylem a důrazem na české národní tradice připomínající myšlenkový svět první poloviny dvacátého století. Důvodem je skladba autorů a přispěvatelů, tvoří v zásadě dvě základní skupiny, první, usedlíci žijící ve Spojených státech již po mnoho generací, přejímají lingvistickou skladbu češtiny a myšlenkový svět svých rodičů a prarodičů, druhá, poúnorová a z menší části posrpnová exulanti si přinášejí obraz vlasti v podobě, jakou ji pamatují v době svého odchodu. V politickém zaměření článků a zpravodajských komentářů převažuje důsledný antikomunismus s určitými prvky křesťanského konzervatismu. Nechybí ani antisemitismus, určitý rasistický podtext obsahují příspěvky krajanů z Jižní Afriky. Toto zaměření některých textů, zcela jistě nepředstavujících většinu, přitahovalo pozornost některých českých médií a politiků z okraje politického spektra. Periodikum Republikánské strany, sdružení pro republiku Miroslava Sládka některé z článků přímo citovalo, zejména negativní hodnocení ekonomické reformy a pejorativní posuzování příčin a průběhu tzv. „sametové revoluce,“. Nicméně troufám si tvrdit, že takto zaměřené články tvoří pouze malou část celkového profilu.

ABSTRACT

Sunday Herald is the date of its establishment, the year 1891, the oldest expatriate general periodical. It represents an interesting probe into the way of thinking expatriate community over time, due to historical events in Europe is also becoming a journal created by exiles. Reflection on the events of 1989 shows the viewpoint of its creators, for the most part voluntary contributors evaluation evolution from a distance and taking into account their own life experiences and ideas. Texts excel straightforward rawness, linguistic style and emphasis on the Czech national tradition reminiscent of the world thought the first half of the twentieth century. The reason is the mix of authors and contributors, there are basically two groups, the first, settlers living in the United States for many generations are taking

linguistic composition of the Czech language and intellectual world of his parents and grandparents, second, post „February,, and a smaller part, post „August,, exiles to bring the picture of home in form, it would be remembered at the time of their escape. In the political orientation of articles and news commentaries outweighs consistent anticommunism with certain elements of Christian conservatism. There are also anti-Semitism, a racist subtext include articles from South African expatriates. The focus of some text, certainly not constitute a majority, has attracted the attention of some Czech politicians and the media from the fringes of the political spectrum. Journal of the Republican Party, Alliance for the Republic of Miroslav Sladek some of the articles quotes directly, particularly negative assessment of the economic reform and pejorative assessment of the causes and course of so-called "Velvet Revolution. " However, I dare say that such articles shape only a small part of the overall profile.

1. Úvodem

Nedělní hlasatel provázal českou krajanskou komunitu již od roku 1891, do povědomí se dostává zejména u té její části, která žije v okolí Chicaga, nicméně s postupem času se stává populárním krajanským periodikem všech krajanů žijících v USA. Je zcela logické, že v důsledku politického vývoje v Evropě od konce třicátých let se stává též periodikem exulantským, tento trend sílí po roce 1948, v menší míře po roce 1968. Nedělní hlasatel získává prvky doplňující jeho celkový profil měnící se postupem času jen málo, převažuje důsledný antikomunismus s důrazem na křesťanské a národní tradice, stylistická tvář českého jazyka připomíná texty první poloviny dvacátého století, což ukazuje na krajany žijící v USA již od narození a přejímající jazyk svých otců, případně krajany žijící v exilu již dlouhou dobu. Nelze ovšem zevšeobecňovat, každý článek, příspěvek, s výjimkou pravidelného zpravodajství je svým způsobem originál a obráží úhel pohledu občasného, nebo pravidelného přispěvatele, jeho myšlenkový svět, priority, životní zkušenosti. Tiskovina se tak stává zajímavou sondou do života a způsobu myšlení části komunity. Současně je jedním z pojití mezi členy komunity navzájem a jedním z mála česky psaných periodik se kterými přicházejí do styku a která doplňuje předkládanou mediální nabídku v místě pobytu. Lze soudit, že obraz mediální reality předkládaný Nedělním Hlasatelem může část komunity určitým, někdy závažným způsobem ovlivňovat. Nedělní Hlasatel tedy představuje určité specifikum mediální nabídky nacházející obdobu pouze u ostatních krajanských periodik, například Amerických Listů, nebo Hlasu Domova, vydávaného krajanskou komunitou v Austrálii.

Dvě polohy přístupu k problému také představuje působení Nedělního Hlasatele na krajany v zahraničí, kteří jsou současně ovlivňováni místním mediálním a kulturním prostředím a na případné čtenáře v Československu ovlivněnými mediální a politickou kulturou poslední fáze

komunistického režimu, vlastní sametové revoluce a raným obdobím polistopadové transformace. Působení médií v druhém případě představuje specifikum výrazně odlišné od působení médií dle obecně uznávaných teorií na západě. Mediální kulturou v postkomunistickém prostoru se dotýká práce vzniklá na půdě Sociologického ústavu Akademie Věd České republiky nazvaná „Socioekonomické hodnoty, politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie,“¹, práce se zabývá širším spektrem sociologické problematiky v České republice v delším časovém polistopadovém horizontu, nejenom tedy bezprostředně před vstupem do EU. Marek Skovajsa uvádí podle Jakubovicze mediální systémy přicházející v úvahu, nebo částečně realizované v českém prostředí v období transformace, cituji:

„Idealistický model mající svůj původ v disidentské opozici proti komunistickému režimu, postkomunistická média fungují nezávisle na státu a slouží především k svobodnému vyjádření občanů, formování kritické veřejnosti a ovlivňování politické sféry – nerealizovaný model post disidentských politických elit na počátku 90. let

Imitační model - postkomunistický mediální systém se vytváří napodobováním institucionálních a dalších prvků mediálních systémů západních společností – v různé míře aplikují téměř všechny postkomunistické země

Materialistický model – média jsou v co největším rozsahu privatizována v očekávání, že se tím dosáhne jejich plné nezávislosti na státu a současně nově ustavený mediální trh zajistí optimální selekci a uspokojení základních požadavků spotřebitelů mediálních produktů – model postsovětských států

Atavistický model – držitelé politické moci se snaží udržet si maximální možný vliv nad mediálním systémem jako celkem i konkrétními médii aby je mohli využívat v politickém boji s oponenty – v extrémní podobě se vyskytuje ve státech jako je Bělorusko nebo středoasijské postsovětské republiky, jeho prvky jsou však přítomny ve všech postkomunistických zemích

Autorův závěr, že mediální politiky v postkomunistických zemích dlouhodobě směřují k různě nadávkovaným směsím mimetického a atavistického modelu lze jistě považovat za platný i pro Českou republiku, třebaže povahu českého postkomunistického mediálního neoliberalismu vystihuje nejlépe model Jakuboviczem označený jako materialistický. Mezi nejvýznamnější faktory, které určují k jakému pólu má model existující v každé postkomunistické zemi nejbližší,“²

¹ „Socioekonomické hodnoty, politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie,“ , Sociologický ústav Akademie věd České republiky, práce vznikla na základě grantu GA ČR č. 403-03-0339 - „Proměny socioekonomických hodnot v procesu přibližování ČR k EU,“

² Tamtéž, in Marek Skovajsa: „Politika moc a média v procesu transformace,“ , str. 26

Transformace českého (československého) mediálního trhu byla v roce 1990 teprve v počátcích, pokračovalo vycházení periodik vydávaných v poslední fázi normalizačního režimu s částečně pozměněným obsahem a politickou orientací, nejrůznější hnutí, politické strany a straničky, některé s životností do prvních svobodných voleb vydávaly periodika vlastní, vznikala první komerční periodika často s nepřiliš jasnou vlastnickou strukturou a bulvárním obsahem, neexistenci zásadního legislativního systému korigujícího vlastnické vztahy a podnikání v oblasti médií začaly využívat velké zahraniční mediální korporace, zejména korporace německé. Běžný konzument zvyklý na nemnoho tiskovin schválených normalizačním režimem byl najednou zavalen množstvím informací nejrůznějšího zaměření, obsahu a původu o jejichž věrohodnosti mohl pouze spekulovat. Texty samizdatového a exilového původu disponovaly určitou přitažlivostí, zejména pro generace, které měly bezprostřední zkušenost pouze s periodiky vycházejícími po roce 1969. Obsah Nedělního Hlasatele mezi ně nepochybně patřil, i když si, vzhledem k nákladu tohoto periodika, nelze dělat iluze o jeho rozšíření mezi širší okruh čtenářů - téměř každé číslo obsahuje apel na rozšíření počtu předplatitelů a žádost o finanční příspěvek. Nicméně existovala ještě jiná možnost se s obsahem listu, respektive s účelově vybranými články, seznámit. Ještě před prvními listopadovými volbami vzniká „Republikánská strana Československa, sdružení pro republiku,, , mající ambice vyplnit krajní část politického spektra. Do jejího čela se postavil bývalý zaměstnanec Federálního úřadu pro tisk a informace, později známý Miroslav Sládek. A právě tiskovina tohoto hnutí „Republika,, některé články z obsahu Nedělního hlasatele cituje. Naopak v Nedělním hlasateli se objevuje pejorativní prohlášení Miroslava Sládka týkající se sametové revoluce. Tato fakta mohla postavit působení Nedělního hlasatele na krajanskou komunitu a na povědomí o obsahu tohoto listu v tehdejší Československu do jiného světla, mohla určitým způsobem zkreslit jeho vnímání a napomoci tvoření různých mýtů vycházejících z neznalosti. Podoba Nedělního hlasatele se ovšem mění v čase. Její vývoj v pozdějším období devadesátých let je ale mimo rámec této práce, která se zabývá obdobím let 1989 – 1990.

Tato velmi stručná práce má cíl skromný, zmapovat reflexi událostí přelomu roku 1989 a 1990 v periodiku Nedělní Hlasatel, s důrazem na listopadovou revoluci v Československu. Současně se pokusí zmapovat původ a důvody této podoby reflexe s přihlédnutím k jejímu pozdějšímu vývoji v průběhu devadesátých let, kdy ovlivňovala některé politické směry z okraje politického spektra, některé články z obsahu Nedělního hlasatele byly například přetiskovány v periodiku Sdružení pro republiku, Republikánské strany Československa Miroslava Sládka. Působení na krajanskou komunitu jako takovou, případně na veřejné mínění v tehdejší Československu, které je nezbytné k vytvoření celkového obrazu působení tohoto periodika mohu, vzhledem k nemožnosti provést hluboký empirický výzkum, pouze naznačit, nebude tedy v žádném případě jedním z nosných témat této práce. I když neopomenu zmínit texty kolegů, především z pomezí oborů, ale pochopitelně nejen z nich, určitě by tento text neměl být pouhou kompilací, nebo srovnáváním jiných akademických textů a jejich aplikací na problém, chci postupovat spíše tvůrčím způsobem a prezentovat vlastní myšlenky a úvahy s rizikem, že se mohu mýlit.

Tématem této práce není zmapování určité reality na základě kritického zhodnocení použitých pramenů a následné sestavení mozaiky události, nýbrž zkoumá reflexi reality živými lidmi majícími potřebu se o své myšlenky podělit s ostatními a ovlivňovat své okolí, objektem zkoumání je tedy pramen sám, pomocnými prameny jsou odborné publikace zabývající se mediálními teoriemi a událostmi, které jsou reflektovány. Nelze tedy postupovat klasickou metodou – pramen - jeho kritické zhodnocení – zařazení mezi veličiny ovlivňující nebo neovlivňující interpretaci reality pisatelem ale právě naopak, na základě vlastní interpretace historické reality založené na určité, nikdy ne dokonalé znalosti faktů, pisatel posuzuje její reflexi, spekuluje o možných dopadech na její konzumenty. Zhodnocení pramene je tak vlastně současně nosné téma práce.

2. Česká krajanská a exilová periodika ve Spojených státech a jejich specifika

První výtisk Nedělního hlasatele spatřil světlo světa již v roce 1891, provází tedy krajanskou komunitu značně dlouho, nicméně nebyl periodikem nejstarším a rozhodně ne jediným, ba ani nejvýznamnějším. Počátek výraznějšího výskytu českého imigrantského tisku ve Spojených státech lze vystopovat na počátku šedesátých let devatenáctého století, zhruba deset let poté, co dochází v českých zemích k počátkům masovému vystěhovalectví do Ameriky (jedná se zejména o vystěhovaleckou vlnu po roce 1848).³ Tyto tiskoviny vydávané duchovní elitou mezi imigranty měly ambice plnit a, do značné míry také plnily rozmanité funkce. Svépomocně vytvářená periodika a občasníky přistěhovalce informovala, vedla, poučovala, vzdělávala a v jinoetnickém prostředí celkově orientovala. Zároveň signalizovala a posilovala jejich národní identitu. Neméně důležité bylo i to, že periodický tisk zprostředkovával veřejnou komunikaci, přesahující bezprostřední okolí přistěhovalců a umožňoval aktivně se jí zúčastnit. Hlavní funkcí imigrantských periodik však zpočátku bylo přistěhovalce etnicky identifikovat a integrovat. Co český tisk pro přistěhovalce znamenal dokazuje enormní množství periodik vydávaných za značně obtížných finančních a technických podmínek.⁴ K největšímu nárůstu počtu vydávaných titulů dochází na začátku dvacátého století, za vrchol lze považovat rok 1910, dále pak počátek dvacátých let. V roce 1920, kdy dosáhl český novinový tisk absolutního vrcholu, bylo editováno čtyřicet tři dýdeníků, , třicet jeden měsíčník, devět deníků, šest čtrnáctideníků.⁵ Krátce poté však nastává postupný útlum způsobený změnami v americké legislativě reagujícími na poválečnou hospodářskou krizi, zejména na zavedení imigračních kvót. Klesající počet imigrantů byl ovlivněn také vznikem Československé republiky. Přibližně v této době klesá

³ Alena Jaklová: „Čechoamerická periodika 19. a 20. století,, , str. 11 - 26

⁴ Tamtéž

⁵ Tamtéž

důraz na etnickou identifikaci, proces asimilace původních imigrantů je v zásadě ukončen. Mění se funkce imigračních tiskovin, do jejichž jazyka začíná pronikat angličtina. Současně se mění profesní skladba imigrantů. Zatímco v roce 1910 představovali farmáři ještě 33 procent z celkového počtu českých přistěhovalců v roce 1940 jich žilo na farmách již jenom 18 procent, většina žila ve městech. Neobývali však kompaktní městské komunity jako tomu bylo v 19. století. Češi již ke svému životu nepotřebovali sousedství krajanů z bývalé vlasti. Rozpad městských komunit urychlila světová hospodářská krize na přelomu dvacátých a třicátých let, na počátku padesátých let přestaly čechoamerické komunity jakožto specifický fenomén prakticky existovat.⁶

Obsah a podobu čechoamerických periodik začal také formovat po roce 1939, 1948 a 1968 nový fenomén – politický exil. Funkce některých periodik se opět mění v závislosti na aktivitách exulantů, vznikají periodika nová, jak již to bývá, některá periodika zanikají. Mezi nejvýznamnější nově vzniklé měsíčníky můžeme zařadit například měsíčník Československé národní rady americké „The News Flashes from Czechoslovakia,, , měsíčník byl tištěný v angličtině, vycházející v Chicagu, jeho redaktorem byl J. Martínek, spolupracovníkem J. Kuchyňka. Měsíčník byl již vysloveně výsledkem aktivit politického protinacistického exilu a té části krajanské komunity, která se aktivně zasazovala o znovuoobnovení ČSR v předmnichovských hranicích, podporovala aktivity presidenta Beneše. Byl zasílán do anglicky mluvících zemí, přímo v USA byl předáván médiím, knihovnám, důležitým korporacím a osobnostem. Československá národní rada americká vydávala také čtrnáctideník ve španělštině plnící obdobnou funkci, v češtině vydávala denně, nebo obden cyklostylovaný list, nazvaný prostě „Tisková služba ČSNR,, , nejednalo se však o klasický deník novinového typu, list byl distribuován převážně pro vnitřní potřebu. Redaktorem byl opět J. Martínek, je zajímavé, že poslední list byl vydán ještě v roce 1957.⁷ Také České národní sdružení v Americe vydávalo svůj bulletin nazvaný „Svobodné Československo – Free Czechoslovakia. Měsíčník vycházel v letech 1939 – 1977 v Berwynu, pod redakcí J. Vojana, V. Minibergera a V. Čejky, přesahuje tedy rámec počáteční, protinacistické vlny českého exilu. Dalším měsíčníkem odbojových krajanských centrál byl „Zpravodaj krajanského výboru ČNS,, , vycházel v Chicagu a specializoval se na organizování československé zahraniční akce na americkém středozápadě. V jeho redakci působili V. Beneš, O. Chýle, J. Procházka, V. Vrbský, O. Ginburg, J.G. Mičan, B. Marek, M.H. Beránková a E. Vacherlon. V Chicagu byl vydáván také měsíčník Národního svazu českých katolíků nazvaný „Hlídka,,. Vycházel již od roku 1920, vydávání bylo ukončeno v roce 1947. Také tento list se aktivně zapojil do propagace československé zahraniční akce a podpory amerického válečného úsilí.

Po druhé světové válce nastává krátké období, kdy české krajanské aktivity soustřeďují na charitativní akce a pomoc lidem v znovuoobnoveném Československu. Toto období je také charakteristické ideovým vzdalováním českých a slovenských krajanských aktivit, kdy část slovenských krajanských sdružení nepodporuje Československý stát a orientuje se na

⁶ Tamtéž, str. 308

⁷ Tamtéž, str. 318

propagaci znovuoobnovení samostatnosti Slovenska. České krajanské aktivity a politická orientace textů vydávaných periodik se v naprosté většině nestavily do opozice proti režimu v obnovené ČSR a prezidentu Benešovi, Prchalův Český národní výbor⁸ neměl mezi krajany ve Spojených státech prakticky žádný vliv.⁹

Únorový převrat způsobil mezi krajany zmatek a uvedl je do stavu frustrace. Ti, kteří po dobu šesti let investovali své naděje a prostředky do obnovy toho, co označovaly jako „Masarykova demokracie“, , převrat odsuzovali a považovali jej za zradu. Část krajanů naproti tomu sympatizovala se Stalinem, v němž spatřovala osvoboditele Československa a nemohla uvěřit, že politický převrat je počátek totalitního režimu, z omylu některé z těchto krajanů vyvedl teprve příjezd prvních uprchlíků. Československá národní rada Americká a později Rada svobodného Československa burcovaly veřejné mínění, pořádaly protestní akce a obracely se na politické a veřejné činitele, včetně prezidenta a kongresu Spojených států. Situaci reflektuje pochopitelně krajanský a nově se etablující exilový tisk. Například „Čas Čechoslováků v Anglii“, (vydáváný i ve Spojených státech) v roce 1949 píše:

„Osud se naplňuje – z Masarykova státu další ruská gubernie. Poslední zprávy z domova jsou poplašné a skličující. Po několik neděl je jasné, že říjnová čistka a hromadné zatýkání a přesun vojenských a politických vězňů do východní zóny Protektorátu blíž ruským hranicím – že to vše je souhrn preventivních opatření, která dobyvatelská diktatura provádí vždy v podvečer jiných rozhodnutí a jiných událostí.Brzy, nad dříve než tušíme, promění se Polsko, Československo, Rumunsko, Maďarsko a Bulharsko v gubernie Sovětského svazu. Tím nastane předčasný konec podvodné hry na stát, na svobodu a nezávislost.“¹⁰

V této době, tedy ve druhé polovině dvacátého století vycházel v USA dvojí typ českých psaných periodik, periodika krajanská a periodika exilová.¹¹ Dělicí čára mezi oběma druhy však podle mého názoru není jasná, také krajanská periodika reflektovala problematiku poúnorového, později posrpnového exilu, jejich obsah byl exulanty také formován. Typickým příkladem může posloužit právě Nedělní hlasatel. Podle M. Pribáně (1995) za exilová periodika jsou obvykle považována taková, která byla vydávána či redigována

⁸ Český národní výbor byl ustaven v dubnu 1945 v Londýně, vznikl sloučením londýnských organizací stavících se do opozice k exilové čs. londýnské vládě a prezidentu Benešovi. Vznik Výboru byl do určité míry reakcí na Košícký vládní program a celkovou prosovětskou politickou orientaci Beneše. V jeho čele stanul generál Prchala. Činnost se soustřeďovala na rozesílání memorand politickým činitelům, hlavně ve Spojeném království. Úsilí nepřinášelo očekávaný výsledek a Výboru se nepodařilo získat podporu a uznání politických institucí. Pro ně zůstal respektovaným představitelem ČSR prezident E. Beneš, proti kterému směřovaly nejostřejší útoky. Výbor měl pouze omezený vliv na některé krajanské organizace a spolky, velmi malý vliv měl do roku 1948 v Československu. Státní bezpečnost a Zemský odbor bezpečnosti zareagovaly nepřiměřeně významu této opoziční skupiny, vyšetřování odhalilo pouze asi padesát osob, kteří se na propagaci Prchalovy skupiny, většinou skromným dílem, v ČSR podílely.

⁹ Karel Kaplan: „Poúnorový exil 1948 – 1949“, , str. 35 – 54.

¹⁰ In „Čas Čechoslováků v Anglii“, , prosinec 1949, číslo 4 – 5, str. 1

¹¹ Alena Jaklová: „Čečoamerická periodika 19. A 20. Století“, , str. 331 - 332

českými exulanty v nekomunistickém světě v letech 1948 - 1989.¹² Existuje ovšem i několik periodik založených v tomto období mající prokazatelně krajanský charakter a původ.

Po druhé světové válce a po roce 1948 nastává krátké oživení v produkci čechoamerického tisku, v padesátých letech, zejména v jejich závěru nastává však nezadržitelný pokles počtu vydávaných titulů. Vzniklo sice několik krajanských a exilových listů, zanikla ale celá řada titulů starších. Mnohé z nich měly velmi dlouhou tradici. Například v roce 1946 zanikl nejstarší čechoamerický list vůbec „Slávie,, , založený 1861, v dubnu 1950 přestal vycházet „Hlas,, , založen 1872 a další. Mezi tituly nově založenými s exilovou orientací a existujícími ještě v období 1989/1990 bych rád jmenoval „Americké listy,, , později založený exilový týdeník „Hlas národa,, , vycházející od roku 1976 dodnes a exilový týdeník „Evropské listy,, , tento týdeník založený v roce 1973 však vycházel krátce, pouze do roku 1976. Periodika se měnila také obsahově, vytratily se zprávy o farmářích a farmách, protože většina krajanů žila již ve městech, zmizely i zprávy o českých osadách, protože tyto osady přestaly existovat. Také dopisy čtenářů z vlasti se mezi texty téměř přestaly objevovat, důvod byl prostý, čtenáři v Československu v letech 1948 – 1989 museli překonat značné technické i jiné obtíže aby se k tiskovinám vůbec dostali. Protože proces asimilace původních imigrantů byl již prakticky půlstoletí ukončen, obsah periodik se v této době zaměřuje na každodenní život krajanů, kritiku režimu v Československu, zpravodajství ze Spojených států a ze světa. Etnickou identitu již pouze signalizuje.

Jaká byla situace čechoamerického, exilového i krajanského tisku na konci dvacátého století, tedy přibližně na přelomu osmdesátých a devadesátých let? Čtenář krajan, případně čtenář exulant si mohl ponořit do četby, kromě Denního hlasatele a Nedělního hlasatele také Amerických listů, periodika zaměřeného na politické zpravodajství. List vydával v letech 1962 – 1989 Frank Švehla v New Yorku. Vedoucím redaktorem byl do roku 1980 J. Martínek, později F. Švehla. Od šedesátých let věnoval v souvislosti s Pražským jarem a následnou normalizací více pozornosti zprávám z Československa a kritice režimu. List si vybudoval rozsáhlou síť dopisovatelů, články byly tištěny v češtině, slovenštině a angličtině. Problematiku politického exilu významným způsobem reflektoval měsíčník „Věstník národní rady americké,, , jež vydávala v Chicagu Česká národní rada americká. Věstník se soustředil na situaci ve staré vlasti, v padesátých letech svými texty důrazně kritizuje pražský režim, reaguje na srpnovou invazi v roce 1968, ve své reflexi pokračuje po roce 1990. Poslední doložené vydání je datováno z jara roku 2002.¹³ Dalším měsíčníkem orientovaným na exil byl měsíčník nazvaný „Svobodné Československo – Free Czechoslovakia,, , od roku 1978 vycházející pod názvem „Svobodné Československo – Věk rozumu,,. List vycházel již od roku 1939, texty byly v češtině a v angličtině. Otiskl mimo jiné úvahu E. Beneše „Democracy today and tomorrow,,. Proč jsou některé články otištěné anglicky vysvětluje redakce v prvním čísle listu na titulní stránce, vyjádření dokumentuje situaci krajanů již plně asimilovaných a žijících v USA ve druhé, případně třetí generaci:

¹² Tamtéž

¹³ Tamtéž, str. 350

„Anglickou svou částí bude Věstník hovořiti s tím členstvem z generací zde zrozených, jemuž česká četba činí potíže. A nám jde právě o to, abychom do těchto generací zasáhli co nejlouběji, přesvědčili je, že přes to, že se již cítí plně Američany, jest jejich povinností pracovati v našem Druhém odboji, jelikož jako občané této velké republiky mají přispívat k zabezpečení demokracie i za oceánem a jako synové nebo vnuci přistěhovalců přišedších ze slavné Země české, vždy bojovavší za svobodu a volnost, mají ve svých žilách krev, kterou nesmějí zraditi,“¹⁴

Měsíčník „Hospodář“, byl a stále je zaměřen více na každodenní život krajanů, polemika s jeho texty se vyskytuje i na stránkách Nedělního hlasatele. Tento původně odborný list věnující se farmářství se v průběhu druhé poloviny dvacátého století stal listem zaměřeným všeobecně, jeho obsah tvořily z velké části dopisy čtenářů. Vychází i v současné době, reflektuje situaci v České republice, komentuje hospodářskou situaci v USA a v Evropě. Převážně na katolicky orientovanou část krajanů se obrací zpravodajský list „Hlas národa – Voice of the Nation“, , již z názvu je patrné, že část textů byla v angličtině. Byl založen v roce 1976, nejdříve vycházel v Chicagu, roku 1988 začal vycházet v Ciceru. Důrazem na náboženské cítění a celkově konzervativně laděným textům může do určité míry připomínat obsahovou formu Nedělního hlasatele, s tím rozdílem, že reflexí situace v České republice se toto periodikum později věnovalo v malé míře.¹⁵ Mezi významnější periodika vydávaná ve sledovaném období můžeme ještě zařadit „Našinec“, též ideově orientovaný katolicky, tento týdeník má delší tradici, byl založen již roku 1914 v Halletswille, týdeník byl tištěn česky, v angličtině byly publikovány pouze některé inzeráty a komerční sdělení.

Tím není výčet čechoamerických periodik a tiskovin vycházejících ne přelomu let 1989/1990 ani zdaleka vyčerpán. Vycházelo mnoho bulletinů, občasníků, často lokálního významu, případně úžeji profesně zaměřených, tištěných ve značné míře anglicky.

Obsahová stránka čechoamerického tisku byla v hrubých rysech zmíněna. Ze specifík však nelze vyloučit také lingvistickou a jazykovou formu textů, omezím se na texty psané česky. Z pochopitelných důvodů byl jazykový styl silně ovlivňován pronikáním angličtiny, vyznačoval se častým používáním amerikanismů, tento trend postupně sílil v průběhu dvacátého století, kdy pěstování jazyka charakteristické pro první generace imigrantů, přestalo být prioritou. Jako příklad takového pronikání angličtiny, tedy jazyka krajanů používaného v každodenním životě, může posloužit dopis čtenářky původně otištěný v periodiku „Našinec“, v roce 1972:¹⁶

„Slíbila jsem, že vám napíšu jaké ty pink sqaše sou, ale co mne se týče, třebas celou zahrádku mám zatáhlou, ale ani jeden squash se neurodil. Jak uroste jak prst, tak uschne, ale céři jsem dala nějaká semena, nevím zdali je moc brzy trhala, nebo stejně sou šidlavé jako banána mushmelons a sou hodně sladké jako ty crook necks. Nějaké, aj bílé, pagáčky, ty rodija, tak napíšu recept, nebo někdo by si chtěl je jináč připravit. Ovšem také tak se

¹⁴ Tamtéž, str. 353

¹⁵ Tamtéž, str. 385

¹⁶ Tamtéž str. 340

eggplants připravujů, ale kdo má eggplants? Já sem jeden rok koupila sázenky v Dallas, ale jen jeden na chrástu, kdo nevíte jak to roste , jak ty mexické zemáky, zrovna aj tak to kvete.,,

Obdobně jazykově zajímavé texty je možné nalézt i přímo v obsahu Nedělního hlasatele. Funkční omezenost češtiny a nerovná koexistence s angličtinou v každodenním životě, vedla ke stále omezenější schopnosti vyjadřování ve spisovné češtině a to i u vzdělanější části imigrantů, jak je vidět z uvedené ukázky. Angličtina také ovlivňovala i lexikální a gramatickou stavbu , slovosled ve větě. Velice často zcela chybí pádové koncovky, občas je obtížné odlišit podmět a předmět:

„Marla Prcin z Jacksonville nedávno navštívila Mildred Naizer, Anna Zet a Ben a Mary Zet v Blumenbonet Ošetřujícím Středu v Granger.,,

A nebo:

„Okresu Bexar Českého Dědictví Spolek bude host při jejich výroční Českého dědictví dne v neděli.,,

Kromě slovosledu obvyklého pro angličtinu zaujme i nesprávné použití výrazu „host,, , anglické slovo host znamená česky hostitel. Zcela obvyklá je absence českého tvarosloví u anglických místopisných názvů, například „v Dallas,, , „přijela do New York,, , a podobně.

Ovšem je třeba říci, že podíl amerikanismů a degradace spisovné češtiny omezenou schopností v tomto jazyce komunikovat kolísá podle typu tiskoviny, typu textu, závisí přímo na osobě přispěvatele. A. Jaklová ve své práci „Čechoamerická periodika 19. A 20. Století,, uvádí, že v textech exilového a postexilového tisku jsou vlivy angličtiny takřka nezjistitelné, pokud se přece jenom vyskytnou jde o velmi malé odchylky od soudobého českého úzu.¹⁷ Vychází z teorie dvojí češtiny, češtiny exilového tisku a češtiny krajanského tisku, krajanský tisk tvoří protipól exilového a vyznačuje se vysokou kumulací amerikanismů a značnou deformací spisovné češtiny. Dle Jaklové je příznačné, že v prvním typu tiskovin (exilovém) se často objevují i texty přetištěné ze soudobých českých periodik, buď doslovně, nebo s minimálními redakčními úpravami.¹⁸ S tím mohu souhlasit, Nedělní hlasatel koncem osmdesátých let obsahuje mimo jiné i přetištěné komentáře Svobodné Evropy, vyznačující se obstojnou češtinou čerstvých, často posrpnových exulantů, vyjadřujících se jazykem obvyklým v tehdejším Československu. Naproti tomu si nemyslím, že lze jednoznačně vymezit hranici mezi oběma typy tiskovin, mimo jiné i proto, že Nedělní hlasatel není periodikem exilovým ale původně krajanským. V jeho obsahu lze nalézt jak texty s velice deformovanou češtinou s vysokým podílem amerikanismů, většinou se jedná o převzaté a přeložené texty z amerických periodik (Human Events), případně dopisy čtenářů, komentáře a postřehy přispěvatelů – krajanů, tak texty, jejichž jazyk se téměř neliší od češtiny používané v té době v Československu, převzaté i původní. Původní texty exulantů pounorové vlny se

¹⁷ Tamtéž str. 407

¹⁸ Tamtéž

vyznačují spisovnou češtinou obvyklou v době jejich odchodu z vlasti, mohou se po stylistické stránce lišit od žurnalistické češtiny Československa osmdesátých let.

3.Přispěvatelé Nedělního hlasatele v širším rámci českého a slovenského exilu

Přispěvatelé čechoamerického tisku, ať jej tedy označujeme za exilový, či krajanský v letech 1939 – 1945 a hlavně v letech 1948 – 1989 živě reagovali na situaci ve vlasti, mezi přispěvateli se začali objevovat uprchlíci z politických důvodů – exulanti, často mající potřebu se zapojit do veřejného života a pokračovat ve své činnosti na kterou byli zvyklí doma. Velice často cítili potřebu psát a vyjadřovat se k situaci. I když sledované periodikum není čistě exilové, problematiku exilu a situaci ve vlasti živě reflektuje a jeho přispěvatelé představují určitou část názorového spektra exulantů. Z tohoto důvodu není od věci nastínit problematiku československého, nebo spíše českého a slovenského exilu a do jejího rámce zasadit způsob interpretace reflexe událostí na stránkách Nedělního hlasatele. Tato práce není o exilu, nástin jeho problematiky bude tedy velice stručný.

Imigranty českého, případně slovenského etnického původu devatenáctého a počátku dvacátého století za politické exulanty v našem slova smyslu označit nelze. I když k jejich vystěhování mohl představovat politický vývoj v tehdejší Rakousku určitý impuls, prioritou vystěhovalců nebyla změna poměrů doma ani mnohdy nepomýšleli na návrat. Převažující důvody vystěhování byly ekonomické, případně lokálně sociální povahy. Nicméně část krajanů živě reaguje na události v Evropě a na snahy o samostatný stát pohlíží již za první světové války se sympatiemi. Během prvních tří válečných let se pomoc Čechoameričanů orientovala především na finanční a materiální pomoc zorganizovanou na základě celonárodní kampaně pod názvem pomocné akce. Potraviny, šatstvo, oděvy, léky a lékařské potřeby směřovaly do vlasti i za českými legionáři ve Francii. Krajané dali dohromady více jak půl milionu tehdejších dolarů, které věnovali Československé národní radě. V roce 1917 vzniká Československá národní rada v Americe, vznikla spojením českých a slovenských krajanských organizací. Ve stejném roce vzniká Národní sdružení českých katolíků, které posléze vstupuje do Československé národní rady v Americe. Československá národní rada v Americe se stala nejvyšším orgánem českého a slovenského hnutí za samostatnost ve Spojených státech amerických. Další vystupňování úsilí ze strany krajanů přinesl vstup USA do války v roce 1917. Tyto snahy nakonec vyústily v podepsání Pittsburské dohody třicátého května 1918, tato dohoda potvrdila podporu snah o samostatný a hlavně společný stát Čechů a Slováků, který měl být demokratickou republikou. V září 1918 se Woodrow Wilson setkává s T.G. Masarykem a veřejně uznává právo Čechů a Slováků na vlastní nezávislý stát.

I v průběhu druhé světové války se američtí Češi a Slováci znovu sjednotili (existovala skupina krajanů slovenské národnosti, kteří projevovali své sympatie ke Slovenskému štátu, jejich

situace však byla ztížená válečným stavem tohoto státu s USA. Po válce se situace změnila a tato skupina značně posílila svůj vliv.). Krajanští společníci v té době byli již značně asimilováni a profesně strukturovaní, krajané, kteří se solidarizovali s Československem byli převážně krajané první generace, narození mimo území USA, tedy imigranti pozdějších vysťahovaleckých vln a samozřejmě i přímí uprchlíci před nacismem. Aktivně protiněmecky vystupuje České národní sdružení v Americe, které vydává své první svolání již v lednu 1939, tedy ještě v době trvání druhé republiky.¹⁹ Organizují se živelné protestní akce a současně vznikají první pokusy o zastřešení protestních a předpokládaných odbojových aktivit, ve dnech 18. a 19. dubna 1939 se v Chicagu uskutečnily sjezdy Českého národního sdružení, Národního svazu českých katolíků a Slovenského národního združenia. 20. dubna 1939 vzniká Československá národní rada. Rada měla být zastřešujícím orgánem, snažila se sjednotit americké občany českého a slovenského původu s cílem vyvíjet aktivity k znovuoživení Československa. Rada nerušila stávající organizace. 1. září 1939 vydává svolání, pod kterým jsou podepsáni představitelé jak Československé národní rady, tak Českého národního sdružení, Národního svazu českých katolíků a Slovenského národního združenia. Po vzniku exilové vlády v Londýně se Československá národní rada aktivně zasazuje o její uznání a snaží se propagačně ovlivňovat americké veřejné mínění, vydává brožury, cíleně publikuje články v tisku, organizuje dopisové akce členům kongresu. Po oficiálním vstupu USA do války činnost krajanů zesílila, z velké části financovali druhý zahraniční odboj, zasílají i balíky s potravinami a šatstvem, pořádají sbírky. Mnozí krajané se bojují v Evropě v řadách americké armády i osobně účastnili.

¹⁹ Svolání bylo otištěno v listu „Svornost“, 30.1. 1939, s. 2, v tomto svolání se praví, cituji:

„Báti a sestry! Nastává doba podobná slavným chvílím revoluční akce, kdy jsme všichni stáli ve svorném řádu pod prapory Národního Sdružení. Vlast otců je znovu podrobena. Namísto ve spárech dvojhlavého orla trpí nyní, zrazena, opuštěna a oloupena ve stínu svastiky, vydána na pospas vnějšímu a vnitřnímu útlaču (...) Než hodina rozhodnutí se blíží. V moři krve, bídy, utrpení a zoufalství blíží se Evropa všeobecnému požáru války. (...) Naše ubohá, opuštěná vlast, ve snaze zůstat v dobrém poměru s mocným sousedem, musí v tomto boji zůstat stranou. Přinesla již dosti obětí pro ostatní a pro přelud míru. Avšak my, svobodní občané Ameriky, jako v době revoluční akce, kdy vlast ve stínu rakouských bodáků mlčky trpěla, budme připraveni a jednotni! (...) My, kteří jsme povinni věrností jedině k hvězdnatému praporu a poslušností jedině k ústavě a vládě Spojených Států máme plné právo připravovat se k tomuto boji. Jako Američané můžeme se chystat s plnou energií k ráně proti vrahům, kteří rdousí lid Španělska, Československa i svých vlastních zemí a ohrožují zevně i uvnitř vlastní demokracii. Toto právo potvrzené svědomím, nikdo na světě nám nemůže upřít, ani vzít. A proto: Za urážky a hrozby americké demokracii, za zvěrstva a provinění proti civilizaci, za krev umučených obětí! Za ztracené české kraje! Za naše drahé Chodsko! Za uloupený milion českých duší! Za ničení rozkvětu naší mladé demokratické republiky, za utrpení statisíců židů, protestantů, i běženců ze zabraných území, za všechnu tu křivdu a nezměřitelný žal náš i našich bratří ve vlasti, kteří musí mlčky trpět. Resoluční výbor Českého Národního Sdružení vyzývá všechny zastoupené spolky a jednotlivce vůbec, aby bez prodlení zasílali telegram, korespondenční listky a dopisy prezidentovi, zástupcům v kongresu a senátě a žádali:

1. Podporu presidentova programu pro pomoc nezaměstnaným. Protest proti snižování fondů W.P.A.
2. Zrušení embarga proti Španělsku a úpravu zákona o neutralitě, aby nevylučoval hospodářskou pomoc napadeným demokraciím. Dodáno: a uvalení embarga na Japonsko, Itálii a Německo.
3. Nepovolání fondů Diesovu Neamerickému výboru.
4. Povolání fondů senátnímu Výboru LaFolletovu pro občanská práva.....,

Vítězný závěr války a znovuoobnovení Československa představovaly naplnění cílů krajanských aktivit doprovázený pocitem zadostiučinění. Změněná geopolitická situace v Evropě ale přináší i nové rozpory. Objevuje se nová exilová vlna poválečné, předúnorové emigrace, aktivnější slovenská a v zásadě málo politicky významná česká. Česká předúnorová emigrace sestávala především z osob, které již v průběhu války vystupovaly proti exilové vládě, prezidentu E. Benešovi a komunistům. Z různých důvodů se její představitelé nechtěli nebo nemohli do obnovené ČSR vrátit. Většina pro svůj odpor k politické situaci v obnoveném státě, nebo z obavy z perzekuce. Po květnu 1945 se společenství emigrantů rozrostlo o uprchlíky z Československa. Podle propočtů z oficiálních zdrojů se mohlo jednat o číslo okolo pěti tisíc, míněn počet uprchlíků české i slovenské národnosti.²⁰ Tito lidé utíkali z oprávněných obav z retribučního soudnictví, hlavně v důsledku jejich činnosti za války, nebo se jednalo o osoby již postižené prezidentskými dekrety. Část podnítila k odchodu také obava z dalšího politického vývoje, nebo představa lepšího života na západě, potažmo v USA. Emigranti české národnosti této vlny však v USA prakticky nijak organizováni nebyli, roztroušené organizace se vyskytovaly v několika státech západní Evropy.²¹ V Německu existovala organizace „Hnutí za nové Československo,„. Aktivisté této skupiny se snažili sjednotit menší skupiny a vytvořit společnou československou organizaci. Narazili na nezáměr Slováků, kteří usilovali o samostatný slovenský stát. Činnost hnutí postupně zcela ustala. Jedním z hlavních důvodů bylo odmítnutí okupačních úřadů uznat české emigranty za politické uprchlíky a Hnutí za představitele a mluvčího politické emigrace. Navíc tato organizace neměla prakticky žádnou podporu ve vlasti. Představitelé se nakonec pokusili navázat kontakt s exilem slovenským a Lvem Prchalou, cílem bylo vytvoření mezinárodního ústředí odboje. Tyto představy však byly zcela nereálné. Dalším centrem předúnorového exilu byl Londýn, zde se jednalo kromě nepočtených uprchlíků o představitele exilového směru vystupujícího proti prezidentu Benešovi již za války a také za války již v Londýně působícího. S tímto směrem se ztotožňovalo několik organizací, které se 14. dubna dohodly na vzniku Českého národního výboru. Do jeho čela se postavil generál Lev Prchala. Vytvoření výboru právě čtrnáctého dubna nebylo zcela náhodné, bylo reakcí na příjezd československé vlády do Košic, kde vyhlásila svůj známý program. Na ustavující schůzi schválil Výbor prohlášení programového charakteru, prezentoval se jako nezávislý politický orgán v zahraničí a vymezil své hlavní úkoly a cíle. Bezprostředně po skončení války vydal v květnu výzvu „Národe československý,„ , ve kterém mimo jiné prohlašuje: „Společně s nejvýznamnějšími představiteli čs. emigrace v Anglii a v Americe a se souhlasem vlády anglické a americké ujal se generál Prchala úkolu v hodině dvanácté zachránit nové Československo jako stát demokratický a nikoliv jako republiku komunistickou pod diktaturou Moskvy. Osobní koncepce Dr. Beneše, která vznikala za jiných předpokladů se vývojem posledních dnů zhroutila a o osudu Československa rozhodují dnes již jen Anglie a Amerika....“,²² Obsah prohlášení dává tušit, že se jednalo více o zbožné přání pisatelů, než

²⁰ Karel Kaplan: „Pouťorový exil 1948 – 49,„ , str. 35

²¹ Tamtéž, str. 36

²² Tamtéž str. 37, 38

reflexi reality. Výbor sice zasílal memoranda a bulletiny důležitým politickým činitelům, především britským, reakce však byla velmi vlažná, případně žádná, tvrzení, že „o osudu Československa rozhodují již jen Anglie a Amerika,, bylo zcela mimo geopolitickou realitu. Českému národnímu výboru se nepodařilo získat u představitelů západoevropských států autoritu a požadované uznání vůdčí exilové organizace, pro ně zůstával respektovaným představitelem Československa prezident E. Beneš, proti kterému směřovaly nejostřejší útoky. Pouze omezený vliv měl na emigranty a krajanské spolky. Vzhledem k celosvětovým poválečným iluzím přitahoval politický program Prchalovy skupiny jen část z nich. Přesto českoslovenští zpravodajci i diplomaté, kteří působili v té době v západoevropských státech, hlavně v Británii a Německu doporučovali Praze, aby na prohlášení zareagovala. Motivem byla mimo jiné i obava, aby nevznikl dojem, že jedná o dokumenty československé provládní emigrace, která ještě několik poválečných měsíců v Londýně pobývala. Nejdříve zareagovalo ministerstvo vnitra, které vydalo veřejné prohlášení, kde varovalo občany před styky byť neúmyslnými s Prchalovými aktivisty. S rozhodným nesouhlasem se v lednu 1946 ozval také tisk, aktivitou Výboru se zabývala vláda. Někteří ministři (V. Majer, P. Drtina) s kampaní nesouhlasili, podle nich ve veřejnosti vyvolávala dojem o nebezpečnosti emigrantské skupiny, u ministrů převážil názor, že „se této operetní společnosti londýnské dělá zbytečná reklama,,.²³ Tyto názory odpovídaly realitě, nejdůležitějším důvodem upadajícího vlivu Výboru byla minimální domácí podpora. Představa o příznivém přijetí jeho výzev u české veřejnosti ztroskotala. Stejně dopadly i pokusy o vytvoření sítě příznivců, kteří budou působit jako propagátoři politického programu. Na Slovensku se Prchalův výbor o činnost ani nepokusil. Přes to byly šedesát dvě osoby vyšetřovány StB a nechvalně známým Zemským oddělením bezpečnosti (ZOB II). Postupující úpadek činnosti Prchalova výboru zbrzdil příliv poučorových emigrantů. Představitelé Prchalova směru se domnívali, že únorovým převratem se vytvořily podmínky pro posílení jeho vlivu, věřili, že zapůsobí poznání, že únor 1948 jim dal za pravdu. Dle nich politikové z poučorové emigrace neměli právo stanout v čele odboje proti režimu, protože s komunisty spolupracovali a nesou odpovědnost za jejich vítězství. V této době se Výbor, kromě propagace své činnosti v táborech utečenců, snažil rozšířit své odbočky v různých státech Evropy a dokonce Latinské ameriky, činnost těchto odboček však neměla zásadní politický význam, soustředila se na nábor nových členů, případně na vzájemnou korespondenci.

Kromě Prchalovy organizace existovaly ještě další emigrantské organizace menší počtem příznivců i významem. Vyznačovaly se mimo jiné vazbami na Prchalův směr, ideově byly ovlivněny jeho programem, nebo se přímo staly jeho součástí. Mezi aktivní patřila organizace „Svobodní čeští křižáci „ , později Českoslovenští křižáci. V květnu 1947 skupina vyhlásila své programové cíle, později působila v Německu a Rakousku. Mezi jejími členy převažovaly aktivní funkcionáři Ligy proti bolševismu a Vlajky. Hlavním programovým cílem skupiny byl boj proti režimu v Československu a víra v brzkou válku mezi západem a východem. Jiné organizace se od Prchalova výboru naopak odštěpily, například v červnu 1946 se s Prchalou

²³ Tamtéž str. 37

rozešel Vladimír Borin Ležák, dosavadní tajemník výboru, Ležák původně založil Českou dělnickou unii.

Ve srovnání s českou, byla slovenská předúnorová emigrace početnější a o poznání aktivnější. Ještě před koncem války řada vedoucích činitelů slovenského státu emigrovala, většinou z obavy před očekávaným trestem, částečně z pocitu povinnosti pokračovat v boji za samostatný slovenský stát. Když už nebylo pochyb o porážce Německa, začali někteří představitelé Ľudové strany připravovat podmínky pro ilegální práci na Slovensku i v zahraničí. Do švýcarských bank plynuly velké částky od soukromých osob a přímo ze slovenské banky. Slovenský exil měl tak na rozdíl od české nepočetné předúnorové emigrace příznivější startovní podmínky. Také podpora od slovenských krajanů byla větší. Mezi nejaktivnější krajské spolky patřily právě spolky v USA. Za války se pro slovenský stát nemohly angažovat, protože byl s Amerikou ve válečném stavu. Brzy po válce tato zábrana pominula a v mnoha spolcích se probudila politická aktivita a podpora emigrace. Slovenský exil se mohl opřít i o částečnou podporu Vatikánu.

Početná předúnorová politická emigrace ze Slovenska s řadou vysokých funkcionářů slovenského státu představovala příznivé podmínky pro vznik exilových organizací. Vzniklo jich několik, z nichž později řada zanikla, jiné trpěly vnitřními rozpory a osobními antipatiemi. Udržely se politické organizace jejichž vliv se odvozoval od podpory krajských spolků a kontaktů s některými evropskými a americkými politiky té doby. Tímto způsobem nakonec vykryštovaly dva směry. Jeden směr reprezentoval Ferdinand Ďurčanský, druhý Karol Sidor. Charakteristické pro ně bylo, že se vzájemné spory mezi nimi nepodařilo překonat a k vytvoření jednotné zastřešující organizace předúnorového slovenského exilu nedošlo. Oba představitelé se podíleli na výstavbě slovenského státu, se kterým se spojuje vzestup jejich kariéry. Ďurčanský působil v nejvyšších vládních kruzích, Karol Sidor se ocitl v částečné izolaci a nemohl aktivně zasahovat do vnitřních záležitostí slovenského státu, protože byl pověřen diplomatickou funkcí ve Vatikánu. Nicméně tato funkce byla pro klerikální režim velice důležitá. Oba směry měly společný cíl: boj proti Československé republice a komunismu, rozdělovala je však představa o cestě k tomuto cíli. Ďurčanský prosazoval radikální řešení, kalkuloval s brzkým konfliktem mezi západními spojenci a Sovětským svazem, Sidor vycházel původně z toho, že bezprostředně po válce neexistují vhodné podmínky pro radikální řešení.

Do roku 1948 převažoval mezi krajany a emigrací vliv Ďurčanského směru. Nezískal ale podporu dominantního počtu spolků a organizací, navíc byla jeho pozice ztížena tím, že jméno jeho představitele bylo uvedeno na seznamu válečných zločinců, což odrazovalo politiky hostitelských zemí a některé představitele krajanů od styků s jeho organizací. Obtížně získával vstupní víza do některých států. USA, kde hodlal vytvořit centrálu své organizace mu vstup na své území nepovolily. K. Sidor v letech před únorem veřejně málo vystupoval, což vytvářelo prostor pro aktivity Ďurčanského, byl ale ve styku se svými stoupenci mezi krajany, kteří aktivitu vyvíjeli. Zdrženlivost Sidora způsobovala jednat osobní situace, jeho rodina byla na území ČSR, výrazná protičeskoslovenská aktivita by také

způsobila potíže Vatikánu, který mu poskytoval ochranu. Navzdory tomu se těžiště vlivu po roce 1948 postupně přesouvalo na Sidorovu stranu. Další exilovou organizací, méně významnou, než uvedené hlavní směry byla Slovenská národní rada v Londýně, řízená Petrem Priedavkem. Priedavek získal podporu některých krajanských spolků v USA, jeho snahy získat přízeň a podporu západních politiků přinesly však téměř nulový účinek.

Poměrně radikálně se projevoval Slovenský revoluční odboj (SRO). Zrodil se v Rakousku a jeho začátky spadají do konce války. V jejím čele působil Ladislav Jankovič, který později přemístil ústředí této organizace do Mnichova. Ještě v roce 1945 navázal styky s Priedavkem a krajanskými organizacemi USA (Slovenskou ligou v Americe), SRO byl i členem Antibolševického bloku národů, vydával časopis Slobodné Slovensko. Snahy SRO dosáhnout vedoucího postavení ve slovenském exilu narazily na odpor Ďurčanského. SRO a organizace Ďurčanského neuspěly v přesvědčování svých příznivců, aby bojkotovaly volby v roce 1946 a odevzdávali bílé lístky, ukázalo se, že vliv slovenského exilu na situaci doma není takový, jaký si jeho protagonisté představovali. Rovněž se ukázalo, že Ďurčanský ani Jankovič nevěděli dohodě mezi Demokratickou stranou a představiteli slovenského politického katolicismu z dubna 1946. Obě exilové organizace se v reakci na tento neúspěch pokoušeli posílit kurýrní spojení s domovem.

Kromě proudů orientovaných na znovuoobnovení slovenského státu existoval i méně početný proud předúnorových exilových čechoslovakistů reprezentovaný Štefanem Osuským.

Vedoucí představitelé slovenského předúnorového exilu se soustřeďovali bezprostředně po válce především v Itálii, zde pobývali jak Ďurčanský tak Sidor. Pro jejich činnost zde existovaly vhodné podmínky, nebyl zásadní problém se vstupem na italské území, pozitivně se projevovala přízeň Vatikánu. Značný počet uprchlíků pobýval v Rakousku, tato země však byla pro většinu z nich zemí tranzitní. Zásadní význam pro exilové aktivity měla krajanská komunita v USA žilo zde okolo milionu Slováků, kteří se přistěhovali především z hospodářských důvodů, vstupovali do krajanských spolků, politická aktivita těchto spolků po válce značně vzrostla. Mezi členy a funkcionáři vysoce převažovali odpůrci Československa a stoupenci slovenské samostatnosti.²⁴ Naplno se zde projevila řevnivost mezi stoupenci Sidorova a Ďurčanského směru, oba představitelé se snažili krajanské spolky ovládnout, Sidor zaznamenal částečný úspěch ve Slovenské lize a ve spolku nazvaném „První katolická jednota USA,,, Ďurčanského Slovenský akční výbor založil v USA svoji pobočku. Pokus obou znesvářených směrů a prosazení přesídlení slovenských emigrantů z Evropy do USA – ve dnech 20 a 31 ledna se konal sjezd hlavních organizací amerických Slováků – neskončil úspěchem. Nepodařilo se ani získat podporu amerického kongresu a Trumanova kabinetu.

Po převratu v únoru 1948 se situace částečně mění, mezi politickými představiteli pounorového exilu převažovali zastánci Československa a odpůrci samostatného Slovenska.

²⁴ Tamtéž, str. 60

Představitelé předúnorového exilu se zaměřili na to, aby mezi novými slovenskými uprchlíky získali své stoupence a aby se svým podpisem veřejného prohlášení postavili proti politikům – čechoslovakistům. Kategorický odpor proti českým a slovenským příznivcům Československé republiky byl jedním z mála bodů společných Sidorovu a Ďurčanskému směru, bodem nejdůležitějším. Od příchodu poúnorových uprchlíků rozpoutaly oba směry slovenského exilu proti čechoslovakistům tažení, angažovaly se některé krajanské spolky zvláště v USA. Představitelé Sidorova směru se, mimo jiné, snažili o navázání kontaktů s českými exilovými skupinami, které souhlasily s budoucí existencí slovenského státu v rámci některé formy předpokládané evropské federace. Tyto předpoklady splňoval Prchalův výbor a stoupenci Chudoby v lidové straně. Kladný postoj k ustanovení slovenského státu projevoval také bývalý sociálně demokratický poslanec Jan Novotný, s nímž udržoval písemný styk přímo K. Sidor.²⁵

Obecně lze říci, že v zápase mezi zastánci a nesmiřitelnými odpůrci ČSR mezi slovenskými krajany a uprchlíky zaznamenala více úspěchů koncepce samostatného Slovenska. Argumentace příznivců této koncepce tvrdící, že 80 procent slovenských katolíků na domácí půdě je pro slovenskou samostatnost však neodpovídala realitě. Také poúnorová politická emigrace zůstala ve své většině věrná jednotné ČSR, i když je silná pozice zastánců samostatného Slovenska zpočátku částečně ovlivnila. Mezi důvody tohoto postoje náleželo přesvědčení o její prospěšnosti pro Slovensko nebo o nereálnosti rozdělení státu, pro něž neexistovaly mezinárodní podmínky. A působila zde ještě jedna skutečnost, téměř všichni slovenští politici – čechoslovakisté v emigraci se aktivně zúčastnili boje za obnovu ČSR již za války a aktivně v té době vystupovali proti luďáckému režimu.

Silná vlna uprchlíků v letech 1948 – 1949 změnila nejen obraz emigrace, ale také rozsah, zaměření a podmínky československého exilu. Nešlo jen o značné navýšení počtu osob angažujících se v zahraničí, ale vzniklo i mnoho nových emigrantských organizací, zvláště v prvním období. Obnovování politických stran začalo v první polovině roku 1948 již v uprchlických táborech. Vznik nových emigrantských organizací vedl k nadměrnému roztržštění exilu, neboť funkcionáři předúnorových vládnoucích stran si z sebou přivezli vzájemné spory, rozpory vznikaly přirozeně mezi jednotlivými stranami Národní fronty a nezmizely spory s exilem předúnorovým, zvláště slovenským, i když byly v tomto období částečně utlumeny. Vedoucí funkcionáři politických stran, ministři, případně i poslanci začali krátce po příchodu do emigrace s veřejnou činností. Vystupovali již v uprchlických táborech v Německu s proklamacemi pro sdělovací prostředky o poměrech v Československu. Po příchodu do Francie a Velké Británie učinili několik společných prohlášení na tiskových konferencích. K prvním významným společným činům lze přiřadit schůzku předních představitelů předúnorových nekomunistických stran. V dubnu 1948 svolal Josef Lettrich funkcionáře, kteří se tehdy nacházeli v Londýně. Účastníci poprvé definovali zásady a cíle své politické činnosti. Hlavní úkol zněl: boj za nezávislý, demokratický stát Čechů a Slováků.

²⁵ Tamtéž str. 63

Rovněž se shodli na svolání poslanců Ústavodárného národního shromáždění.²⁶ 28. května se v Londýně, dva dny před parlamentními volbami v ČSR uskutečnil sjezd poslanců. Při přípravě schůze se vynořil spor a diskutovalo se o postoji ke Košickému vládnímu programu. Původní představa o přihlášení se k tomuto programu byla odmítnuta. Svolavatelé se naopak shodli na hlavním záměru schůze – rozhodně před veřejností, nejen britskou, demonstrovat odpor ke komunistickému puči a po něm nastoleným politickým poměrům. Již exponenti Prchalovy skupiny se po roce 1945 snažili kontaktovat a zaangažovat představitele zakázaných stran, především strany agrární, tito představitelé měli pomoci prosazovat Prchalovy aktivity v domácím prostředí. Postoj k těmto zakázaným stranám se stal předmětem diskuze i na tomto londýnském sjezdu bývalých poslanců ústavodárného shromáždění. Rovněž se diskutovalo o postoji k prezidentu Benešovi a jeho roli v průběhu únorového převratu, předmětem polemik se stala údajná sebevražda ministra Jana Masaryka, tedy témata pro poúnorový exil všeobecně typická. Pro úplnost – sebevražda byla odmítnuta, o úloze prezidenta Beneše prohlásil bývalý poslanec Kočvara, že prezident byl v době krize nemocen, stal se obětí násilí a nebyl rozhodujícím činitelem.²⁷ Poslanci se též shodli na nemožnosti přímé spolupráce s Prchalovou skupinou.

Výše uvedené aktivity bývalých poslanců byly prvním krůčkem k ustavení společného vedení politického exilu, vycházeli z teze, že jako poslanci zvolení v řádných volbách představují dobrou základnu pro zrod ústředního orgánu odboje. Avšak k uskutečnění tohoto záměru nenastal ještě vhodný čas. Politický poúnorový exil ještě nebyl konsolidovaný, stranické rozvrstvení se teprve formovalo. Rovněž představa, že poslanci v exilu tvoří jakýsi exilový parlament, vrcholný orgán odboje se brzy ukázala jako nereálná. V zahraničí se obnovovaly další strany, které po roce 1945 doma nepůsobily, tudíž poslance mít nemohly. Kromě politických stran existovaly další organizace a osobnosti exilu, které prosazovaly svoji účast ve vedoucích orgánech. Když se ve druhé polovině roku 1948 v úsilí o vytvoření jednotného orgánu odboje začal prosazovat názor, že jeho členy budou jmenovat politické strany, vybírali své zástupce nejen z řad poslanců, role poslanců jako dominantních představitelů exilu začala ztrácet na významu.

Politickou stranou hrající významnou, ba dominantní úlohu v poúnorovém exilu a ovlivňující ideové proudy emigrace byla bezpochyby strana národně socialistická. S touto stranou se pojily významné osobnosti utvářených exilových orgánů. Měla v zahraničí nejvíce funkcionářů, kteří již v uprchlických táborech formovali skupiny příznivců. K získávání dalších sympatizantů přispívaly zkušenosti uprchlíků z domova, kteří si pamatovali vůdčí roli této strany v boji proti komunistům. Jako hlavní středisko národních socialistů v exilu fungoval

²⁶ Účastníci dubnového setkání vyjádřili své programové cíle následujícím prohlášením: „Československá demokracie byla v únoru 1948 hrubým způsobem znásilněna. Nový režim v ČSR je plod komunistického puče při němž SSSR porušil svým zásahem zásady československo – sovětské smlouvy. Českoslovenští demokratičtí exulanti stojí nadále za programem demokratické republiky Československé jako nezávislého státu Čechů a Slováků a budou vyvíjeti společné úsilí k obnovení politických a osobních svobod ve vlasti. Ke spolupráci budou vyzváni všichni, kdo zůstávají věrni tomuto programu, bez ohledu na politické neb náboženské přesvědčení.....“

²⁷ Tamtéž, str. 103

zpočátku Londýn, jehož význam po příjezdu V. Krajiny, J. Stránského, J. Firta a Oty Hory ještě stoupl. Pozici strany posílilo i přijetí Stránského, Krajiny, Firta a Sergeje Ingra Winstonem Churchilem, jenž svým partnerům přislíbil „přátelskou pomoc„.²⁸ Snaha V. Krajiny vytvořit v Londýně centrum exilových odbojových aktivit však nakonec vyzněla naprázdno. Vznik a zvýšená aktivita národně socialistické skupiny ve Francii byla způsobena Ripkovým ukončením pasivity a jeho zapojením do exilové činnosti. Na počátku září 1948 byl ustaven sedmičlenný stranický výbor v čele s F. Kovárnou, v říjnu první plenární schůze národních socialistů v Paříži. V polovině roku 1948 se v zahraničí objevuje P. Zenkl, ihned zahajuje jednání s exilovými politiky ostatních politických stran v Německu, Francii, Švýcarsku a Velké Británii. V programu jeho schůzek dominovala snaha o ustanovení jednotného exilového orgánu. Národní socialisté byli v letech 1948 – 1949 nejsilnější politickou stranou v exilu a toto postavení si udržovala ještě dlouho, měla tři střediska, v Londýně, v Paříži a ve Washingtonu. Přes různé neshody mezi funkcionáři, politické i osobní, které provázejí každý exil nebyla ohrožena její jednota, neboť spory nedosáhly té intenzity, která by vedla k tříštění strany.

Další významnou politickou stranou působící v exilu byla strana sociálně demokratická. Na rozdíl od národně socialistické strany trpěla zpočátku nedostatkem funkcionářů, nicméně s aktivní činností začala prakticky ihned po únorovém puči. Z předúnorových ministrů byl v emigraci Václav Majer a Blažej Vilím. Předseda strany B. Laušmann emigroval až v roce 1949. Strana měla ústředí v Londýně, organizace fungovaly v devíti zemích, udržovala styky s představiteli evropských socialistických stran, z nichž někteří zastávali z nichž někteří zastávali vládní funkce a příležitostně vyjadřovali sociálním demokratům politickou podporu. Nadále však zůstával problém německých sociálních demokratů odsunutých z ČSR. Vedení s nimi nechtělo spolupracovat a odmítalo Jakschovy požadavky k jednání o návratu německých sociálních demokratů do ČSR. Zajímavé je, že byly naopak podniknuty pokusy o sblížení se sociálními demokraty Německa. Exilová sociální demokracie se řadila k aktivním členům mezinárodní organizace socialistických stran COMISCO (Committee of International Socialistic Confefence). Je třeba říci, že socialisticky orientované strany všeobecně měly v té době v Evropě značný vliv, vzhledem k poválečnému příklonu evropského obyvatelstva k levici. Programově se strana profilovala jako socialistická, hlásila se v účasti v mezinárodním socialistickém hnutí, usilovala o osvobození Československa od komunistické nadvlády, nicméně podporovala Košický vládní program a stavěla se za zachování socialistických změn po roce 1945. Potíže sociálním demokratům působila spolupráce s komunisty z let 1945 – 1948, kterou ji představitelé ostatních exilových stran vytýkali. Nepříznivý dopad na vliv strany mezi uprchlíky měl vnitřní spor mezi Majerem a Vilímem, který později skončil roztržkou a Vilímovým odchodem ze strany.

Také lidová strana – třetí člen předúnorové Národní fronty usilovala o vybudování exilové struktury, zmítala se však ve vnitřních rozporech, neboť postrádala osobnosti schopné tyto

²⁸ Tamtéž, str. 105

rozpory překlenout. Nepříznivě se projevil neúspěch útěku předsedy strany Jana Šrámka a ministra Hály. Strana měla v emigraci jen členy užšího vedení, ministra Adolfa Procházku a generálního tajemníka Adolfa Klimka. Větším počtem poslanců v exilu nedisponovala, k aktivnějším se zpočátku ředil pouze Ivo Ducháček a funkcionáři, kteří byli před únorem ve straně známí avšak nevykonávali důležité funkce. V červenci 1948 založili v Paříži příznivci lidové strany přípravný výbor, do jehož čela se dostal B. Chudoba. Zanedlouho se ve výboru vyhrotily rozpory, šlo o to, zda se má lidová strana přiklonit v exilu k národním socialistům, nebo ke straně agrární. Tyto frakce, označované za pravé a levé křídlo, pravicová skupina odmítala spolupráci se stranami Národní fronty a udržovala kontakty s agrárníky a jejich spojenci. Druhá skupina, označovaná také jako benešovci, postupovala přesně opačně. Rozpory mezi těmito proudy byly velmi ostré a třebaže pravice zvítězila, levý směr reprezentovaný A. Klimkem si i nadále udržoval ve straně vliv a měl své stoupence v jejích orgánech.

I obě slovenské strany předúnorové Národní fronty byly v emigraci obnoveny. Demokratická strana měla dostatek vedoucích funkcionářů, což představovalo významnou výhodu při budování exilových struktur. V zahraničí byli dva členové vlády, Š. Kočvara a M. Franek, předseda úřadující předseda strany Jozef Lettrich a generální tajemník Fedor Hodža. V emigraci narazili její funkcionáři na předúnorový slovenský exil, rozpory byly velice ostré, padala slova jako zrádci národa, kolaboranti s komunisty, benešovci, představitelé předúnorového exilu, jak již bylo řečeno, ostře odmítali koncepci jednotné Československé republiky. V uprchlických táborech zorganizovali proti představitelům demokratické strany podpisovou kampaň, dva poslanci demokratické strany E. Bohm a Š. Blaško nevydrželi tlak a připojili se k Sidorovu směru. Mezi novými emigranty sílil i vliv Ďurčanského směru, na mnohé zapůsobila naděje na získání vstupního víza do Argentiny, které jim Ďurčanský sliboval.

Strana slobody nejslabší člen Národní fronty nevyvíjela žádnou samostatnou politickou aktivitu. Nemohla vykazat ani málo početnou skupinu svých příznivců. Omezovala se na aktivitu svých členů v exilových organizacích, kde vystupovali proti snahám o samostatný slovenský stát.

Důležitým ideovým proudem ovlivňujícím exil jako takový byli příznivci a sympatizanti stran zakázaných po roce 1945, tito příznivci tvořili pravicově orientovaná uskupení, často kritizující funkcionáře stran Národní fronty za spolupráci s komunisty a zpochybňující jejich kompetenci v protikomunistickém exilovém odporu. Velmi důležitá část tohoto proudu byli příznivci agrární strany. Agrární strana byla obnovena v létě roku 1948, protože byla po roce 1945 zakázána trpěla zpočátku nedostatkem vedoucích funkcionářů. Těch nemnoho, kteří byli k dispozici se navíc dělili do dvou skupin, jedni náleželi do kategorie předválečných funkcionářů agrární strany, kteří nevstoupili do žádné ze stran Národní fronty, druzí včetně poslanců byli naopak funkcionáři těchto stran. Toto členění podněcovalo silné vnitrostranické rozpory oslabující vliv této strany v exilu. Pozitivně naopak působilo její

členství v organizaci Zelená internacionála, která sjednocovala exilové představitele zemědělsky orientovaných stran států sovětského bloku. O internacionále se v exilu šířily zprávy o její podpoře ze strany americké administrativy. První porada příznivců agrární strany se uskutečnila 25. Července 1948. K urychleně svolanému setkání jeho organizátory podnítila obava z toho, že emigraci ovládnou předúnorové strany Národní fronty v té době spolupracující s komunisty a obhajující tuto svou minulost. Setkání provázela shoda (ustavení strany, vstup do Zelené internacionály) i dosti ostré rozpory (usilovat o podporu větších či menších rolníků, postoj ke stranám Národní fronty, hlavně ke straně národně socialistické, odpůrci stran národní fronty získali převahu). Ustavující sjezd agrární strany uskutečněný dva měsíce poté, zvolil ústřední výbor a přijal Svatováclavskou deklaraci, dokument programového charakteru, sjezd ostře odsoudil komunismu, Sovětský svaz a strany, které se účastnily činnosti v Národní frontě. Přihlásil se k odkazu Antonína Švehly. Za cíl činnosti agrární strany vyhlásil boje za svobodné Československo v předmnichovských hranicích, za svobodu pro všechny občany včetně rolníků. Sjezdu se účastnil zástupce Prchalova výboru (Pekelský), národních socialistů (Kovářna) a lidové strany (Rožehnal). V agrární straně převážili kritikové Národní strany i později, někteří zastávali názor o ztrátě svobody a nezávislosti Československa již v roce 1945, nikoli v roce 1948.

S agrární stranou spolupracovaly dvě další exilové strany, národně demokratická a živnostensko-obchodnická. Národně demokratická strana byla ustavena v červnu 1948 v Londýně, do jejího čela se sám postavil Rudolf Kopecký. Strana se vyznačovala malým počtem členů a malým počtem příznivců mezi emigranty. Živnostensko-obchodnická strana v exilu ohlásila svůj zrod 27. listopadu 1948 v Paříži. V čele přípravného výboru stanul Eduard Fusek (bývalý poslanec lidové strany). Počet členů byl velice malý, dopad působení mezi emigranty ještě menší. Strana se hlásila k politickému středu, politický program se orientoval na ochranu živností a sociální obrodu založenou na křesťansko-demokratických základech.

Tyto tři politické strany, neobnovené, případně zakázané po roce 1945, tedy strana agrární, národně demokratická a živnostensko-obchodnická vytvořily dohromady Občanský blok. I když politický vliv Občanského bloku nebyl v důsledku zanedbatelného vlivu stran národně demokratické a živnostensko-obchodnické nijak veliký, jeho vstup na exilovou scénu jako odpůrce stran Národní fronty nezůstal bez odezvy. Prchalův výbor vznik bloku přivítal. Také představitelé slovenského exilu reagovali převážně na vznik Bloku pozitivně.

Kromě politických stran vznikaly exilové organizace s posláním charitativně sociálním, kulturním. Doba jejich působení se pohybovala od několika měsíců až po několik let, jako například Svobodné československé odbory, k jejichž vzniku vyšel podnět od sociálních demokratů. Z iniciativy Ferdinanda Peroutky se v prosinci 1948 sešla v Londýně porada několika emigrantů, kteří se dohodli na ustavení Demokratického svazu, později přejmenovaného na Masarykův demokratický svaz. Důvodem bylo přesvědčení o vytvoření exilové organizace, která by nebyla politickou stranou. V proklamaci svého poslání a cílů zdůraznil svaz povinnost exilu „soustředit mysli a síly k tomu, co nás spojuje nad všemi

rozdíly stranickými a osobními, sdružit československé uprchlíky v jednotný celek a starat se o ideologickou stránku odboje z hlediska kulturně politického.,²⁹ Demokratický svaz se ale přízně politických stran nedočkal. Jejich vedení jej podezíralo ze snahy vytvořit nadstranickou střešovou organizaci. Proto se později Svaz soustředil na pořádání přednášek a kulturní programy, jeho aktivity poklesly, v polovině roku 1949 téměř ustaly. V této době již politické strany zcela ovládaly politickou scénu emigrace.

Jak je patrné, československá emigrace jako celek trpěla velkým neduhem typickým nejen pro jakýkoli exil ale zvláště pro českou politickou scénu jako takovou, totiž přehnaným stranictvím, řevnivostí, stranickými a osobními spory, velmi malou ochotou ke vzájemné dohodě, případně společnému postupu. Mimoto se diferencovala národnostně - na český a slovenský exil, místně - vznikala nejrůznější střediska a výbory ve Francii, Británii, Německu, USA, případně dalších státech. V roce 1949 počet exilových organizací dosahoval čísla takřka dvou set³⁰, roztroušeny byly po celém světě. V rozsáhlé síti se mísily organizace charitativní, zájmové, případně profesní, odborové a politické. Důvodů k rozporům bylo více než dost, rámcově byly již vyjmenovány, spory bývaly často velice ostré. Potřeba vytvoření společného orgánu, zastřešující organizace byla více než zřejmá, tento fakt si uvědomovali nejenom politici západních zemí, kteří čs. exil k tomuto kroku nabádali, ale i samotní příslušníci exilu. Od politických a veřejných činitelů poúnorové emigrace nedlouho po příchodu bylo slyšet úvahy poukazující na nutnost vytvoření střešové organizace, u představitelů exilu předúnorového byla taková myšlenka vyloučena. Hlavní směry, Prchalův, Ďurčanského a Sidorův hlásily v programu rozdělení Československa na dva samostatné státy. Společný exilový útvar odporoval zájmům všech tří směrů. Existovaly snahy o sblížení a užší spolupráci Prchalovy a Sidorovy organizace, i představa soužití českého a slovenského státu v rámci středoevropské federace. Neuspěly pokusy o vytvoření jednotného vedení slovenského předúnorového exilu, Prchalova skupina se pokoušela prosadit jako jediný reprezentant českého předúnorového exilu. Také cesta poúnorového exilu k vytvoření jednotné organizace byla značně obtížná a složitá, problém spočíval především ve stranickém principu, který se postupně prosadil a z něhož vyplývaly často diametrálně rozdílné představy o postupu a uspořádání poměrů v Československu po „brzkém„ pádu komunistického režimu. Názorové rozdíly a rivalitu si politikové přinesly z domova a v exilu je obohatily o spory z doby válečné, někdy dokonce i starší. Některé osobnosti (P. Zenkl) se snažili tyto rozpory překlenout a prosazovali vytvoření jednotné organizace již po příchodu do emigrace, tyto případy však byly spíše výjimečné. Představy o složení, uspořádání a úkolech exilového ústředí měli političtí činitelé rozdílné. Národně socialističtí funkcionáři nejprve předpokládali, že ve vedoucím exilovém orgánu budou zastoupeny významné osobnosti politického a veřejného života z let 1945 - 1948 a počítali s převahou funkcionářů vlastní strany, protože se jich za hranicemi nacházelo nejvíce. Tato představa padla, když svoji stranu začali organizovat sociální demokraté, od této chvíle začínala převažovat představa politického

²⁹ Tamtéž str. 117

³⁰ Tamtéž str. 125

života v emigraci na základě multistranického principu. Stejně nereálnou se ukázala varianta exilového ústředí jaké bylo za války v Londýně, přizpůsobené odlišným geopolitickým podmínkám, tedy orgán, který by se podobal vládě nebo státní radě. Tato představa počítala s brzkým propuknutím válečného konfliktu a krátkodobou existencí komunistického režimu v Československu. Třetí vize jednotné organizace spočívala na dominantním úloze poslanců řádně zvolených v parlamentních volbách v roce 1946, vycházelo se z předpokladu, že jedine oni mají mandát od svých voličů tyto voliče v exilu reprezentovat. Tato představa vyjadřovala snahu o složení vedoucích orgánů pouze ze stran předúnorové Národní fronty, ovšem bez komunistů. Nutně narážela na odpor kritiků Národní fronty.

Jednání o jednotném exilovém vedení probíhala ve třech střediscích. Zpočátku v Londýně, kde jejich aktéry byli V. Krajina, V. Majer, B. Vilím, Jan Stránský. Krátce nato se utvořilo druhé středisko v Paříži, zde v té době vrcholily snahy o založení - obnovení agrární strany. Třetí středisko se formovalo v USA. Mezi těmito třemi exilovými centry probíhalo soupeření o získání rozhodující pozice. Ke konci roku 1948 postoupilo utváření vedoucí exilové organizace od úvah a výzev ke konkrétním jednáním. V této době rozpory a rivalita mezi aktéry exilu neustávala, naopak se stále stupňovala, současně vedení komunistického režimu v Československu ustoupilo od názoru o bezvýznamnosti exilu a začalo mít o jeho aktivity zájem, obzvláště poté, co obdrželo výtku z Moskvy a zaznamenalo počáteční nárůst jeho vlivu mezi obyvatelstvem doma. Tento vliv, který Státní bezpečnost zveličovala, podnítil snahy o agenturní pronikání do řad emigrace. Tyto okolnosti přímo i nepřímo ovlivňovaly jednání o utvoření jednotného exilového vedení, do hry vstoupil ještě další prvek, zájem amerických míst, která utvoření jednotného vedení prosazovala. První kroky k vytvoření přípravného výboru pozdější Rady svobodného Československa lze datovat již ve dnech 17. A 18. července 1948, kdy se sešli k poradě P. Zenkl, J. Papánek, F. Hodža a J. Slávik. F. Hodža účel a smysl jednání o společném orgánu zformuloval takto: „.....nikterak nepůjde o vládu ve vyhnanství, ale o organizaci, která bude mít na starosti péči o čs. politické uprchlíky a která se bude snažit o obnovu demokratického řádu a svobodných institucí v ČSR. Rozhodnutí o utvoření rady bylo učiněno na schůzi, která se konala v New Yorku ve dnech 17. A 18. 7. 1948.,“³¹Možná není třeba dodávat, že s pokusy o vytvoření jednotné exilové organizace prosazující demokratické poměry v jednotném Československu neodpovídaly představám slovenského předúnorového exilu. Útoky směřovaly právě na F. Hodžu, který se zviditelněl výše zmiňovaným svoláním, „ktorý nemá práva hovoriť za slovenský národ, lebo zriekol sa jeho práva na samostatnosť,“³²

Po tomto prohlášení přípravného výboru jednání pokračovalo v Londýně a Paříži, neboť zde pobývalo nejvíce vedoucích funkcionářů politických stran. Výzva přípravného výboru byla přímým podnětem ke svolání exilových politiků, uskutečněná 20.srpna v Londýně, schůzky se zúčastnili výhradně funkcionáři nekomunistických vládních stran Národní fronty, shodli se na ustavení jednotného exilového orgánu, přijali dokument, který podporoval prohlášení

³¹ Tamtéž, str. 128

³² Tamtéž

přípravného výboru a současně prosazoval utváření vedoucích orgánů na stranickém základě. Obdobná schůzka se uskutečnila i v Paříži, na rozdíl od londýnského setkání zde zazněl požadavek začlenění všech politických stran, tedy i agrární a současně zastoupení dalších organizací působících v exilu. Následovala porada, která se uskutečnila ve dnech 10. a 11. října 1948 ve Washingtonu, na této poradě se jednalo o stranickém složení Rady a jejich orgánů. Svolavatelé této porady vyvíjeli tlak na evropská střediska, aby se rychle vyslovila pro koncepci společného podle představ washingtonské skupiny a překonala vnitřní rozpory hlavně se stranami stojícími mimo Národní frontu. Odvolávali se na přání State departmentu a amerického ministerstva zahraničí. State department tyto snahy (vedoucí k vytvoření jednotného exilového vedení) pozitivně okomentoval a jeho vyjádření bylo vysíláno na krátkých vlnách do Československa. Zpráva, kterou o ustavení Rady svobodného Československa odvyšlal Hlas Ameriky i sdělení v tisku byly stručné, kromě předsedy Petra Zenkla a místopředsedy Jozefa Lettricha neuváděly další jména. Na toto oznámení opět ostře zareagovali představitelé slovenského předúnorového exilu. Nespokojenost zazněla i z řad poúnorového exilu, původní představa o oficiálním vyhlášení jednotného exilového orgánu 28. října se rozplynulo. Projevy nesouhlasu se týkali zejména záměru, aby se zastoupení v Radě řídilo podle výsledků parlamentních voleb v roce 1946, s tím nesouhlasili jak představitelé stran stojících mimo Národní frontu, tak sociální demokracie – tato strana vyšla z těchto voleb jako nejslabší. Washingtonské prohlášení považovali za unáhlené, nepřipravené a předčasné dokonce i někteří představitelé národních socialistů. Americká strana těmto hlasům oponovala tím, že nebude podporovat ani liberální ani pravicové tendence exilu. Následovala několikaměsíční komplikovaná jednání mezi představiteli washingtonského střediska a středisky londýnským a pařížským, mezi exponenty stran Národní fronty a stran stojících mimo ni, případně po roce 1945 přímo v Československu zakázaných, s funkcionáři, kteří se cítili složením Rady osobně dotčeni, s představiteli exilových organizací jiného typu, než byly politické strany (Peroutkův Masarykův demokratický svaz). Nástin problematiky exilu v této práci by měl být stručný, místo podrobného popisování těchto složitých jednání se proto omezím na konstatování, že jednání byla uzavřena přibližně koncem února 1949, 24. února bylo totiž ustavení Rady oficiálně zveřejněno. Ustavení Rady bylo provázeno nesouhlasnou kampaní představitelů předúnorového exilu a slovenských krajanských spolků. Na počátku dubna 1949 byly ustaveny oblastní sbory Rady v Londýně a Paříži, doprovázeny nesouhlasem s jejich složením, hlavně v případě pařížského sboru, důvodem byly především osobní antipatie a spory.

Ještě je třeba stručně zmínit, že při Radě byla ustavena zpravodajská sekce, v jejímž čele stanul generál Sergej Ingr. Měla za úkol shromažďovat informace o poměrech a událostech v ČSR. Zpravodajská činnost československých emigrantů byla organizována z okupačních pásem západních velmocí v Německu a Rakousku. Spolupráce se zpravodajskými ústřednami (hlavně americkou CIC) se uskutečňovala ve dvou formách, jednak si zpravodajské služebny vybírali své spolupracovníky přímo z řad exulantů a zaměstnávaly je, současně zpravodajskou činnost organizoval přímo S. Ingr a jeho zpravodajská sekce. Velmoci tuto sekci uznávaly jako samostatnou složku. Byly vytvořeny tři podsekce, Německu, v Paříži a v Londýně, tato

vytvořená střediska předávala informace přímo zpravodajským ústřednám zemí, v nichž sídlila. Politické vedení Rady nemělo na jejich činnost vliv. Zpravodajskou činnost vyvíjelo také komunistické vedení v Československu, agenti Státní bezpečnosti, ofenzivního zpravodajství, případně vojenské rozvědky se infiltrovali mezi exulanty, měli své informátory i mezi emigranty přímo spolupracujícími se západními rozvědkami.

Všechny směry politického exilu nejenom v této době, ale i v době pozdější usilovaly o spolupráci s krajanskými organizacemi a ucházely se o jejich podporu. Nejúspěšnější v tomto směr byly slovenské organizace. Nejdříve se mohl těšit přízni spolků Ďurčanského Slovenský akční výbor, později jej z tohoto postavení vytlačila Sidorova Slovenská národní rada. Krajanské spolky poskytovaly těmto skupinám i finanční podporu. Československý exilový směr si již před vznikem Rady a hlavně po něm také usiloval o navázání spolupráce. Probíhal zápas s československými vládními úřady, které si udržovaly v řadě spolků značný vliv. Exilové organizace včetně rady zpočátku zaznamenali pouze částečné úspěchy, spolky zůstávaly pod vlivem Prahy, nebo byly neutrální a jejich postoj k exilové činnosti byl zpočátku vlažný. Určitý posun ve prospěch exilu nastal až časem.

Ustavením rady ovšem konflikty a vnitřní rozpory jak Rady samotné, tak exilu nekončily, Rada se dále zmítala vnitřními rozpory. Již na počátku roku 1951 z Rady odešlo 12 představitelů v čele s Petrem Zenklem, tato skupina založila Národní výbor svobodného Československa. V roce 1967 se Rada rozpadla do dvou opozičních táborů. Jeden z nich pokračoval v činnosti pod původním názvem, druhý začal pracovat jako Výbor svobodného Československa. Oba orgány však postupně ztrácely význam a vliv, také zájem západní politické reprezentace byl již v této době více než vlažný.

Vliv poúnorového politického exilu na vrcholnou západní politickou reprezentaci postupně upadal. Důvodem byla dočasná stabilizace a konzervace geopolitické situace po ukončení korejské války, kdy začínalo být jasné, že přímá válečná konfrontace a rychlé zhroucení režimů v satelitních zemích se ztrácí v nedohlednu. Studená válka pochopitelně pokračovala, orientovala se však na dlouhodobější strategii při respektování statu quo. Názorové tříbení uvnitř exilu založené na rozporech z doby před válkou, za války, případně po roce 1945 zůstávalo doménou generace před a poúnorových emigrantů, pozdější vlny čs. emigrace, zejména po roce 1968 již těmto rozporům nepřikládaly zásadní význam, pokud vůbec nějaký. To ovšem neznamená, že by zcela vymizely, důkazem může být vliv slovenských krajanských organizací a stále žijících pamětníků slovenského státu z doby války na politický vývoj na Slovensku v době rozpadu federace roku 1993. (obdobně tomu bylo v případě konfliktu na balkáně, zejména v případě Chorvatska). Určitým zajímavým momentem jistě bylo setkání dvou nesmiřitelných protivníků z roku 1948, totiž poúnorové emigrace a části posrpnové emigrace skládající se z poúnorových aktivních budovatelů komunistického režimu, z nichž později vykryštovali reformní komunisté, často docházelo k diskusím na téma únor ex post. Posrpnová politická emigrace se zasloužila o dočasné oživení Rady svobodného Československa v roce 1974, jejím předsedou se stal M. Povolný, po roce 1989 byla

přejmenována na Radu vzájemnosti Čechů a Slováků. Tato posrpnová utečenecká vlna byla, co do počtu osob dokonce větší, než vlny předchozí, podle odhadů vycházejících z údajů justičních a správních orgánů bylo v období let 1968 a 1969 za nedovolené opuštění republiky a setrvání v zahraničí odsouzeno a později rehabilitováno 103 459 osob.³³ Mezi přistěhovalci, kteří odešli ještě před komunistickým převzetím moci a těmi, kteří žili dvě desetiletí v socialistickém Československu, byla velká propast. Řada nových exulantů patřila k socialistickým intelektuálům, kteří doufali, že se po amnestii do původní vlasti vrátí a stykům s antikomunistickými frakcemi a organizacemi mezi americkými Čechy, ale i kontaktům s krajanskými organizacemi se důsledně vyhýbali. A dřívější přistěhovalci se zase ze svých pozic dívali s podezřením na politiku nově příchozích. Kontakty některých čechoamerických krajanských organizací na pražskou vládu po roce 1948 již byly zmíněny, lze pouze spekulovat, zda tento trend v sedmdesátých a osmdesátých letech zcela vymizel, krajanská komunita jako celek se tak v této době stala velice složitým organismem na jehož charakteristiku lze použít jednoduchou definici opravdu velice obtížně. A to nebyli zmínění Američané českého původu druhé, třetí, případně další generace, kteří se již plně asimilovali a adaptovali na nové prostředí, považovali se za Američany a o politické poměry ve staré vlasti nejevili přílišný zájem (Američany českého původu nejevící zájem o své kořeny vůbec můžeme zcela pominout). Jistě tato kapitola je o exilu, práce o periodiku psaném v češtině velice živě reflektujícím poměry ve staré vlasti, nicméně i oni tvoří část krajanské komunity a nelze je z našich úvah úplně vyloučit. Pokud bychom chtěli charakterizovat vysloveně posrpnovou emigrační vlnu (nejenom ve Spojených státech), lze celkem souhlasit se slovy Pavla Tigrida, že „.....jednotlivé typy emigrantů lze rozdělit do tří skupin, lidé pronásledováni nebo diskriminováni režimem, kteří využili nové možnosti opustit svou zemi brzy po invazi vcelku bez obtíží a s celými rodinami, tato vrstva se právem obávala, že postokupační režim přidá k dvacítce let třetířadého občanství, pronásledování, nebo i žalářování desítky dalších. Druhou skupinu, velmi početnou, tvoří odborné kádry – lékaři, inženýři, architekti, profesori, umělci a hodně studentské mládeže, tito lidé odešli z Československa zejména proto, poněvadž nivelizační a kádrová politika režimu je odborně i existenčně diskriminovala a navrch (nestraníky a jejich děti) postihoval nejrůznějšími šikanami. A konečně třetí skupina se skládala z aktivních účastníků reformního hnutí, většinou funkcionářů a členů KSČ, kteří po pádu se rozhodli zůstat na západě, tedy v emigraci. Tato skupina, početně nejmenší, ale politicky nejvýznamnější, se skládá z bývalých státních a stranických funkcionářů, novinářů, publicistů, spisovatelů, univerzitních profesorů.....“³⁴

Jak do složitého mechanismu exilu a krajanského prostředí zařadit přispěvatele a čtenáře periodika Nedělní hlasatel vycházejícího v Chicagu? Jistě nelehký úkol a velké téma, je prakticky vyloučeno, že vystačíme s jednoduchou, jasně formulovanou a nevyvratitelnou formulací. Obsah Nedělního hlasatele může svádět k domněnce, že svým zaměřením odpovídal exilovému myšlenkovému proudu neuznávajícímu tzv. „Národní frontu,“, dle

³³ Alena Jaklová: Čechoamerická periodika 19. A 20. století, str. 329

³⁴ Tamtéž, str. 330

mechanického pojetí vlastně odpovídal názorům předúnorového exilu. Výrazně protirežimní, antikomunistický obsah, doplněný převzatými články a úvahami z amerických periodik obrazyjící postoj voličů a sympatizantů pravicového křídla americké Republikánské strany (velmi zjednodušeně) může tuto domněnku evokovat. Otázkou zůstává proč by přispěvatelé, z nichž někteří byli píšíci poúnoroví exulanti měli uznávat v USA Národní frontu? Možná pouze z důvodu, že byli před únorem vysoce postavení funkcionáři národně socialistické, lidové, nebo sociálně demokratické strany (což nebyli) a těžce nesli výtky za předúnorovou spolupráci s komunisty. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let se stává velice aktivním přispěvatelem ekonom Milan Zelený, který se narodil roku 1942, generačně se tedy řadí do emigrace expertně posrpnové. Se svými názory, například na fungování burzy cenných papírů ve Spojených státech, by mohl být označen zastánci tohoto nástroje klasického amerického kapitalismu za levičáka. Problematikou Národní fronty se nezabývá. Nedělní hlasatel četli jistě i někteří emigranti posrpnové, případně pozdější emigrační vlny, nelze vyloučit, že jeho obsah, po zkušenostech s režimem v Československu, mohl jejich názory ovlivnit.

4. Teoretické zamyšlení nad působením Nedělního hlasatele v mediálním prostoru

Sdílení a šíření zprostředkovaných informací provází historický proces již od vynálezu písma. Rostoucí gramotnost spolu s ekonomickými, sociálními změnami ve společnosti a vznikem tzv. „veřejného mínění“, vedly v XVII., XVIII., XIX. a především ve XX. století k rostoucímu významu masových médií a jejich zpětnému vlivu na psychologickou atmosféru ve společnosti, masová média historický proces postupně nejenom provází ale cíleně a necíleně spoluvytváří. Za příklad může posloužit vliv sdělovacích prostředků na veřejné mínění a dokonce i praktickou politiku v průběhu tzv. „Pražského jara“, v roce 1968.

Chronologicky je možno seřadit teorii vlivu médií na společnost přibližně takto: Od přelomu století přibližně do poloviny dvacátých let převažuje přesvědčení o velmi silném a bezprostředním vlivu médií, je jím přikládána moc utvářet mínění, měnit sociální chování, životní návyky a to velmi aktivním způsobem, podle vůle těch, kteří mají média pod kontrolou. Za příklad může posloužit snaha představitelů evropských totalitních režimů dvacátých a třicátých let využít tištěná a začínající elektronická média (rozhlas) k intenzivní mobilizační, případně demagogické propagandě. Toto přesvědčení bývá někdy nazýváno jako teorie zázračné střely a je založeno na pozorování popularity tisku, filmu atd. Počátek systematického výzkumu lze vystopovat v průběhu 20. a 30. let, metody většinou užívají metody opírající se o sociální psychologii, tyto výzkumy hledají souvislost mezi vystavením se

médiu a okamžitými změnami. 30. až 60. Léta přinášejí částečnou změnu pohledu. Přejít k empirickému výzkumu médií vede k částečnému přehodnocení bezprostředního účinku. Podle Klappera (1960) masová komunikace neslouží jako nezbytná příčina účinku, ale funguje jako zprostředkovatel. Masová média fungují již v rámci existující struktury sociálních vztahů a konkrétního společenského kontextu. Problematické se přímý vliv „předmět – odezva“, zkoumá se interpersonální komunikace, několikasupňová komunikace apod. Převládá názor, že získání informací z médií nemusí nutně znamenat změnu chování nebo postoje. 60. a 70. léta znamenají částečný návrat k představě silného, bezprostředního vlivu médií, pozornost se ale orientuje na mapování dlouhodobé změny. Důležitou roli stále představují kulturní vzorce, ustálené názorové klima, zkoumá se způsob jak média zpracovávají obsah před předáním publiku. Příjemce si konstruuje vlastní sociální realitu, ve své konstrukci se nechá ovlivňovat médii. „Knowledge Caps“, je hypotéza poukazující na to, že s růstem produkce masových médií a dostupností stále většího množství informací různorodého obsahu pocházejících ze seriózních a méně seriózních zdrojů, roste propast mezi věděním privilegovaných, vzdělanějších vrstev (uvádí vrstev s tzv. vyšším sociálním statutem, tento termín však může být zavádějící, neboť přesně nedefinuje, co vyšší sociální status znamená M.B.), a vrstev s nižším sociálním statutem. Vrstvy s vyšším sociálně-ekonomickým statutem dokáží, dle této teorie lépe absorbovat přísun masmediálních informací. S touto hypotézou souvisí i pojem informační chudoba, informačně chudí jsou lidé, kteří intenzivně konzumují televizi, nevyhledávají informace z alternativních zdrojů, zřídka čtou tisk, minimálně knihy, jsou neaktivní při vyhledávání informací a jsou snadno manipulovatelní. Jako důkaz tohoto tvrzení jsou uváděny faktory:

Mezi lidmi s nižším a vyšším statutem existují rozdíly v komunikačních dovednostech.

Lidé s vyšším statutem mají více kontaktů (?)

Lidé s nižším statutem mohou některý druh informací vztahovat proti sobě.

Samotná média se orientují na lidi vyšších statusových skupin.

Bonfadelli³⁵ naopak tvrdí, že se vědomostní propast mezi statusovými skupinami zúžuje. Uvádí, že konzumace médií znalosti zvětšuje zvláště u nejméně vzdělaných lidí. To ale může být způsobeno tzv. „stropovým efektem“, (Ceiling Effect), kdy lépe informovaní lidé již nepotřebují média k získávání informací. Uvádí tři faktory, které ovlivňují distribuci informací a jejich dopad na individuální vědění:

Informační nabídka – média neinformují rovnocenně, k technologicky novým médiím mají především přístup ti privilegovanější.

Motivace – individuální zájem nebo nezájem o informace

³⁵ Martin W. Bauer, Heinz Bonfadelli in „Mass media Coverage, Public Contraversy and Knowledge of biotechnology“, Je zajímavé, že se tito vědci původně nezabývali společenskými vědami jako takovými, ale výzkumem biotechnologií. K teoriím o účincích masových médií je přivedl zájem o popularizaci výsledků svého výzkumu a nutnost získat prostředky z veřejných zdrojů a od soukromých investorů.

Dekódování – (české prostředí by možná řeklo umění číst mezi řádky), umění dekodovat či porozumět informaci šířené médií, jejímu pozadí.

Dochází k závěru, že vědomostní propast má hlavní kořeny v základní společenské nerovnosti, kterou samotná média nemohou ovlivnit, existuje mnoho způsobů jak propasti vytvářet, či překlenovat, média mají schopnost je vytvářet i překlenovat. Média také mohou ovlivnit chování jednotlivce ve vztahu ke skupině. „Band Wagon Effect“, znamená tendenci přizpůsobit se většině a akceptovat její názor, vychází z přirozené potřeby sounáležitosti a činit totéž co skupina. Agresivně šířené komerční informace mohou naopak vést k tzv. „Underdog Effectu“, (snobskému efektu), snahu odmítnout výrobek, který „musí mít opravdu každý“, snaha o výlučnost při rozhodování, podpoření menšinového postoje atd. Výsledek vyhodnocení vede jednotlivce k tomu, že koriguje své veřejné vystupování, zejména ochotu veřejně vyjadřovat své názory. Velmi dobře dokumentovaná hypotéza dlouhodobých účinků masových médií se nazývá kultivační teorie Gerbnera.³⁶ Podle ní získala televize (1973) natolik výsadní postavení, že dominuje mezi ostatními moderními médii a hraje rozhodující roli při utváření symbolického prostředí společnosti. Svým zkresleným sdělením může nahrazovat osobní zkušenost. Dlouhodobé sledování televize vede postupně k vědomému a podvědomému přesvědčení o povaze sociálního vidění světa, které odpovídá stereotypnímu a deformovanému profilu systematicky předváděnému v televizi. Kultivační teorie zkoumá procesy vlastní tvorby mediálního (televizního obsahu) – zejména způsoby rozhodování, vlastní formu a obsah sdělení, chování publika po vystavení se televiznímu sdělení. „Televize je kulturní nástroj zavedeného industriálního řádu sloužící primárně kupevně, stabilizaci a posílení, nikoli ke změně, ohrožení nebo oslabení konvenčních přesvědčení a chování.“³⁷ Od konce 70. let se výzkum zaměřuje na obsah mediálního sdělení, publikum (sociální skladba) a hlavně na mediální organizace, jejich vztah k vlastníkům a zájmovým skupinám. Podle teorie „dohodnutého vlivu médií“, spočívá nejdůležitější účinek v konstruování významů a v systematickém nabízení těchto významů publiku. Publikum pak tyto významy včleňuje na základě určité „dohody“, do svého sociálního obrazu světa. Careyova teze z roku 1988 konstatuje, že proměny víry v moc masové komunikace lze vysvětlit historicky, vliv médií se může měnit v čase v závislosti na historickém vývoji, nebo širších společenských podmínkách. Kdykoli je porušena stabilita společnosti (válkou, sociální krizí), je určitá míra odpovědnosti připisována médiím.³⁸

³⁶ George Gerbner, Larry Gross: „Living with television, the violence profile“, in Journal of communication, 26/2 172-199

³⁷ Tamtéž

³⁸ Odpovědnost médií za krizové jevy je jistě závažná věc. Jeden z příkladů velmi destruktivního vlivu médií je činnost médií jednotlivých národů a etnik bývalé Jugoslávie při eskalaci konfliktu na Balkáně v devadesátých letech. Před rozpadem Jugoslávie neexistoval federální televizní program, každá svazová republika provozovala své národní vysílání, tato národní vysílání se postupně orientovala na šovinismus a napadání ostatních národností a etnik bývalého státu. Populární bělehradský deník Politika za Titova režimu známý svým kritickým postojem a kvalitou zpravodajství se paradoxně se slábnoucím vlivem komunistického aparátu na konci osmdesátých let dostal pod vliv lidí dosazených Miloševićem, z kriticky orientovaného periodika se stal nástroj mocenských zájmů srbského prezidenta. Obdobný vývoj zaznamenala i periodika ostatních národů a etnik rozpadávajícího se státu M.B.

Názorové spektrum českého a slovenského exilu v jeho složitosti a rozpornosti již bylo zmíněno. Jakým způsobem tedy přistupovat ke zhodnocení místa a role Nedělního hlasatele v mediálním prostoru krajanského a exilového prostředí? Z jakých kořenů vychází, kdo jsou jeho přispěvatelé, lze vystopovat jednotící ideové zaměření, důvody takového zaměření, jaké jsou možnosti a současně limity tohoto periodika ovlivňovat respondenty a působit na vzorce jejich chování? Mění se reflexe v čase? Jaký je důvod této změny, jedná se o skutečnou změnu náhledu přispěvovatelů listu, nebo jde změnu zdánlivou, hodnotová a ideová orientace přispěvovatelů se zásadním způsobem nemění, vychází z týchž kořenů, patrné změny v interpretaci jsou způsobeny pouze počáteční neznalostí faktu, případně jako výsledek autocenzury v určitém období? Tyto otázky nás nutně napadají vzhledem ke způsobu psaní přispěvatelů později v devadesátých letech, potažmo v době nedávno minulé, kdy zaujímají velmi kritické stanovisko k české politické a společenské realitě. Nedělní hlasatel jako takový, dle svých vydavatelů se vysloveně nehlásí k jednomu konkrétnímu myšlenkovému proudu, nebo dokonce k politickému programu reprezentovanému určitou politickou stranou: „Snad na světě neexistují noviny, které by o sobě netvrdily, že jsou demokratické. Každé noviny si ovšem svoji demokratičnost patřičně ohraničí. I československý tisk doma, na čele s RP, vám dovolí kritizovat všechno. Ovšem jen z Aše na západ. Hlasatel by chtěl být novinami, které v diskusi dovolí projevit svůj názor každému. Máme jen jednu podmínku a prosbu zároveň. Buďte i vy demokraté, používejte argumenty, ale vyvarujte se neslušných výrazů a osobních urážek. Zdůrazňujeme, že ne každý názor otištěný v diskusi se shoduje s názorem redakce. Ideový cíl novin se projevuje v daleko větším časovém úseku, nelze ho prezentovat jedním článkem. A články otištěné v rámci diskuse dopisovatelů a čtenářů by měly pouze poukazovat na demokratičnost našeho deníku. Myslíme si o všech našich dopisovatelích, že jsou demokraté, že tedy umějí diskutovat. Jako redakce nebudeme do diskusí, které eventuálně vyvstanou, zasahovat. Každý z těch, kdo diskutovat chce, musí za věcí stát svým vlastním jménem, musí sám, pomocí logiky a faktů dokazovat svoji pravdu. Děkuje za pochopení čtenářům i dopisovatelům.,,³⁹

Profil periodika vskutku převážně určují příspěvky pravidelných přispěvatelů, občasných přispěvovatelů a přetiskovaných článků z jiných periodik, převážně z „Human Events,, a „Chicago Tribune,,. Mezi velice časté přispěvatele patří Josef Kalvoda, Bohumil Kobliha, Libor Brom, Jaroslav Moudrý, Karel Moudrý, humorně laděné komentáře píše téměř do každého vydání Jára Kohout. Mezi aktivní přispěvatele patří i Květa Sunová, Kajetán Halasa, Milan Zelený a další.

Josef Kalvoda, v textech někdy označovaný jako „náš historik,, se narodil 15. ledna 1923 v Malči u Chotěboře v rodině malorolníka Jana Kalvody.⁴⁰ Rodiče byli věřící lidé římskokatolického vyznání, hospodářství, dle svědectví pamětníků patřilo k dobře vedeným. V důsledku nutnosti podílet se na provozu hospodářství ukončil gymnázium v Chotěboři na

³⁹ In Nedělní hlasatel 22. Ledna 1989, str. 14, text je nadepsán „Pár slov úvodem,, , autorem textu je „redakce,,

⁴⁰ In www.josefkalvoda.cz (homepage), sekce životopis, duben 2012

nižším stupni a přejít na Odbornou školu hospodářskou v Nasavrkách. Od mládí se živě zajímal o dějiny, politiku, teologii a filozofii. Pozdější profil příspěvků může do určité míry ovlivňovat struktura oblíbených autorů, již v této době to byli Tomáš Akvinský, Vladimír Solovjov, M. Dostojevskij, Otakar Březina, nebo Jan Čep. Za války působil v ilegální skupině náboženského zaměření (pod vedením knězem Pavlem Křivským), podílel se i na činnosti pobočky organizace Obrana národa. V této době se učí i rusky a je schopný číst ruské texty v originále, čte i „Otázky leninismu“, od Josifa Stalina, k textu přistupuje s despektem („je dobré znát jazyk nepřátel,“)⁴¹. Po válce se stává členem Československé strany lidové, velice aktivně se podílí na činnosti mládežnického odboru. Postavil se proti snaze o pronikání vlivu komunistů do Svazu československé mládeže považovaného tehdy oficiálně za nadstranickou celostátní organizaci mládeže. Také v důsledku jeho aktivit zastavuje činnost několik odboček této organizace v kraji Havlíčkův Brod. Byl odpůrcem snah ministra zemědělství Ďuriše kolektivizovat venkov. Již koncem roku 1947 byl vyšetřován státní tajnou bezpečností, údajně z politických důvodů. 15. března 1948 je znovu zatčen a je obviněn z rozvracení jednotné organizace mládeže, podněcování zemědělců ke stávce, hanobení lidově demokratického zřízení, komunistické strany, státní bezpečnosti a dokonce z podněcování k ozbrojenému odporu. Díky práci obhajoby bylo původní obvinění zkráceno a byl propuštěn z vazby. Kalvoda se již soudního jednání, plánovaného na listopad roku 1948 neúčastnil, 8.11. prchá na západ. V Ludwigsburgu se setkává s významnými lidoveckými politiky, později v Norsku dokonce zakládá odbočky Orla, Cyrilometodějské ligy a Československé strany lidové. Právě zde zahajuje také svoji práci publicistickou, začal přispívat do českých exilových časopisů vydávaných v Norsku, Německu a Spojených státech. V roce 1951 se stává šéfredaktorem časopisu Čechoslovák vydávaném v Norsku se silně antikomunistickým obsahem. V roce 1951 získává povolení k vystěhování do Spojených států. V roce 1953 opouští lidovou stranu a zakládá České křesťanskodemokratické hnutí v exilu, vydává časopis Křesťanská demokracie. Ostře kritizuje „Radu svobodného Československa,“. Spojuje tedy aktivní politickou činnost s činností publicistickou, obě složky jeho aktivit se vzájemně doplňují. Cílem politického programu tohoto hnutí bylo kromě porážky komunistického režimu v Československu, zavedení liberální demokracie a vypsání svobodných voleb například i umožnění návratu sudetských Němců, přiznání práva na autonomii Slovensku a legitimitu při rozhodování o případné samostatnosti. V memorandech západním politikům hnutí požadovalo tvrdší postup vůči komunistickým režimům a varovalo před agresivním komunismem. Kritizovalo i vstřícný přístup k Titovu režimu v Jugoslávii a využít tohoto režimu k vnitřnímu rozkladu komunistického bloku. Roku 1953 začal třicetiletý dělník Josef Kalvoda večerně studovat na Hunter College of the city university of New York bakalářský program v oboru historie a politologie, později pokračoval na Columbia University, nakonec získal titul Ph.D. Od roku 1957 vyučuje dějiny střední a východní Evropy, politologii a mezinárodní vztahy. Od roku 1960 byl členem americké Republikánské strany, aktivně působil v několika volebních kampaních, mimo jiné i ve vítězných kampaních Ronalda Reagana v letech 1980, 1984. Ve Spojených státech pokračuje v publicistické činnosti

⁴¹

Tamtéž

zahájené již Norsku, přispívá do exilových periodik Nedělní hlasatel, Naše hlasy, vydávaných v Torontu, zasílá příspěvky do mnichovské Národní politiky. Mezi zásadnější práce patří: „Titoism and Master of Imposture,, , vydaná v roce 1958 u Vintage Press v New Yorku, editace sbírky dokumentů pod názvem „Czechoslovak foreign policy, Documents and Materials 1918 – 1948,,, „Czechoslovakia Role in Soviet Strategy, vydaná v roce 1978 u University Press of America, taktéž v New Yorku, „Genesis of Czechoslovakia,, - poměrně obsáhlá, téměř sedmisetstránková práce, kde vyjadřuje kritický postoj k prezidentu Benešovi, určitý odstup k prezidentu Masarykovi, Beneše kritizuje zejména za prosovětský postoj, tato práce byla vydána v roce 1986 v nakladatelství Boulder v New Yorku, v roce 1998 vyšel český překlad této práce ve vydavatelství Panevropa, kniha byla přijata s určitými rozpaky u části obce českých historiků.

Bohumil Kobliha se narodil roku 1931 v Praze Vršovicích, vystudoval Vyšší průmyslovou školu a promoval na Českém vysokém učení technickém jako strojní inženýr. Do exilu odešel až po 21. srpnu 1968, v roce 1969 se stává spoluzakladatelem Naardenského hnutí, publikuje nejenom politické články a eseje ale i odborná technická pojednání svého oboru. Získává anglickou inženýrskou kvalifikaci, doktorát, pracuje jako technický expert v Indii a Saúdské Arábii, přednáší na univerzitě v Lusace. Píše i beletrii pod pseudonymem Milan Křesadlo, mezi známá díla patří titul „Šest dní, kdy národ věděl,, , kde vzpomíná na své dětství ve Vršovicích a na Pražské povstání, kde působil jako spojka a pozorovatel. Profil Nedělního hlasatele doplňuje texty a zamyšleními převážně s křesťanskou tematikou. Ostře se staví proti konsensu s bývalými komunisty nejenom v exilu, tento postoj je častější mezi exulanty poúnorové vlny. Je zajímavé, že do Indie byl vyslán Plzeňskou Škodovkou již v roce 1961⁴², což svědčí o tom, že se do uvedeného období neprojevil jako odpůrce režimu. Studoval v Praze s pozdějším ministrem hospodářství Miroslavem Grégrem.⁴³

Libor Brom, působící některými svými texty, zejména z pozdějšího období kontroverzně, se narodil 17. prosince 1923, pochází z Ostravska, vystudoval Vysokou školu obchodní. Po únoru 1948 emigroval, podařilo se mu získat výjezdní povolení do Spojených států, kde pokračoval ve studiu na San Francisco State University a University of Colorado. Po ukončení studií působil v oblasti práva a zahraničního obchodu, přednášel na University of Denver. Z bohaté publicistické a spisovatelské činnosti by bylo možno jmenovat „Ve vichřicích hněvu,, (1975), „K obnově mravního pořádku,, (1980), „Na cestu světa,, (1982), „Útokem,, (1983), „Mezi proudy,, (1985) a „Vlast po 50 letech okupace nacizmem a komunizmem,, (1992). Určité světlo na myšlenkový svět Libora Broma mohou vnést články „Intelektuální ovzduší,,⁴⁴, „Marxist fundamentals,,⁴⁵, „The Velvet Revolution,,⁴⁶, „Socialismus,,⁴⁷, „Nový boj proti kapitalismu,,⁴⁸.

⁴² In Svobodnenoviny, www.darius.cz, „Rozhovor s Bohumilem Koblihou, duben 2012

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ Libor Brom official homepage, www.marianland.com/bromlibor.html, duben 2012

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Tamtéž

Profesor Milan Zelený, jehož články se v Nedělním hlasateli začaly objevovat v období bezprostředně následujícím po listopadových událostech (V létě 1989 v tomto periodiku nepublikuje, kromě jediné výjimky – provolání odsuzující persekuce Augustina Navrátila), je fundovaný profesní ekonom, jeho články se týkají výlučně ekonomiky. Narodil se roku 1942, patří tedy generačně k mladším přispěvatelům Nedělního hlasatele z let 1989 – 1990. Působí dlouhodobě na Fordhamově universitě v New Yorku, přednášel i na Universitě Tomáše Baťi ve Zlíně, Xian University v Xianu, Fujen univerzitě v Tai Pei, Indian Institute of Technology a IBMEC v Rio de Janeiro. Je dlouhodobě šéfredaktorem časopisu Human System Management. K nejznámějším pracem patří „Cesty k úspěchu,, „Neučte se z vlastních chyb,, „Hledání vlastní cesty,, „Všechno bude jinak,,. Z novějších článků zasluhují pozornost „Demokracie není na prodej. Peníze do politiky nepatří,,⁴⁹, „2012: Jak dál?,⁵⁰, Geneze krize,,⁵¹, Co je v nepořádku s americkou ekonomikou? Nic,,⁵², Strategická geopolitika: Rozpadne se EU a ovládne Rusko střední Evropu?,⁵³, a další. Profesor Zelený patří v současné době (2012) k nejčastěji citovaným ekonomům českého původu.

Jaroslav Kohout, píšící pod jménem Jára Kohout píše částečně humorná zamyšlení a sloupky, vyskytující se téměř v každém čísle Hlasatele, profil textů svým charakteristickým způsobem doplňuje. Patří ke starší generaci, narodil se roku 1904 v Praze do rodiny dobře situovaného vedoucího úředníka pražské kaolínky⁵⁴. Zajímal se o divadlo a herectví, první zkušenosti s divadlem absolvoval již v osmi letech. Vyučil se zubním technikem, tuto činnost krátkou dobu i provozoval, setkává se však s Ferencem Futuristou, jenž jej přivádí na divadelní dráhu. Hrál v kabaretu U Znaménáčků, poté vystupoval v Aréně na Smíchově, ve Varietě v Karlíně, v Rokoku, v Červeném esu, ve Švandově divadle, spolu s Voskovcem a Werichem v divadle U Nováků, toto divadlo spolu s Voskovcem a Werichem i provozoval. V době protektorátu byl zatčen a vyslýchán v pankrácké věznici, obviněn byl z údajné provokace. Po propuštění byl nucen hrát v pronacistických rozhlasových skečích. Podařilo se mu tuto činnost po válce obhájit, neboť se stal vedoucím Tylova divadla v Nuslích. Z filmové tvorby z tohoto období je možno uvést němý film „Venoušek a Stázička,, (1922), „Vdávala se jedna panna,, , „Ve dvou se to lépe táhne,, , „Nevíňátka,, , atd. V kariéře filmového herce pokračoval i v éře zvukového filmu, kde ztvárnil svým osobitým způsobem hlavně komické role ve filmech např. „Z bláta do louže,, , „Tři kroky od těla,, , „Poslední muž,, „Lojzička,, „Barbora řádí,, , atd. Hrál i ve filmech „Život je pes,, , „Miláček pluku,, , a „Lucerna,, , v době války ve filmech „Hotel Modrá hvězda,, „Počestné panny pardubické,,. K útěku za hranice v roce 1948 se váže bizarní historka: Divadelní agent a přítel František Spurný mu vyjednal 3. Října 1948 pohostinské divadelní představení pro celníky v Aši. Kohout hrál představení „Na tom našem dvoře,,

47 Tamtéž
 48 Tamtéž
 49 [Blog.aktualne.cz, blogy/milan/zeleny.php](http://blog.aktualne.cz/blogy/milan/zeleny.php), duben 2012
 50 Tamtéž
 51 Tamtéž
 52 Tamtéž
 53 Tamtéž
 54 www.csfd.cz/tvurce/1601-jara-kohout/, duben 2012

v kostýmu kohouta. V půli představení utekl, stále v kostýmu kohouta, do lesa směrem k hranici. Byl tak oblečen pro případ, že by jej chytili, chtěl předstírat, že se zbláznil. Neměl by to jednoduché, neboť před představením hranici překročila jeho manželka a děti. Naštěstí jej nikdo nezahlédl a útěk se podařil. Po útěku se ocitl v uprchlickém táboře Ludwigsburgu, obdobně jako v listopadu Josef Kalvoda, osobní setkání však nelze dokázat. Živil se tím, že objížděl uprchlické tábory a bavil utečence. Později dostal nabídku od francouzského rádia, v Paříži vystupoval v kabaretu El Monico, v Paříži dostal také nabídku od Pavla Tigrida k účinkování v právě vznikajícím Rádiu svobodná Evropa. Jezdil se zábavným programem po celých USA a po světě, hrál i se začínající Barbarou Streissandovou v Čapkově dramatu „Ze života hmyzu“, na Broadwayi, získal i drobnější role u společností v Hollywoodu. Po listopadu 1989 se Kohout vrátil do Československa a dokonce se objevil i v českém filmu (Ještě větší blbec než jsme doufali, Divoké pivo), krátce hostoval v Semaforu.

Malý vzorek nejvíce aktivních přispěvatelů naznačuje, že jednotící ideové zaměření periodika v určitém období, nebo všeobecně nelze zcela jednoznačně definovat. Důvodem je jednak fakt, že vydavatelé Hlasatele přistupovali k textům svých přispěvatelů vcelku liberálně, dalším důvodem může být malý náklad a relativně omezený počet potenciálních čtenářů, což neumožňovalo jednotlivým periodikům, tedy i Nedělnímu hlasateli orientovat se pouze na určitý profesní, nebo ideový segment. Nicméně četba dominantní části příspěvků naznačí, že naprostá většina pisatelů měla s komunistickým režimem v Československu velice špatné zkušenosti. Prakticky se nevyskytuje článek byt' jen zdánlivě podporující uvolňování napětí mezi východem a západem ve smyslu snahy po dorozumění mezi oběma bloky, o vstřícném přístupu k režimům ve východní Evropě nemluvě, nedůvěra a despekt se týká i aktivit Michaila Gorbačova a jeho snahy o porozumění se západem. Přetiskované články z amerického tisku zastávají krajně konzervativní a konfrontační stanovisko charakteristické pro vrcholná období studené války, velice pozitivně je v Hlasateli prezentováno období vlády Reaganovy administrativy, časté je přetiskování textů polemizující s levicovými nebo liberálně levicovými názory, týkající se vnitřní politiky Spojených států a fungování ekonomiky. Za uvedené období nebyl v Hlasateli publikován příspěvek kritizující zahraniční politiku USA z liberálně-levicových pozic, naopak s podobnými články je vedena polemika. Originální a přetiskované příspěvky Hlasatele komentují i takové, pro českou komunitu zdánlivě odtažitá témata, jako například tvrdý postoj k režimům latinské Ameriky, u kterých lze předpokládat, že dostávají podporu od východoevropských zemí, tvrdý postoj k těmto režimům je prezentován jako boj proti globální komunistické hrozbě, obdobným způsobem podporují mocenskou a vojenskou angažovanost USA ve světě. Zde se nabízí zajímavé srovnání, v letech 1990, 1991 George Bush reaguje na iráckou anexi Kuvaitu a americké ozbrojené síly se zásadním způsobem podílejí na válce proti Iráku. Nedělní hlasatel věnuje značný prostor textům, které americkou účast a tuto válku jednoznačně odsuzují, kampaň prezentují jako soukromou válku Izraele apod., přetiskují negativní kampaň organizací amerických veteránů stavících se proti této válce. Izrael vůbec není v Hlasateli prezentován příliš pozitivně ani v letech 1989, 1990, čímž příliš nezapadá do zvyklostí amerického konzervativního veřejného prostoru, vyznačujícím se převážně podporou Izraele. Důvodem

může být, že Hlasatel je formován svými přispěvateli, jedná se o úhel pohledu nejaktivnějších z nich.

Jaké ambice Nedělní hlasatel ve vztahu ke krajaňské komunitě, které je prioritně určen vlastně vykazuje? Jednotlivá čísla se skládají z úvodních článků týkajících se aktuálního dění, tyto texty bývají často kombinací originálních a přetiskovaných, následující dvojstrana je věnována zpravodajství ze světa, reflexe je ex post s určitým odstupem způsobeným periodou vydání, následují zamyšlení a články pravidelných přispěvatelů, případně polemiky s jinými přispěvateli, velice často nad tématy novodobé české historie, nechybí ani organizační sdělení týkající se života komunity, ohlasy a dopisy čtenářů, hlasatel funguje jako částečná komunikační platforma komunity žijící ve Spojených státech, případně v Kanadě nebo Austrálii, poslední dvojstrana je věnována četbě na pokračování a částečně humorným sloupkům Jaroslava Kohouta. Nejedná se tedy o určité zájmové, nebo profesní periodikum, snaží se zaujmout omezený počet členů komunity napříč jejím spektrem. Ideové zaměření, jak již bylo řečeno, je určeno faktem, že nejaktivnější část přispěvatelů měla s komunistickým režimem špatné zkušenosti, jedná se o uprchlíky před tímto režimem, nesoucí si z sebou obraz Československa z doby jejich útěku, čemuž odpovídají nejenom jejich představy o vlasti a způsobu provedení změny režimu, ale i stylistická forma textů. Je jenom pochopitelné, že nahlíží se sympatiemi na vše, co je zaměřeno proti mocenskopolitické situaci ve vlasti a východní Evropě jako takové a naopak s nedůvěrou na snahu o sblížení s těmito režimy, bez radikální změny mocenského uspořádání neměly šanci se do vlasti vrátit. Traumatické zážitky z doby útěku způsobily, že brali teorie o rozpínavosti globálního komunismu velmi vážně a tyto obavy reflektovali ve svých textech. I když je spektrum příspěvků velice pestré, články dle všeobecných představ označitelné jako levicové, nebo liberálně levicové se v Hlasateli prakticky nevyskytují.

Lze tedy soudit, že Hlasatel spoluvytvářeli příslušníci pounorového/posrpnového exilu a této části krajaňské komunity byl de facto určen, i když se Hlasatel jinak řadí mezi nejstarší krajaňská periodika vycházející bez přerušení vůbec. A jaké měl hlasatel možnosti tuto část komunity ovlivňovat, formovat a získávat čtenáře i z ostatních částí komunity? Zde se pohybujeme v oblasti spekulací, protože se neopíráme o empirický výzkum umožňující působení Hlasatele na komunitu zmapovat. Nicméně zamyslet se nad působením Hlasatele a vzít si na pomoc obecněji známý výzkum týkající se mediálních teorií je možné. Otázka je, zda-li informace obsažené v Hlasateli mohly čtenáře obohatit, případně přinést mu nové, aktuální poznatky v prostředí konkurence amerických médií a amerických elektronických médií? Troufám si tvrdit, že ano, záleželo na typu a obsahu sdělení. Americká média se nezabývala diskusemi o novodobé české historii, nereflektovala ani aktuální problémy života české krajaňské komunity. Reflexí událostí v Československu se výrazněji zabývala pouze v době vlastního průběhu sametové revoluce. Reflexi americké politické a ekonomické reality a světových událostí mohl Nedělní hlasatel doplnit osobitými komentáři svých přispěvatelů. Mohl čtenáře nasměrovat, případně nabídnout alternativní pohled. Otázkou zůstává mohl-li obsah Hlasatele měnit a ovlivňovat sociální chování čtenáře. V tomto

případě se přikláním spíše k teorii Klappera, že média fungují již v rámci existujících sociálních vztahů. Sociální status exulanta byl dán jeho životním příběhem, vystěhováním, útekem, profesním a sociálním statutem v místě pobytu, obsah Nedělního hlasatele mohl respondentu utvrdit, případně zviklat v jeho postoji, částečně ovlivnit jeho názory, pravděpodobně ne ale je od základu změnit. Poněkud výsadní postavení Hlasatele v konkurenci s elektronickými médii, kterým je připisována větší bezprostřední schopnost ovlivnění dává fakt, že se jedná o periodikum tištěné česky, určené české komunitě, mající za cíl stát se její komunikační platformou. Zajímavé téma by jistě také bylo porovnání vlivu Hlasatele na starší, mladší a nejmladší generaci exulantů, narozenou již v místě pobytu, lze se domnívat, že Hlasatel se výběrem témat a formou obracel spíše ke generaci starší, v tomto případě však vycházím pouze ze svých subjektivních poznatků, specifika krajanského prostředí mohou platnost této domněnky výrazným způsobem omezit.

5. Před sametovou revolucí - reflexe reality v obsahu Nedělního hlasatele za období od ledna do října 1989

5.1.. Reflexe situace a událostí v Československu

Nedělní hlasatel přináší v tomto období zprávy o aktuálním dění v Československu formou vybraných článků komentářů, uvedených často na úvodní straně a pokračujících v následující zpravodajské dvojstraně. Autor obvykle nebývá uveden, jmenovitě, v titulku bývá často uveden pouze zdroj: „R. F. E., čímž je míněno „Radio Free Europe,,. Vlastní text je v podstatě přetištěním sdělení vysílaného formou mluveného slova touto stanicí, kombinuje zpravodajské informace se stručnými komentáři. V období před sametovou revolucí je počet článků reflektujících události v Československu omezen s ohledem na relativní nehybnost

vnitropolitického vývoje, určitou výjimkou je období tzv. „Palachova týdne“, v lednu 1989. Celkový počet příspěvků reflektujících aktuální situaci v Československu je pouze 47. Nedělní hlasatel z prvního ledna přináší již na titulní straně emotivně laděnou zprávu o petici za náboženskou svobodu Augustina Navrátila.⁵⁵ Tato zpráva se vymyká tím, že se nejedná o obvyklý přetisk zpravodajského komentáře Svobodné Evropy, autorem je pravidelný přispěvatel prof. Dr. Zelený.⁵⁶ Profesor Zelený přispíval do Nedělního hlasatele pravidelněji od první poloviny roku 1990 odborně ekonomicky zaměřenými články. Emotivně laděné vyjádření zohledňuje postoj pisatele: „... Augustinu Navrátilovi a jeho ženě i dětem se nejen omluvíte, ale před nimi a před celým světem svá komunisticko-atheistická dogmata plně a bezpodmínečně odvoláte. Budeme burcovat celý civilizovaný svět pokud se svoboda, mír, tolerance a pluralita nestane plnou a nezvratitelnou skutečností i v Republice československé! Strach, strach je nehodný křesťana, psal Navrátil, Ano, je konec strachu, je konec pochlebování, je konec ponížených dopisů. Nebojíme se, protože dnes již víme a chápeme, že vy se bojíte. Bojíte se pravdy, bojíte se změny, bojíte se lidí, bojíte se krásy, bojíte se mladých, bojíte se starých, bojíte se motýlů, bojíte se papíru, bojíte se, bojíte se, bojíte se.. Augustin Navrátil se nebojí. Nebojí se, protože on je MY. My národy československé, my všichni, kteří se nevzdáváme, kteří se nezaprodáme a kteří se probouzíme z hlubokého spánku čtyřiceti let.,, Text poskytuje zajímavý pohled na způsob psaní tohoto v současné době nejčastěji citovaného ekonoma českého původu, Milan Zelený se jinak zabývá kritikou některých aspektů americké ekonomiky, velice živě komentuje, jak bude ještě uvedeno, nástup tržní ekonomiky v Československu. Jinou podobně emotivně laděnou výzvu tohoto přispěvatele jsem v obsahu Hlasatele za sledované období již neobjevil, lze tedy soudit, že perzekuce Augustina Navrátila se Zeleného osobně dotkla a cítil potřebu se k ní vyjádřit. Text, reflektující aktuální dění v Československu formou pro Nedělní hlasatel v tomto období typickým přináší titulní strana Hlasatele z 8. ledna obsahující citaci dopisu Václava Havla Francois Mitterandovi u příležitosti oficiální návštěvy tohoto francouzského presidenta v ČSSR.⁵⁷ Obsahuje doslovnou citaci tohoto dopisu, jako zdroj je uvedeno RFE (svobodná Evropa), text nedoprovází žádný komentář. Za pozornost stojí dvě věci, jednak zdroj se stále opakuje, téměř všechny texty reflektující situaci v Československu a v disentu jsou přebírány z této stanice ve většině případů doslovně. Důvodem může být vlastní zdrženlivost týkající se komentářů, pravděpodobně úmyslná, smyslem bylo reflektovat dissent pozitivně, bez vnitřních rozporů, další důvod je technický - Hlasatel neměl v Československu žádné vlastní zdroje informací, přebírání zpravodajských textů Svobodné Evropy bylo celkem jednoduché operativní řešení. Návštěvy zahraničních představitelů všeobecně měly pro režim zásadní význam, především ze států významu Francie nebo Německa, současně byly velice citlivou záležitostí a to pro obě strany. Evropské západní

⁵⁵ Augustin Navrátil sepsal v září 1988 petici „Za náboženskou svobodu,, , byl posléze perzekuován a 28. října 1988 umístěn v psychiatrické léčebně. Sdělení VONS (Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných) č. 789 z 15. září, „Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných,, , editor Jan Pažout, sborník grantového projektu Libri Prohibiti, str. 187

⁵⁶ In Nedělní hlasatel 1. ledna 1989, str. 1, „Augustin Navrátil: Budeme bojovat, nevzdáme se..., prof. Dr. Milan Zelený

⁵⁷ Nedělní hlasatel 8. ledna 1989, str.1 „Dopis Mitterandovi,,

země měly dlouhodobý zájem na korektních vztazích při respektování státu quo také, často bez ohledu na to, jednalo-li se o sociálně demokratické nebo socialistické vlády a nebo vlády vytvořené stranami napravo od středu (například německými křesťanskými demokraty). Důvodem byla, mimo jiné, nebo spíše především, snaha o úspěch v konkurenci při získávání dlouhodobých vývozních kontraktů do těchto zemí, tyto kontrakty byly pro firmy těchto zemí velice výhodné, neboť zajišťovaly dlouhodobý odběr a bezpečné zajištění plateb. Současně docházelo, hlavně z ohledů na domácí veřejné mínění, k polooficiálním kontaktům s některými představiteli disentu, často uskutečněné v prostorách diplomatického zastoupení té které země a měly formu např. pozvánek na večeři. Tato praxe byla občas představiteli čs. disentu opatrně kritizována. Václav Havel v citovaném dopise „Upozorňuje,, Franciose Mitteranda na neradostnou situaci v Československu a dává mu stručný návod, jak při jednání s čs. představiteli postupovat. Sloupek „Bez brutality se bolševismus neobejde,, komentuje dozvuky perzekuce související s případem Pavla Wonky ve Východočeském kraji, všímá si relativní umírněnosti režimu v době návštěvy Francoise Mitteranda a tvrdším postupem v případech, kde nehrozí bezprostřední publicita, také tato úvaha byla původně vysílána na vlnách svobodné Evropy.⁵⁸ Komentářům upozorňujícím na represe nejenom proti významnějším představitelům disentu byl věnován ve vysílání svobodné Evropy značný prostor, což bylo zcela na místě, bezpečnostní složky se zcela logicky snažily oddělit mediálně známé představitele postupně se etablujících opozičních skupin požívajících podporu ze zahraničí od zbytku společnosti, kterou se snažila přiměřenými dávkami represe od podobných aktivit odradit. Tato snaha byla nechtěně prezentována dokonce i veřejně slovy Miloše Jakeše pronesená u příležitosti, mezi veřejnost později rozšířeného, projevu v Červeném hrádku a byla určitým barometrem narůstajících nálad ve společnosti, kdy již standardní formy dohledu a nabízení kariérních výhod za alespoň formálně projevovanou loajalitu přestávaly mít zamýšlený účinek. Důsledkem byla postupná eroze hranice mezi nepočetnými příslušníky disentu a aktivnější částí občanské veřejnosti, a logicky, vzrůstající nervozita mocenského a bezpečnostního aparátu, jež musel čelit situaci jakou od roku 1969 nepoznal. Tyto posuny ale nebyly z pohledu ze zahraničí příliš patrné, navenek zůstával režim v Československu oproti situaci v Polsku a Maďarsku neměnný, dokonce i v NDR se daly věci do pohybu dříve než v Praze. Nic nebránilo tomu, aby krajanští a exiloví čtenáři Hlasatele považovali v lednu, ale i později, brzkou změnu poměrů v Československu za málo pravděpodobnou. Značný prostor v listu dostala úvaha, jejímž zdrojem je opět Rádio svobodná Evropa (oba články opět nenesou jméno autora, je uvedeno pouze RFE) s názvem „Méně obsáhlosti, více obsažnosti,, reagující na programové prohlášení vlády Ladislava Adamce⁵⁹. Čtenář se mohl seznámit s reflexí Svobodné Evropy, pokud neměl možnost toto rádio poslouchat, činnosti čs. vlády a jejího představitele. Ladislav Adamec byl považován

⁵⁸ Nedělní hlasatel, vydání 8. ledna, str. 9: „Pražský režim se v poslední době navenek snaží působit přívětivěji. Povolení neoficiální demonstrace ke dni lidských práv – diplomatický ústupek v souvislosti s návštěvou prezidenta francouzského prezidenta Mitteranda je toho důkazem. Tam, kde se - zatím - nemusí obávat západních televizních kamer zůstává režim stejně brutální jako doposud.....,,

⁵⁹ Tamtéž str. 15 „Méně obsáhlosti ale více obsažnosti,, , RFE – K.K.

částí domácí veřejnosti, když ne za reformátora, tak alespoň za člověka lišícího se od standardu předsednictva UV KSČ sedmdesátých a osmdesátých let a požíval určitou dávku sympatií. Při úvahách o obsazení postu prezidenta na konci roku 1989 zaznělo v médiích i jeho jméno a tato možnost nebyla vnímána negativně. Zde jeho prezentace pro krajaňskou veřejnost americkou :

„.....Ladislav Adamec se v programovém prohlášení pokusil velkými, ale nikterak novými slovy vzbudit dojem, že teď se teprve reforma doopravdy rozběhne. Zároveň ale přiznal, že první předpoklad reformy – totiž důkladná analýza současného stavu věcí – bude k dispozici teprve za několik měsíců. Podobných rozporů je v jeho prohlášení celá řada. Adamec například velice zdůrazňoval, že prý je konec s pouhým vypočítáváním problémů a jejich kritikou. Na řadě prý jsou praktické kroky k řešení problémů. Celé následující programové prohlášení vlády se potom ale skládalo z výčtu a kritiky problémů a pokud jde o nápravu, nepřekročilo rámec obecných hesel. Adamec se snažil o realismus. Na všechno prý nestačí síly, takže se bude řešit jen vybraný soubor takzvaných uzlových problémů. Co to je, zatím nikdo neví. Předseda vlády přislíbil konkretizaci během krátké doby. Podstatně přesnější byl naproti tomu tehdy, když řekl, co si představuje pod pojmem urychlení reformy. Podle něj to bude znamenat zavedení nového hospodářského mechanismu o rok dříve, než se původně předpokládalo – totiž v roce 1990. Ani se při tom nepozastavil nad skutečností, že to znamená urychlené přijetí a zavedení do praxe všech předpisů, připravených předchozí, kritizovanou vládou. Adamec musí dobře vědět, že s jím ve všech pádech skloňovaná reforma, by na prvním místě vyžadovala důkladné přepracování těchto předpisů....., Přetištěná úvaha svobodné Evropy příliš nenaznačovala, že by Ladislav Adamec kromě určitých sympatií části české veřejnosti vzbuzoval také sympatie u redaktorů tohoto rádia, alespoň pokud lze soudit za sledované období, tato reflexe byla následně prezentována mimo jiné i čtenářům Hlasatele.

22. ledna, u příležitosti týdenních demonstrací později nazvaných Palachův týden (demonstrace se konaly v době kulatého 20tiletého výročí sebeupálení studenta Filosofické fakulty Karlovy Univerzity Jana Palacha) přichází Hlasatel s reflexí těchto důležitých událostí. Článek nazvaný „20. Výročí smrti Jana Palacha,“ zabírá část titulní strany a je dokonce doplněn fotografií policejního zásahu.⁶⁰ Není však vůbec podepsán, ani uveden zdroj, obvyklé RFE. Reflexe je přesně s týdenním zpožděním (události se odvíjely od 16. ledna – dne sebeupálení, první pietní demonstrace se konala v neděli 15. ledna) není ani příliš obsáhlá, stručný text na titulní straně pokračuje velice stručným sloupkem na straně následující, není doplněn komentářem, je prezentován formou stručné informace. Zajímavý je i obsahem, komentuje vlastně demonstraci z pondělí, neboť uvádí, že policie napadla dav který se opět sešel, zmínka je i o demonstraci v úterý:

„Československá policie napadla v pondělí dav čítající kolem 500 osob, který se sešel opět na Václavském náměstí v upomínku na smrt studenta Jana Palacha, který se před dvaceti lety upálil na protest proti sovětské vojenské invazi do Československa. Když řada aktivistů

⁶⁰ Nedělní hlasatel 22. ledna str. 1, 2

položila věnec na místo, kde se student upálil a zažehla svíce na počest jeho oběti, přijela mimořádná pořádková policie v autobusech a na nákladních autech a začala demonstranty rozhánět obušky, slzným plynem a vodními děly. Desítky lidí byly policií odvečeny, jak se vyjádřil pracovník pro lidská práva Petr Uhl. Úřední československá státní tisková kancelář později oznámila, že bylo do vazby vzato 14 osob, mezi nimiž byli mluvčí Charty 77 Dana Němcová a Saša Vondra, dále dramatik Václav Havel a aktivista David Němec. Československá tisková kancelář ve zprávě nazvala tyto pokojné demonstranty provokatéry, kteří porušili veřejný pořádek. K obnovenému zásahu proti několika stům demonstrantů došlo v době, kdy 35 zahraničních ministrů, včetně československého ministra Jaromíra Johanese, podepsalo ve Vídni dohodu o lidských právech a konání rozhovorů o snížení zbraní. Pražské demonstrace i přes policejní zásah pokračovaly též v úterý. Policie použila vodní děla proti davu, který později skandováním žádal svobodu.,⁶¹

Je otázkou jaký byl zdroj této nepodepsané stručné zprávy. Je označena obdobným způsobem, jako texty světového zpravodajského přehledu, umístěné v Hlasateli zpravidla na stranách 2,3., jež jsou často nadeepsané pouze „Praha, Československo, „Bělehrad Jugoslávie,, atd. bez bližšího uvedení zdroje. Lze spekulovat, že zdrojem bylo buď Rádio svobodná Evropa, nebo jedna ze světových zpravodajských agentur. Zdroj „RFE,, u tohoto článku uveden není, lze tedy soudit, že článek může pocházet z jiných zdrojů. Texty reflektující události v Československu jsou v roce 1989 před sametovou revolucí téměř vždy signovány „RFE,,. Výročí sebeupálení Jana Palacha a události v Praze v lednu 1989 oslovovaly dle mého soudu příslušníky posrpnové, nebo pozdější vlny emigrace, která měla příležitost se z různých zdrojů o těchto událostech dozvědět. Pro Příslušníky generačně staršího, poúnorového exilu a krajany v USA narozené měla reflexe pražských událostí především informační charakter. Text je prezentován formou reportáže bez emotivních komentářů, je velice stručný.

Stejně číslo Hlasatele na straně 9 přináší článek Paula Batturiniho, který částečně ironicky komentuje ekonomické důvody zřízení casina pro cizince v Karlových Varech s prozaickým názvem Herny v Karlových Varech.⁶² Čtenář se mohl dozvědět, že například občané Československa měli do casina vstup zakázán, mohli vstoupit pouze v doprovodu zahraničního cizince, v casinu se mohlo hrát výhradně za rakouské šilinky a Batturini si i všiml, že v casinu prakticky nikdo nehraje, zeje prázdnotou, u stolů znuděně postává obsluha. Zdánlivě se jedná o reflexi téměř bezvýznamné události – otevření casina, v širších souvislostech ale reflektuje vstup subjektu tržního hospodářství ve své nejsyrovější a nejdiskutabilnější formě - otevření herny, neboť casino je určitým typem herny, do podmínek stoprocentně státního hospodářství a zdánlivě neměnného politického systému. Batturini si ve svém článku, původně určenému americkému čtenáři, všímá, že se tyto zdánlivě protikladné věci vlastně nevylučují. Z dnešního pohledu komicky působí zákaz vstupu občanů Československa bez doprovodu občana z jiného než z tzv. socialistického

⁶¹ Tamtéž

⁶² Tamtéž str. 9, originál článku in Chicago Tribune z 10. ledna 1989, Paul Batturini: „Herny v Karlových Varech,,

státu disponujícího volně směnitelnou měnou, tato drobnost však podává poměrně přesný obraz o poměrech v tehdejší Československu a o způsobu rozhodování na krajské úrovni (otevření casina provozované rakouskou společností bylo iniciativou karlovarského kraje). „Správná výživa v Československu,“ je název zamyšlení nad kvalitou potravin produkovaných čs. zemědělstvím, úvaha je opět podepsána RFE,⁶³ tuto úvahu čtenářům přináší Nedělní Hlasatel z 29. Ledna, doplňuje tak reflexi o další kritický komentář této stanice, text se pozastavuje nad používáním pesticidů v zemědělství a vysokém obsahu škodlivin v potravinách. Ve stejném vydání bylo možno si přečíst historicko politický komentář „Rehabilitace 28. Října, jaká je a jaká by měla být, zdroj opět RFE.⁶⁴ Text komentuje změnu přístupu režimu k výročí 28. října a všímá si i některých změn ve způsobu informování čs. sdělovacích prostředků o čs. historii, komentuje přístup tehdy píšících historiků v ČSSR:

„Pokud jde o dějiny vzniku Československa a I. republiky, jsme v poslední době svědky podivuhodných veletočů. Po dvaceti letech zkreslování, zneuznávání a hlavně zamlčování se s 28. Říjnem náhle roztrhl pytel – máme ho za státní svátek, stává se předmětem úplné záplavy článků, brožurek a knih, v novinách a v televizi zase vidíme Masaryka, Štefánika a Beneše, mluví se o legionářích a nejen jako o protivnících sovětské moci na Sibiři, Rudé právo zveřejní sentimentální reportáž o Rue Bonaparte, pařížském sídle Masarykovy ČNR s pokryteckou otázkou, proč že na tomto našem konzulátě není pamětní deska, možná se dočkáme Masarykových ulic a pomníků (pokud nebyly zničeny)⁶⁵ a třeba i zpřístupnění jeho spisů. Samozřejmě, že se tu klade mnoho otázek, počínaje tou, že ti, kdo teď svátek 28. Října zavedli, byli u toho, když se před lety rušil a degradoval. Tato otázka, otázka po svědomí, po občanské a profesionální mravnosti se klade i u těch historiků, kteří nyní horlivě vystupují na veřejnosti, méně u těch, které různé zákazy dlouho a nespravedlivě tlačily do pozadí, ale o to více a naplno u těch, kteří po celých minulých dvaceti letech byli tak říkajíc ve flóru: co oni udělali proti tomu, co se dělo, jak to, že teď neztratí jediné sebekritické slovo, a jaký vztah mají ke své vládě, potvrzují-li svým bezostyšným veřejným převlékáním (u některých co pamatujeme již po čtvrté, a po každé bez koupání) už beztak rozšířený názor, že historiografie je jen bezcharakterní služkou politických konjunktur?....., Tento text zasluhuje komentář nejenom proto, že se jedná o zamyšlení nad psaním historiků. Předně, 28. říjen se začal od roku 1988 oficiálně slavit jako výročí vzniku samostatného státu, do té doby byl také slaven, nicméně ne jako výročí vzniku státu nýbrž jako den znárodnění. Zvýšená vydavatelská činnost dotýkající se tohoto výročí, v textu se mluví dokonce o záplavě článků a brožur poukazuje jednak na zájem tehdejší čs. veřejnosti o svoji novodobou historii a současně na posuny ve vydavatelské politice, částečně připomínající období liberalizace

⁶³ Nedělní Hlasatel 29. ledna 1989, str. 12, 13

⁶⁴ Tamtéž, str. 13

⁶⁵ Mnoho soch Masaryka přežívalo v menších obcích relativně dlouhou dobu, prakticky celá padesátá a šedesátá léta. K jejich odstranění a zničení bylo přistoupeno až v sedmdesátých letech, v některých případech i formou svazáckých brigád. M.B.

kulturní a vydavatelské politiky šedesátých let. Otázkou zůstává, nakolik dostali příležitost publicisté odsunuti po roce 1969 do ústraní, z logiky věci a z prakticky neměnného personálního obsazení jednotlivých vydavatelství lze soudit, že přednost dostali publicisté vydávající průběžně, což je v textu i reflektováno. To ale nesnižuje význam liberálnějšího přístupu jako takového, řízení vydavatelské a kulturní politiky způsobem obvyklým po roce 1969 již nebylo prostě možné. Toto, postupné, uvolňování spolu s příznivým mezinárodním vývojem povzbuzovalo občanskou veřejnost a vlastně bylo jedním z faktorů, který vedl k její aktivizaci v závěru roku 1989. Určitý skeptický pohled číší z textu určeného exulantům a krajanům žijícím v Americe je pochopitelný a současně zapadá do celkové reflexe Nedělního hlasatele. Glosa „Anketa o osmičkách“,⁶⁶ komentuje klesající izolovanost tzv. disidentů a signatářů Charty 77 a rostoucí zájem společnosti o veřejné dění a to navzdory faktu, že státní aparát nedával nijak najevo snahu o zmírnění represí proti účastníkům tzv. „nepovolených“, shromáždění, text prakticky reflektuje již zmíněnou erozi hranice mezi příslušníky disentu a občanskou společností. Stylistická forma Reflexi aktuální situace v Československu sice malé zamyšlení s názvem „Obětovaný“,⁶⁷ nepřináší, týká se protektorátního prezidenta Emila Háchy, nicméně podává svědectví o úhlu pohledu na obraz české historie v konfrontaci s obvyklým úhlem pohledu do té doby dlouhodobě prezentovaným ve většinové české domácí historiografii nejenom v době normalizace.⁶⁸ Český čtenář si mohl tuto osobnost a problematiku Protektorátu obecně přiblížit až koncem devadesátých let, kdy toto téma otevřel Tomáš Pasák svoji prací „JUDr. Emil Hácha,“. Polemika o významných představitelích české minulosti (Masaryk, Antonín Švehla) mezi přispěvateli krajaňských a exilových periodik tvořila důležitou součást jejich sebeidentifikace, jejich smysl nebyl čistě odborný, nýbrž vyjadřoval aktuální politický postoj pisatele. Termín pisatel používám záměrně, česky psaná periodika jako taková se svým omezeným nákladem a relativně omezeným počtem čtenářů neměla ve většině případů jasně vymezenou jednoznačnou politickou nebo myšlenkovou orientaci. Přispěvatel Jan Mincíř vzdává hold účastníkům pietních shromáždění v příspěvku nazvaném: „My jsme mládež nová, mládež Palachova „.⁶⁹ Text je vyjádřením osobního postoje pisatele, pohybuje se na hranici zamyšlení a reflexe, nechybí emotivní náboj, text

⁶⁶ Tamtéž, str. 15

⁶⁷ In Nedělní hlasatel 5. února 1989 str. 9, autor je Josef Herman

⁶⁸ „Za jednu z nejtragičtějších postav byl nesporně třetí prezident čsl. Republiky dr. Emil Hácha, do té doby prezident Nejvyššího soudu, zvolený 30. XI. do úřadu nejvyššího. K volbě došlo po abdikaci a odjezdu dr. Beneše do exilu. Jistě byly důvody a zájmy utlumit jak nejvíc možno pozornost k člověku, který po lidské stránce vynikal nad mnohé (úředník presidentské kanceláře v letech 1919 – 1945 se netajil obdivem k dr. Háchovi řka, že nejvíce ze všech si vážil právě jeho, že byl nejlidštější. V kriminále (1953) vyprávěl Jarda Houdek, někdejší komisař z Krakovské a po několika dnech v pražském povstání (1945) velitel věznice na Pankráci vyprávěl maloučko o Háchově smutném konci. Doslova tajného pohřbu kdesi poblíž Prahy byla přítomna pouze presidentova dcera, lékař, Houdek jako velitel věznice, ve které vítězný lid vetchého starce držel a dal mu zemřít. Potom už jen několik zřízců pohřební služby. Dodnes nikdo pořádně neví něco bližšího jen že tento představitel státu v nejpohnutější úseku nových národních dějin byl pohřben, jak „barbarská“, minulost ukládala do země na výstrahu všemožné vyvrhele společnosti. Padesát let od Háchova zvolení je zřejmě krátkým časem na osvětlení jeho pozice z hlediska historického. Snad ale nebude dlouho trvat a národ se dopodí pravdy o vrcholném představiteli, s jehož jménem se poslední dvě generace snad ani nesetkaly. Záměrně!“,

⁶⁹ In Nedělní hlasatel 5. února 1989, str. 13., autor Jan Mincíř

zamyšlení je původní. Titulní strana Hlasatele z 12. února přináší reakci Václava Havla na dopis anonymního pisatele chtějícího se upálit podle Palachova vzoru.⁷⁰ Dopis Václavu Havlovi došel již patnáctého ledna. Hlasatel také reflektuje obdobný dopis, který obdržela Dana Němcová.⁷¹ K lednovým událostem Palachova týdne se vrací obsáhlý komentář ve stylu lehké ironie nazvaný „Bez komentáře“,⁷² s kolektivním podpisem „Nezávislého čl. Kulturního střediska New York, text popisuje zážitky účastníka demonstrací při zásahu bezpečnostních složek. „Začít znova,“ stručný nepodepsaný sloupek doplňuje komentář tohoto vydání Hlasatele týkající se Československa.⁷³ Odsouzení Václava Havla reflektuje zpráva s názvem „Chartista Havel odsouzen na 9 měsíců“,⁷⁴ „Československý ministerský předseda nabídl spolupráci s kritiky“,⁷⁵ tento stručný sloupek umístěný hned na titulní straně čtenáře informoval o ochotě Ladislava Adamce „sejít se s kritiky vlády k omezenému dialogu,“ jako zdroj je uvedeno Rudé Právo.⁷⁶ K Případu Augustina Navrátila se vrací glosa „Žaluji. Žalujete?“

Ale koho?⁷⁷ Sloupek „Perverzní racionalismus českých žaláříků,“ komentuje situaci v Československu v mezinárodních souvislostech.⁷⁸ Obdobného zaměření je i text „Sirotci na Pražském hradě“,⁷⁹ oba články jsou podepsány „RFE,“. Otevřeným dopisem Demokratické iniciativy se zabývá glosa „Český lid vstoupil do politického života země,“⁸⁰ Pod obsáhlým ekonomicko – politickým komentářem, „Hospodářská tragédie,“ je podepsán Jan Kuncíř⁸¹

Československé aktuální tematiky dotýká sloupek „Václav Havel navržen na Nobelovu cenu,“⁸²

„Výzva všem,“⁸³ sice aktuální situaci v Československu nereflektuje, vyzývá však ke shromažďování informací o konkrétních případech perzekuce, vinících a organizátorech za účelem zanesení do počítačové databáze umožňující pozdější vyšetření a soudní potrestání.

⁷⁰ In Nedělní hlasatel 12. února, str. 1 a 4

⁷¹ Tamtéž, str. 1

⁷² In Nedělní Hlasatel 19. února 1989, str. 1, 6, zdroj: Nezávislé čl. Kulturní středisko New York

⁷³ Tamtéž, str. 4

⁷⁴ In Nedělní Hlasatel 26. února 1989, str.1,6

⁷⁵ Tamtéž, str. 1

⁷⁶ In Rudé Právo 20. února 1989, str. 6, citace je součástí zpravodajského článku zabývajícího se návštěvou L. Adamce v SSSR. Cituji: „...L. Adamec poznamenal, že nedávno obdržel dopisy skupiny kulturních a vědeckých pracovníků které se vracejí k událostem na Václavském náměstí. Mrzí mne, že se tyto dopisy objevují, řekl v této souvislosti. Bylo by vhodnější, kdybychom vedli dialog na jiné úrovni než pomocí rezolucí. Jsem osobně pro naprosto konkrétní, věcné a otevřené jednání. Mohli jsme se s autory setkat a o jednotlivých otázkách diskutovat. V některých se můžeme shodnout v jiných nikoli. Tuto záležitost však nelze dramatizovat. S těmi, kdo to s přestavbou naší společnosti myslí poctivě a čestně společnou řeč určitě najdeme, uvedl.,“

⁷⁷ Tamtéž, str. 1,5, podepsán M. Zelený

⁷⁸ In Nedělní hlasatel 5. března 1989, str. 12

⁷⁹ Tamtéž str. 12

⁴⁸ Tamtéž str. 20

⁸¹ Nedělní Hlasatel 12. března. 1989 str. 1,5

⁸² Tamtéž, str. 3, jako zdroj je uveden „Wilsonian Club,“

⁸³ In Nedělní hlasatel 12 března 1989, str. 20

Výzva obsahuje i formulaci, že tyto zločiny jsou nepromlčitelné. S výzvami požadující potrestání původců perzekuce se čtenář exilového a krajanského tisku bude setkávat počátkem devadesátých let stále častěji, mnozí přispěvatelé budou vyjadřovat svoji frustraci a rostoucí nespokojenost s polistopadovým vývojem stále radikálněji. Karel Moudrý je podepsán pod fejeton – zamyšlení s názvem „Vypočítavost již přestává být programem lidu,“⁸⁴ v jehož obsahem je komentář k situaci v Československu a probouzení občanských aktivit. „Augustin Navrátil propuštěn domů,“ autorem sloupku je Dr. Josef Kalvoda, obsah informuje o vývoji tohoto případu, jenž byl již na stránkách Hlasatele reflektován slovy profesora Zeleného⁸⁵ V dalším vydání Hlasatele se objevuje zpráva informující o vyhlášení hladovky Stanislava Devátého.⁸⁶ Glosa s prozaickým názvem „Václav Havel,“ figuruje na titulní straně Nedělního hlasatele s datem 23. dubna.⁸⁷ Tématikou aktuální situace v Praze a městského výboru KSČ a jmenovitě Miroslava Štěpána se zabývá noticka Jaroslava Moudrého „Strach má velké oči,“⁸⁸ Mozaiku historiografických textů Nedělního hlasatele doplňuje vzpomínkové zamyšlení „Rudolf Beran Selský mučedník,“ většinu textu zabírá popis perzekuce tohoto agrárního politika.⁸⁹ Osobnostem agrární strany je věnován na stránkách Hlasatele značný prostor Krátká úvaha „Československo dnes,“⁹⁰ si všímá návratu knih některých autorů z šedesátých let do veřejných knihoven. „Václav Havel propuštěn z vězení,“ a „Stanislav Devátý opět doma,“⁹¹ stručné zprávy komentující vývoj jejich případů předkládá čtenářům Hlasatel koncem května. Zajímavým pohledem z vnějšku na čs. disidentský diskurs je text amerického spisovatele Kurta Vonneguta, překlad v Nedělním hlasateli má název „Nejopravdivější bojovníci za svobodu trpí v anonymitě,“⁹² porovnávající situaci mezinárodně známých osobností (Václav Havel) a osobností méně známých (Ivan Martin Jirous), Kurt Vonnegut zde prezentuje obdivuhodné znalosti Jirousova případu. Až Kavkovský nádech má titulek „Dlouholetý zákaz Kavky zrušen,“ sloupku Paula Botturiniho.⁹³ Překlad textu Williama Echiksona s názvem „Československo, prosperita škodí přestavbě,“⁹⁴ navozuje poněkud netradiční pohled na československou realitu, základní myšlenkou článku je teze, že jeden z nejvyšších životních standardů východního bloku – vlastní chata atd. neodpovídá výkonnosti ekonomiky, zastarávající infrastruktura vede k nedostatku základního zboží, což vede k růstu nespokojenosti s režimem, který přestává být schopen zajistit elementární blahobyt. V článku jsou citováni i někteří členové prognostického ústavu (Karel Dyba).⁹⁵ Blížící se výročí srpnové okupace připomíná zamyšlení M. Zeleného,⁹⁶ Hlasatel přetiskuje i

⁸⁴ In Nedělní hlasatel 2. dubna 1989, str. 1,4

⁸⁵ In Nedělní hlasatel 9. dubna 1989, str. 13

⁸⁶ In Nedělní hlasatel 16. dubna 1989, str. 2

⁸⁷ In Nedělní hlasatel 23. dubna 1989, str. 1,4, zdroj je uveden „z disidentských kruhů,“

⁸⁸ Tamtéž str. 1,5 Jaroslav Moudrý

⁸⁹ Tamtéž str. 12, 13

⁹⁰ In Nedělní hlasatel 14. května 1989, str. 1,2, zdroj uveden pouze RFE

⁹¹ In Nedělní hlasatel 21. května 1989, str. 1,4

⁹² In Nedělní hlasatel 28. května 1989, str. 5

⁹³ In Nedělní hlasatel 4. června 1989, str. 1,4

⁹⁴ In Nedělní hlasatel 16. července 1989, str. 1

⁹⁵ „Nikdo se skutečně nevěnuje reformě, je to reforma jen navenek,“ Karel Dyba, In tamtéž, str. 1

⁹⁶ In Nedělní hlasatel 20 srpna 1989, str. 1, 4

výzvu Václava Havla varující před demonstracemi u příležitosti výročí okupace, která by si vyžádala tvrdý zákrok státní moci, sloupek má název „Čechoslováci vyzýváni vyhýbat se konfrontacím“,⁹⁷ Milan zelený je i podepsán pod sloupek „Strategická tragikomedie“,⁹⁸ komentující vznik klubu „Obroda“, „Jaká je nálada v Československu“,⁹⁹ pod úvahou je podepsán Václav Sekyrka.

Reflexe aktuálního dění v Československu v uvedeném období – časově před listopadovými událostmi tvoří v naprosté většině přetištěné komentáře Rádia svobodná Evropa, vlastní komentáře aktivních přispěvatelů tvoří menšinu textů. Reflexe reality se tedy do určité míry kryje s vysíláním tohoto rádia. Zcela chybí jakákoli kritika opozičních organizací, reflexe možných neshod. Události jsou reflektovány s časovým odstupem způsobeným týdenním intervalem mezi jednotlivými vydáními Hlasatele. Poměrně malý počet textů věnujících se okamžité situaci v Československu je způsoben zdánlivou nehybností poměrů, ovšem s výjimkou velice rušného týdne v lednu, kdy si režim nesmyslnými represivními akcemi proti účastníkům původně pietního shromáždění s nevelkou účastí příslušníků nezávislých skupin a jejich sympatizantů vytvořil negativní reklamu. Zajímavé je, že Nedělní hlasatel prakticky vůbec nerefléktuje existenci manifestu „Několik vět“, tento text, pod nímž se objevily podpisy veřejnosti známých osobností, většinou z umělecké sféry, kteří se do té doby tímto způsobem neangažovali, způsobil psychologický posun ve vnímání opozice, v tuto chvíli se již nejednalo o představitele disentu, nebo tzv. „zakázané“, autory a umělce, ale o lidi na něž byla veřejnost zvyklá např. z televizní obrazovky.

5.2. Reflexe mezinárodních a vnitroamerických událostí v diskursu Nedělního hlasatele, diskurs ostatních textů, komentářů úvah, textů na pomezí žurnalistiky historiografie a ekonomiky

V této části práce nebudu z technických důvodů uvádět a komentovat jmenovitě každý, jednotlivý text všech čísel v uvedeném období, uvedu texty, které jsou pro diskurs Nedělního hlasatele typické, v komparativní, případně statistické analýze však budu samozřejmě vycházet ze **všech** relevantních textů.

Jedním z textů orientovaných na ekonomiku, je přetištění úvahy Donalda Lambro nazvané „Vyrovnat rozpočet zvýšením daní?“,¹⁰⁰ Komentář obhajuje princip snižování daní (ironickým stylem kritizuje jejich zvyšování za účelem zvýšení příjmů rozpočtu), který v ideálním případě

⁹⁷ Tamtéž, str. 1,8

⁹⁸ Tamtéž, str. 4

⁹⁹ In Nedělní hlasatel 3. září 1989

¹⁰⁰ In Nedělní hlasatel 1. ledna 1989, str. 4

motivuje k ekonomické aktivitě, zvyšování zaměstnanosti a v konečném důsledku ke zvýšení příjmů federálního rozpočtu, tento pozitivní vývoj současně umožňuje snižování rozpočtových výdajů, jde tedy v zásadě o myšlenky vycházející z některých teorií Friedricha Augusta von Hayeka. Neuvádím tuto thesei náhodou, mezi texty a příspěvky otištěnými v Nedělním hlasateli se objevuje poměrně často, někdy doprovázená verbálním odsuzováním na příjemců dávek a sociálních programů. Zamyšlení „Aby byl pokoj všem“,¹⁰¹ autora Bohumila Koblihy poukazuje na křesťanskou, rodinnou tradici, stylistická forma je pro Bohumila Koblihu typická. Pro obsah vydání Nedělního hlasatele v období před listopadovou revolucí jsou také typické texty komentující problematiku exilu a vymezující se k režimu v Československu a potažmo politické realitě celého východního bloku. Zamyšlení „Nový rok a úkol exilu“,¹⁰² Libora Broma, k nim nepochybně patří, charakteristická je nedůvěra k tzv. perestrojce a glasnosti, celková nedůvěra ke změnám a erozi systému v SSSR a některých východoevropských zemí. Text nazvaný „Demokracie v nebezpečí, slovo k čs. exilu“,¹⁰³ naopak kritizuje poměry v exilu jako takovém:

„Mnozí funkcionáři naivně věří, že dělají věci tak dobře, že se již ani nepotřebují nikoho ptát a že jakoukoli kritiku je třeba umlčet či prostě ignorovat. Stávají se tak malými a v podstatě zbytečnými diktátory, jejichž závažnost však spočívá v tom, že je jich stále poměrně dost.,,

A dále:

„Je povzbuzující, jak mnozí naši lidé vyspěli a zmoudřeli, jak je pobyt v exilu učil plnohodnotnými účastníky svých adoptovaných vlastí a civilizovaného světa vůbec. Je však více než deprimující pozorovat, že právě ti nejvyspělejší, nejmoudřejší a nejdemokratičtější z nás se dnes stáhli z exilového života dobrovolně, či po bolestném mlčení, vždy však s pocitem smutku a ponížení.

Dlouhodobost našeho exilu má i negativní stránky. Přestáváme býti politickým exilem a stáváme se etnickou emigrací. Radikální odříznutí od mládeže, od živého jazyka, snů a tužeb dnešních generací, zrychluje exilové odumírání a dekadenci. Bez mládeže, bez jazyka, je organizační, funkční a nakonec i morální úpadek nevyhnutelný. Máme například organizaci vydávající se za reprezentanta národa i exilu jejíž předseda zůstává nevyměněn od roku 1974. Jiná vrcholná organizace má ve svém vedení osoby aktivní již v roce 1948. Mnohé spolky jsou již natolik zdemokratizovány, že upustily od členských voleb úplně. Jiné se skládají z několikačlenných gerontokracií občasně píšících aktivistů, většinou však zůstávají bez členů a bez naděje. Některé organizace pragmaticky odmítají přístup mladým lidem a tak dále urychlují proces organizační sklerózy a smrti.....,,

Text, jehož autor není jmenovitě uveden, v kostce shrnuje problematiku československého politického exilu, která byla již nastíněna. Mezi nejzávažnější sdělení, uvedená jakoby mezi řádky, nicméně patrná je ztráta významu politického exilu jako takového a problematický

¹⁰¹ Tamtéž, str. 4, podepsán Bohumil Kobliha

¹⁰² Tamtéž, str. 9, autor Libor Brom

¹⁰³ In Nedělní hlasatel 8. ledna 1989, str. 13

vztah příslušníků pozdějších vln emigrace ke stávajícím exilovým organizacím založeným příslušníky vln dřívějších. Důvodem je především generační neporozumění mezi zřizovateli těchto organizací žijícími v dlouhodobém odloučení od života v Československu a příslušníky pozdějších vln, zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech, kteří nepovažovali činnost v pouhých exilových organizacích za prioritu. Vlažný zájem byl pravděpodobně mezi příslušníky tzv. expertní a ekonomické emigrace. Malá vstřícnost byla i ze strany aktivistů těchto spolků, tyto spolky a organizace často žily svým vlastním životem a prakticky dožívaly se svými zakladateli. Negativní vliv měly jistě již zmíněné rozpory a rozepře.

Článek „Teroristé a Československo,“¹⁰⁴ reflektuje uvedenou problematiku následujícím způsobem:

„S vykonáváním teroristického útoku kdekoli ve světě, často slyšíme o Československu, jako zásobiteli výbušnin teroristům všeho ražení. Ano země Petra Chelčického, svatého Václava, blahoslavené Anežky, svatého Vojtěcha, svatého Norberta, Jana Husa a Jiřího z Poděbrad je zneužívána ruskými imperialisty k zásobování municí, zbraněmi a výbušninami toho, kohokoli Rusové označí za spotřebitele takových zásob. Díky monarchům Rakousko-uherského impéria Češi, Slováci a Rusíni nebyli zataženi do kolonizace Asie, Afriky a Ameriky (s výjimkami jednotlivců – dobrovolníků). Bohužel Československo se zúčastňuje neokolonizace národů zotročených ruským impériem ve formě dovozu zboží, odborníků, munice, zbraní a výbušnin. Kdykoli letadlo s cestujícími vybuchne ve vzduchu či na zemi, či nějaká bomba zmrzačí, zabije nevinné oběti v Jeruzalémě, Betlému či kdekoli jinde ve světě, je dobrým předpokladem, že výbušnina byla vyrobena v Československu a darována teroristům československou vládou na rozkaz Sovětského svazu.,,

„Tajná zrada,“¹⁰⁵ je název článku přetiskující abstrakt knihy Nikolaje Tolstého „Victims of Yalta,“ týkající se násilné repatriace po sovětských občanů a rusky mluvících exulantů v Evropě v letech 1944 - 1947, kniha vzbudila kontroverze v Británii a nemohla být nepovšimnuta a nereflekтовána v Hlasateli.¹⁰⁶ V zamyšleních, glosách a úvahách jsou občas zmiňována jména Jana Husa či Petra Chelčického, nicméně přispěvatelé častěji zmiňují ve svých úvahách pannu Marii, jako v příspěvcích Profesora Kalvody a Václava Horyny:

„O letošním podzimu jsme si s hrdostí připomínali 70 výročí obnovení samostatného státu Čechů a Slováků, vzniku Československé republiky. Bohužel jsme si ale také připomněli smutné 70 výročí stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí dne 3. Listopadu 1918, které zůstane navždy černou skvrnou dnů našeho národního osvobození. Skupina lidí vracejících se z manifestace na Bílé hoře strhla přes odpor členů Národní rady a řady věřících tuto památku, kterou mylně považovali za symbol porážky stavovských vojsk. V roce 1955 byla z darů našich krajanů žijících v cizině a z iniciativy benediktinského opata Ondráka

¹⁰⁴ In Nedělní hlasatel 22. ledna 1989, str. 1,5

¹⁰⁵ In Nedělní hlasatel 8.ledna 1989, str. 15,16

¹⁰⁶ Český překlad „Oběti Jalty,“ byl vydán v roce 1998 v nakladatelství Elka press

profesorem Alexandrem Monteleone vytvořena nová socha Panny Marie, evokující původní sochu na strženém sloupu. Tato socha byla postavena v benediktinském opatství v Lisle, USA, které tehdy řídil opat Ondrák jako znamení našeho pokání a upřímného smíru, jako symbol naděje, že nám Matka Boží odpustila a že nadále rozestírá svůj plášť nad naším národem, který nikdy nepřestal být národem mariánským. V Lisle čeká tato socha na chvíli, kdy bude moci být převezena do Prahy a zde postavena na místě původního sloupu na Staroměstském náměstí. Čeká na návrat.,,¹⁰⁷

Problematika křesťanské tradice byla pro vydavatele a přispěvatele zásadní, důkazem mohou být i texty převzaté z amerických periodik:

„Andrew Jacskon ji považoval za skálu na níž je postavena naše republika. Abraham Lincoln ji nazval nejlepší kniha, kterou bůh dal lidem a usoudil, že bez ní bychom nemohli rozeznat správné od nesprávného. Je to ovšem bible. Když si uvědomili jak důležitá byla bible v historii našeho národa, kongres schválil v roce 1983 rezoluci, kterou prezident Reagan podepsal, prohlašující tento rok za rok bible. Rezoluce prohlásila, že bible - slovo boží přispěla jedinečným způsobem k zformování Spojených států jako význačný a požehnaný národ a lid, inspirovala pojetí civilní vlády, které je obsaženo v Deklaraci naší nezávislosti a konstituci Spojených států.

Avšak úředníci veřejných škol v Kolorádu se rozhodli, že konstituce nyní vyžaduje, aby bible byla cenzurována a odstraněna ze školní knihovny a že i čtení bible a nebo poskytnutí studentům a učitelům přístup k biblí je neústavní. V září 1987 Kathleen Madigan, ředitelka obecné školy na předměstí Denveru nařídila, aby jediný výtisk bible byl odstraněn z hlavní knihovny. Madiganová ospravedlňovala své jednání tím, že prý přítomnost bible v knihovně je porušením oddělení církve od státu.....,¹⁰⁸

V komparaci s pozdějším kritickým postojem Nedělního hlasatele k vojenské a globální angažovanosti Spojených, států s určitými prvky antisemitismu a kritiky státu Izrael, zaujme přetisk článku Williama R Hawkinse nazvaném „Upadající obranný komplex“,¹⁰⁹:

„.....Nepříznivý stav americké výroby vzbuzuje rostoucí obavy mezi vojenskými plánovači a národohospodáři, kteří se specializují na otázky obrany. Edward A.Olsen, profesor na Naval postgraduate school, nedávno vyzýval k zavedení programu strategické ochrany, aby nebyla zničena domácí vojensko-průmyslová základna v globální obchodní válce. Při hovoření o čistě obchodní logice světového rozložení práce dr. Olsena argumentuje, že logiku lze snadno napadnout, když se na situaci hledí ze strategického hlediska. Dr. Olsen píše:

„Spojené státy do nepříjemné závislosti na zahraničních dodavatelích výrobků těžkého průmyslu, jež jsou nutné k výrobě konvenčních zbraní, potřebných k udržení americké

¹⁰⁷ „Ona čeká,, , in Nedělní hlasatel 22. ledna 1989, str. 11

¹⁰⁸ „ Vyloučí soud biblí ze školních knihoven? „in Nedělní hlasatel 22. ledna 1989, str. 20, přetisk originálu, in Human Events

¹⁰⁹ In Nedělní hlasatel 29. ledna 1989, str. 1,5, originál in Human Events 7. ledna 1989

bezpečnosti. Abstraktně řečeno, dalo by se říci, že taková závislost je přijatelná, protože Spojené státy mohou spoléhat na své spojence, ale toto tvrzení musí být odmítnuto z mnoha důvodů. Především tu jde o spolehlivost spojenců, která může být pochybná pod nátlakem. Jejich politická spolehlivost nemůže být jasně zaručená během krizí nebo války. Někteří z nich nejsou ani spolehlivými podporovateli postojů Spojených států v mírové době.,,

Dr. Olsen dále zaznamenává geografickou skutečnost, že přesunutí strategického průmyslu do zámoří představuje umístit tento průmysl blíže k možným bojovým pásmům, kde budou vystaveny riziku zničení přímým nebo podvratným útokem. Schopnost vést zdlouhavou válku

Konvenčními zbraněmi se zvýší v důležitosti, budou-li nukleární zbraně podstatně omezeny. Nicméně omezené rozpočty omezí i velikost stávajících amerických sil uvalením těžkého břemene na schopnost mobilizovat. Moderní války kladou veliký důraz na zařízení. Debata o průmyslové politice vznikla ve skutečnosti ze zjištění, že Spojené státy by nemohly urychleně vyrobit tanky k nahrazení těch, které byly poslány do Izraele v roce 1973. Tato válka v roce 1973 rovněž prokázala nebezpečí být závislým na dovozu kritických zásob z ciziny, v tomto případě olej (ropa). A přesto rozhodující političtí činitelé znovu dovolili, aby se americká ekonomie stala zranitelnou ze strany ciziny, jakoby byly zapomenuty tyto nákladné zkušenosti. Když se dostala do úřadu Reaganova vládní správa, vytkla si původně za cíl vytvořit schopnost připravit mobilizaci ve stavu nouze a zřídila k tomu účelu Emergency preparedness Board spadající pod Radu národní bezpečnosti. Ale během let toto úsilí postupně upadalo do bezvýznamnosti v důsledku nedbalosti. Je kritická potřeba, aby nastávající Bushova vládní správa učinila v tomto směru daleko více.,,

V obdobném duchu působí v této době Nedělní hlasatel i jinými texty přetištěnými z Human Events, např. zamyšlení s názvem „Je třeba rázných kroků“,¹¹⁰ amerického generálmajora ve výslužbě Henryho Mohra. Tento text prosazuje politickou a vojenskou angažovanost Spojených států v zahraničí, zejména v Jižní Americe. Ty

Přetisk úvahy Patricka Buchana nazvané „Přežití Izraele na vážných pochybách“,¹¹¹ může zdánlivě připomínat podobu textů Nedělního hlasatele na přelomu let 1990 – 1991, vyznačující se naopak odmítavým postojem k angažovanosti Spojených států, tentokrát ve válce v zálivu, spojenou se zájmy Izraele, Jaroslav Moudrý ve svém úvodu k překladu tohoto článku uvádí:

„.....Je to jeden z mnoha hlasů, které se začínají ozývat vzdor dlouholetému taboo a typické neohebnosti americké zahraniční politiky, která trpí kornatěním tepen a politickou zácpou. Dolar nerozřešil ještě žádný problém (míněna tím zřejmě pravidelná americká pomoc Izraeli M.B.) a pokud je v kapse nepřidal ještě nikdy nikomu, zejména ne jeho majiteli žádného rozumu. Události dozrávají ve všech končinách světa, neboť mají hlubší spojitost než si

¹¹⁰ In Nedělní hlasatel 26. února 1989, str. 26, originál in Human Events leden 1989

¹¹¹ In Nedělní hlasatel 16.dubna 1989, str. 13, originál textu Israel's survival in serious doubt in Chicago Sunday times 9.dubna 1989

veřejnost uvědomuje. Na štěstí včerejší velmoci světa stávají se dnes politickými trpaslíky – pro větší slávu světaJ.M.,¹¹²

Reflexe aktuální reality v Československu tohoto období se dotýká 47 sloupků, zamyšlení, úvah, zpravodajských komentářů, výzev. Jak již bylo řečeno ani v jednom případě se nevyskytuje zásadní kritika organizace nebo osobnosti čs. domácí opozice. Znamé osobnosti disentu a etabloující se občanské iniciativy jsou zobrazovány jako jednotně vůči režimu vystupující bez konfliktů, nebo diferencí mezi sebou. Způsob reflexe režimu a jeho aktivit připomíná diskurs komentářů rádia Svobodná Evropa, mnoho textů uvádí toto rádio jako původní zdroj. Předkladatel informací se tedy vůči pražskému režimu vymezuje jednoznačně konfrontačně. Verbální přihlášení se některých představitelů režimu k nutnosti změn a liberalizaci posuzuje skepticky, jako důvod uvádí často snahu udržet se u moci. Tento způsob interpretace za toto krátké období nepodléhá změnám a posunům, pomineme-li změny a posun reflektované reality. V poměru k ostatním článkům a komentářům jsou texty zabývající se aktuální československou situací zastoupeny poměrně skromně, některá čísla Nedělního hlasatele jej neobsahují vůbec. Důvod je zdánlivá neměnnost poměrů v Československu.

Struktura textů reflektujících realitu ve světě a ve Spojených státech spolu s texty na pomezí zpravodajské žurnalistiky, ekonomie, biografie, historiografie, je pochopitelně nepoměrně rozmanitější i když se vyznačuje určitými jednotícími prvky, které reflektují úhel pohledu pravidelných přispěvatelů. Obrazy české historie a připomínání výročí svoji stylistickou a obsahovou podobou připomínají patriotické texty z počátku XX. století, velice často se klade důraz na tradiční „křesťanské„ hodnoty s výrazným prvkem mariánského kultu. Mistr Jan Hus je samozřejmě veleben jako výrazná postava českých dějin a tradice, útočný obsáhlý článek – zamyšlení namířený proti davu, který v roce 1918 strhl na Staroměstském náměstí sochu Panny Marie nicméně svědčí o katolické orientaci přispěvatelů Dr. Josefa Kalvody a Václava Horyny.¹¹³ Mariánský, svatováclavský kult se mísí s vyobrazením Jana Husa také v obsáhlé obrazové a publicistické reportáži z průběhu svatořečení Anežky české, uveřejněné později v říjnu, přispěvatelé si s, v českém povědomí tak známou rivalitou mezi husitsko-obrozeneckou tradicí a katolicismem, nelámali příliš hlavu.

Texty zabývající se českou historií XX. století zaujmou svým zaměřením a výběrem témat. Objevují se zamyšlení nad osobami JUDr. Emila Háchy, Rudolfa Berana, tedy témata počínající se v domácí české historiografii výrazněji etablovat až v závěru devadesátých let a považované v tehdejší Československu za určité tabu. Značný prostor je opakovane věnován popularizaci Antonína Švehly. Popularizace Tomáše Garrigua Masaryka a Edvarda Beneše je v Nedělním Hlasateli zastoupena relativně skromně, Edward Beneš se opakovaně

¹¹² Tamtéž

¹¹³ „Ona čeká,, in Nedělní hlasatel 22. ledna 1989, str. 11

stává objektem kritiky článků zabývajících se únorem 1948. Část úvah a publicistických komentářů se orientuje pochopitelně na vznik I. republiky a 28. říjen, reflexi a tohoto výročí tehdejšího režimem.¹¹⁴ Zamyšlení tohoto druhu se týkají i stavu publikované historiografie k tomuto tématu v Československu.¹¹⁵ Článek nazvaný „1918, pohled z druhé strany,, , podepsaný pravidelným přispěvatelem Milošem Šeborem, který se protentokrát podepsal Miloš Šebor de Wsseboržicz, zobrazuje události října 1918 očima představitelů Rakousko-Uherského režimu a zajímavým způsobem boří tradiční mýtus českého pohledu na 28. říjen.¹¹⁶

Pravidelnost těchto textů na pomezí publicistiky a historiografie zabývajících se novodobou českou historií, často mýty bořícím způsobem, tedy ukazuje nakolik byla tato témata pro generační profil přispěvatelů důležitá a živá a , rozhodně nepovažovaná za tzv. „mrtvou historii,,.

Nedělní hlasatel živě reflektuje dění a události ve světě, v hostitelské zemi, publikuje řadu článků kritizujících vnitřní poměry v čs. exilu. Zamyšlení a komentáře k událostem v americké a světové ekonomice, politice. I když se oficiálně Nedělní hlasatel nehlásí k žádnému politickému směru lze vystopovat, že je periodikem exilovým, vytvářeným lidmi, kteří se z politických důvodů nemohou vrátit do své vlasti, případně aktivně působícími proti čs. režimu. Jednotícími prvky tedy je podpora tvrdšího amerického postoje k východnímu bloku, velmi pozitivně je hodnocena úloha a přístup R. Reagana. Popularita Gorbačova na západě je posuzována se značným despektem. Ekonomické úvahy vycházejí z názorového spektra voličů republikánů, objevuje se kritika vyplácení sociálních dávek, pozitivně se hodnotí snižování daní jako stimulace ekonomického růstu. Obdobným způsobem je v několika případech kritizována pomoc USA rozvojovým zemím, americké financování rozvojových programů OSN a aktivity Meziamerické banky pro rozvoj. Úvah a článků zabývajících se čistě ekonomickými problémy, není však za toto období mnoho, celkem 7 textů, což tvoří zlomek celkového obsahu. Mnohem více článků spojuje ekonomiku s mezinárodními vztahy, přístupem k východnímu bloku, nebo s kritikou financování světových komunistických, případně obecně teroristických aktivit. Tyto texty jsou velmi často přetiskovány z „Human Events,, , periodika majícího blízko k odstupujícímu prezidentu Ronaldu Reaganovi a jeho politice. Nechybí ani odsudek čs. režimu při financování teroristů.¹¹⁷ Živě je reflektována problematika exilu, jednat ve vztahu k určitému uvolnění ve východní Evropě¹¹⁸ , současně bývá často kritizována malá generační výměna a vnitřní demokracie krajanských spolků. Nezaznamenal jsem prakticky jediný případ antisemitsky, nebo rasisticky orientovaného textu. Kritikou vztahu Spojených států k Izraeli se zabývá překlad článku Patricka Buchanana nazvaného „Přežití Izraele na vážných pochybách,,¹¹⁹ , text lze označit

¹¹⁴ 28. říjen byl od roku 1988 uznán režimem v ČSSR jako státní svátek.

¹¹⁵ „Rehabilitace 28. října, jaká je a jaká by měla být, zdroj: RFE, in Nedělní hlasatel 29. ledna 1989, str. 12

¹¹⁶ In Nedělní hlasatel 12. února 1989, str. 10

¹¹⁷ „Teroristé a Československo,, , podepsán dr. A K S, in Nedělní hlasatel 22. ledna 1989, str. 1, 5

¹¹⁸ „Nový rok a úkol exilu,, , podepsán Libor Brom, In Nedělní hlasatel 1. ledna 1989, str. 9

¹¹⁹ In Nedělní hlasatel 16. dubna 1989, str. 13

za standartní zahraničně – politickou úvahu, mimoto se jedná o přetisk. Jaroslav Moudrý ve svém zamyšlení spojuje stručný náhled do historie Palestiny s kritikou způsobu rozdělování finanční zahraniční pomoci Spojených států:

„.....Historicky Izrael, lépe řečeno Palestina není původní zemí hojných hebrejských kmenů, jak svědčí Starý zákon. Palestina byla dobyta v roce 1917 Velkou británií z rukou ottomanské vlády, která byla u moci po 4 století. V roce 1785 počet obyvatelstva Palestiny klesl na pouhých 350 000 hlav. Britský palestinský mandát byl uznán v roce 1920. Generální shromáždění OSN odhlasovalo v roce 1947 rozdělení Palestiny na dva státy: arabský a židovský. Británie vyklidila Palestinu v roce 1948, tedy v roce nechvalně známého výprodeje Spojeného království, samozřejmě pod vlivem socialistické vlády, která tehdy téměř ničila hrdý Albion. Izrael prohlásil svou nezávislost v době evropského chaosu v květnu 1948, avšak Arabové odmítli rozdělení. Došlo k první válce a k mnoha dalším....a ještě jim není konce.

Obrázek Izraele z jiného, užšího úhlu. V roce 1986 Spojené státy rozdaly více než sto dvaceti národům světa 13 bilionů (míněno zřejmě miliard) 475 milionů dolarů ve formě finanční pomoci. Z této částky bylo vyplaceno v hotovosti 12 bilionů 31 milionů dolarů. Zbytek je úvěr. 16 národů Blízkého východu a jižní Asie obdržely z celkové pomoci 7 bilionů a 931 milionů dolarů, tedy více než polovinu! A z této větší poloviny dostal Izrael 4 biliony 30 milionů dolarů a Egypt 2 biliony a 730 milionů. Částku darovanou Egyptu je nutno přičíst k částce darované Izraeli. Je to jakýsi druh výpalného, nebo-li úplatek, přímý výsledek dohody z Camp David mezi Izraelem a Egyptem z roku 1979 za předsednictví neblaze proslulého presidenta Cartera, aby Egypt byl pacifikován a nesrovnal Izrael se zemí, což je zřejmě za dané situace na Blízkém východě pouze otázkou času, i když mluvíme pouze symbolicky.....¹²⁰

„Jak dlouho se podaří Izraeli ohlupovat svět prodáváním utrpení lidí? Jak dlouho potrvá, než si soudní lidé uvědomí, že celý Izrael není nic jiného, než pověra náboženského fanatismu a politického barbarismu, a že je to klasický rasism? Jak dlouho to potrvá, než si zodpovědní lidé povšimnou, že případ Izraele je otázkou náboženskou v politické formě, vyloženě neslučitelnou s americkou interpretací odluky církve od státu, i když pro vzdělané lidi je jasné, že tato zásada, uvedená v prvním dodatku Ústavy Spojených států není ničím jiným, než don quiotiaou, zneužívanou v boji proti drtivé křesťanské většině Spojených států a marným šermováním a potýkáním se s větrnými mlýny?

Až všechny tyto problémy budou vyjasněny lidem, kteří mluví o něčem a nevědí o čem, a až si lidé přečtou historické skutečnosti o vzniku Izraele, pak teprve pochopí, co je a není terorism a hlavně kdo je teroristou. Tak či onak začíná svítat, brzy bude nový den, je čas procitnout..¹²¹

¹²⁰ Jaroslav Moudrý: „Svítá,, , in Nedělní hlasatel 9. dubna, str. 15
¹²¹ Tamtéž

6. Reflexe reality v obsahu Nedělního hlasatele za období od října do prosince 1989, reflexe listopadových událostí

6.1.. Reflexe reality v Československu

Nedělní hlasatel se v tomto klíčovém období ve vzrůstající míře věnuje reflexi aktuální situace v Československu v závislosti na vývoji. Titulní strana Hlasatele z prvního října přináší stručný sloupek nadepsaný pouze „Praha Československo,, , popisující události na západoněmeckém velvyslanectví, kde se shromažďovali uprchlíci z NDR.¹²² Velice obsáhle se touto problematikou zabývá článek nadepsaný „Drama v Lobkowiczově paláci v Praze,,¹²³, popisující další vývoj situace východoněmeckých uprchlíků hledajících azyl na západoněmeckém velvyslanectví v Praze, posléze jejich cestu zvláštními vlaky zpět do NDR, kde byli zbaveni občanství a pokračovali do tehdejší Spolkové republiky Německo:

„.....Podle poslední zprávy vyjel vlak v 21.46 z Prahy směrem na Drážďany. Východoněmečtí uprchlíci, kteří se do té doby zdržovali na západoněmeckém velvyslanectví v Praze, museli jet přes Východní Německo, kde budou tak řečeno propuštěni ze svazku občanství NDR a vypovězeni ze země. Každý, kdo zná poměry ví, kolik strachu si museli tito lidé ještě prodělat. Pustí je komunisté opravdu ven? První ze šesti vlaků východoněmecké říšské dráhy přijel vlastně jenom s malým zpožděním, ale přijel. Nádraží v Hofu se již okolo páté ranní zaplnilo. Peron je plný novinářů, ale i příbuzných a přátel uprchlíků a také občanů z Hofu. Červený kříž umísťuje na velkých stolech konvice s horkým čajem. Občané z Hofu nesou velký transparent s nápisem: „Vítáme vás na svobodě!,, a skupina východoněmeckých uprchlíků, kteří se dostali do Spolkové republiky z Maďarska, rozvinuje transparent s nápisem: „My přicházíme z Maďarska, vy z Prahy! Zona bude brzy prázdnou rakví!,, A pak je první z šesti vlaků tady! Nepopsatelné scény: Lidé si leží v náručí, v oknech vlaku lidé pláč, zdvihají dva prsty na znamení V, vykřikují přemožení štěstím. Kdo tohle zažil a viděl, chápe, co to pro tyhle lidi znamená, že unikli tyranii a dostali se na svobodu. Uprchlíci se nenechají nikterak pobízet a vyprávějí o svých zážitcích. Jak to bylo, když žili v tísnivých poměrech

¹²² In Nedělní hlasatel 1. října, strana 1

¹²³ In Nedělní hlasatel 15. října, strana 1, 4

v budově a v zahradě západoněmeckého velvyslanectví, které je umístěno v Lobkoviczově paláci na Malé Straně. Co všechno se tam odehrálo..... Někteří z bezradnosti nastoupili cestu zpátky do Východního Německa. Jiní se nechtěli vzdát ať to stojí co to stojí. O jedno lůžko se dělili čtyři lidé. Někteří spali venku ve stanech v mokré zimě. Jen dětem se dávalo přednost. Děcka spala v budově a v postelích. Hygienická zařízení nedostačovala. Okolo budovy se srocovali lidé. Pražáci se chodili dívat na budovu velvyslanectví jako na zoologickou zahradu. Do poslední chvíle přelézali noví a noví uprchlíci ploty velvyslanectví.....,,

Zmínku o vytvoření „Výboru československé veřejnosti pro lidská práva,, , reflektuje stručný přetisk článku z Neue Zuercher Zeitung.¹²⁴ Aktuální situace v Československu se částečně dotýká „Poznámka,, , zamyšlení v rozsahu cca. jednoho novinového celostránkového sloupku.¹²⁵ „Netečné Československo ke kalupu v komunistickém světě,,¹²⁶ Zamyšlení reflektuje komuniké tří vlád na setkání v Kolodějích, všímá si určitého posunu rétoriky představitelů režimu, hlavně ve vyjádření premiéra Ladislava Adamce, který vyjádřil určité pochybnosti ohledně fungování hospodářského systému a naznačil možnost potíží. Značný prostor je věnován projevu Václava Havla u příležitosti udělení Mírové ceny německého knižního trhu. Projev je přetištěn celý.¹²⁷ Reflexi svatořečení Anežky české věnuje Nedělní hlasatel prakticky celý výtisk z 12. listopadu. Vydání Hlasatele z neděle devatenáctého listopadu, tedy dva dny po známém zákroku na Národní třídě, tuto událost ještě prakticky nereflektuje, titulní strana zpravodajský sloupek s názvem „Zrušení výjezdních doložek v Československu,,¹²⁸, zpráva se vrací k vyhlášení Ladislava Adamce z 14. listopadu t. r. Tento text také obsahuje tvrzení, citují: „kulturní činitelé rozhodli, že v zemi mohou být nyní ukazovány všechny filmy natočené v šedesátých letech, jejichž promítání bylo ale zakázáno po Sověty vedené invazi Československa a zničení Pražského jara.¹²⁹ Aktuální situace v Československu se dotýká i zpráva informující o soudní sporu Ericha Kulky s vydavatelstvím Melantrich.¹³⁰ Další osamělou notickou je stručný článek „Kdo je Václav Havel,,.¹³¹ Tento stručný text přibližuje rodinné zázemí Václava Havla, životopis a aktivity Václava Havla bez jakéhokoli pozitivního, nebo negativního zabarvení. Nedělní hlasatel 19. Listopadu ještě nereflektuje události na Národní třídě.

„Spěje Československo k demokracii?,,¹³² je název obsáhlého komentáře zpětně reflektujícího vývoj:

„Jen několik hodin po zdařilé generální stávce představitelé opoziční střešové organizace Občanské fórum zastavili konání dalších masových protestů a demonstrací. Upozornili ale, že

¹²⁴ In Nedělní hlasatel 15. října 1989, str. 6

¹²⁵ In Nedělní hlasatel 29. října 1989, str. 4

¹²⁶ In Nedělní hlasatel 5. listopadu 1989, str. 1, 4

¹²⁷ In Nedělní hlasatel 5. listopadu 1989, str. 12

¹²⁸ In Nedělní hlasatel 19. listopadu 1989, str. 1, 2

¹²⁹ Tamtéž

¹³⁰ In Nedělní hlasatel 19. listopadu 1989, str. 2

¹³¹ In Nedělní hlasatel 19. listopadu 1989, str. 17

¹³² In nedělní hlasatel 3. prosince 1989, str 1, 2

odmítne-li vláda jejich požadavky o zřízení demokracie, budou vyvolány nové stávky. Stávka pracujících v Praze byla stejně úspěšná jako stávky po celé republice. Československá televize v tomto směru dokumentovala tvrzení Občanského fóra. Mnozí stávkující měli na klopách odznak s obrazem Alexandra Dubčeka. Očekává se ale, že předním kandidátem na úřad ministerského předsedy je Valtr Komárek, ekonom, vedoucí Státního plánovacího ústavu. V druhém kole jednání opozice s ministerským předsedou Ladislavem Adamec bylo v úterý dohodnuto, že bude vytvořena do konce tohoto týdne koaliční vláda, která má být složena s odborníky a profesionály, včetně nečlenů strany, jako jsou třeba představitelé Občanského fóra. Ve vládě budou rovněž i komunisté. Adamec slíbil, že sestavu nové vlády představí v neděli prezidentovi Gustávu Husákovi. Občanské fórum však žádá Husákovu rezignaci a to ke dni 10. prosince, kdy se slaví Mezinárodní den lidských práv. Adamec také slíbil, že požádá parlament o odstranění té pasáže, která připisuje komunistické straně vedoucí roli ve státě. Tento ústavní dodatek je legálním podkladem pro diktaturu komunistické strany. Parlament také ve středu 29. listopadu na svém zasedání toto ustavení zrušil. Další ústavní dodatky mají legalizovat nové politické strany v sjednocené Národní frontě. Ústava také říká, že marxismus-leninismus je řídící složkou ve vzdělání československých občanů. I tato klauzule byla z ústavy odstraněna. Adamec při jednání s Občanským fórem sdělil, že poslal prezidentovi Husákovi seznam politických vězňů s doporučením, aby jim byla udělena milost. Představitelé Občanského fóra zároveň Adamce požádali, aby byl přijmut zákon, který by zajistil odstranění těch členů parlamentu, kteří porušili přísahu, zřejmě poukaz na ty, kdož byli zapleteni do Sověty provedené invaze v roce 1968. Vláda pak byla vyzvána, aby invazi odsoudila a zaslala dopis všem pěti státům, které se na invazi podílely, se žádostí o dsouzení invaze. Postavení mluvčího Občanského fóra se vzdal Václav Malý, protože jako katolický kněz, kterému vláda zakázala vykonávat duchovní povolání se chce vyhnout konfliktu mezi kněžstvím a politickým aktivismem. Malý ještě jako mluvčí prohlásil, že Občanské fórum vyvolá další demonstrace a stávky a bude žádat odstoupení Adamce, když nebudou splněny požadavky Občanského fóra do konce tohoto roku. Občanské fórum u příležitosti schůzky s Adamcem předložilo další požadavky: konání svobodných voleb, svoboda tisku a projevu, zrušení vládní kontroly nad církvemi a zrušení závodních milic, ozbrojených složek vykonávajících vůli komunistické strany v továrnách. Na schůzích univerzitních studentů bylo odhlasováno pokračovat ve stávkách aspoň do neděle 3. prosince. Vedoucí studentstva chtějí vidět, zda vláda odstraní ze svých řad ministra vnitra Františka Kincla a ministryni školství Janu Synkovou a zda odpovědní činitelé berou vážně požadavek o zavedení vyšetřování ztlučení demonstrujících studentů. Ministerský předseda Ladislav Adamec na československé televizi ve středu 29. listopadu uvedl, že bude žádat Sovětský svaz o stažení svých vojsk z území republiky. Pražský rozhlas také již vysílal opět písničky neustále v republice oblíbeného zpěváka Karla Kryla, který je již 20 let v exilu a pracuje pro rozhlasovou stanici Svobodná Evropa.,, Tento komentář je nepodepsán, neobsahuje a ani zmínku o zdroji. Hlasatel přetiskl vyjádření Věry Čáslavské s názvem „Najít sílu, rozum a odvahu,,.“¹³³ Nedělní hlasatel z 10. prosince přináší obraz Pražského hradu a velký titulek

„Mládí to vyhrálo,,¹³⁴ K titulku patří velký novinářský sloupek určující grafickou úpravu titulní strany, diskurs textu stojí za stručnou citací:

„Praha patří mládí. Těm, kteří nepamatují ani rok 1968, těm, kteří se povinně musili učit marxismus, těm, kteří se narodili normalizovaní a normalizovaně žili, těm, kteří viděli kolem sebe cizí vojáky. S neuvěřitelnou disciplinovaností zakroutili krkem bestii, která sužovala naši zem po více než 40 let. Lze říci s naprostou jistotou, že nynější vývoj by bylo možno zastavit jen čínským způsobem, ale na to v Praze a domnívám se v celé republice nemá ta bestie dostatek lidí. Slyšel jsem, že dokonce i někteří velitelé SNB pluků se dávají k dispozici Občanskému fóru a nezáleží na tom, jaké k tomu mají důvody. Je jisté, že chvíli potrvá, než dojde k té naší skutečné normalizaci, že obnovení skutečné demokracie ve státě Čechů a Slováků. Ani není to jinak možné. Víím, že zde i v Čechách jsou horké hlavy, které by si přály kandelábrovou revoluci. Ale na to my Češi nemáme geny. Nemstili jsme se tímto způsobem ani v roce 1918 a nebyti sovětského zasahování v roce 1945 mnohé události by dopadly jinak. Ostatně i ta hrůzovláda po roce 1948 byla řízena sovětskými poradci, však si je pamatujeme jak z vyšetřování tak i z koncentráků. Tím nechci tvrdit, že v našem národě neexistují bestiální kreatury, ty jsou všude i zde v USA. Rozdíl je v tom, že komunistický režim využívá tyto zločinné živly pro udržení své moci. Co vlastně chci tímto krátkým článkem říci. Revoluce lze provádět různým způsobem. Francouzským, ruským, polským, maďarským, nebo i libanonským. My Češi ji provádíme způsobem českým. Pokládám si za čest být příslušníkem takového národa. „

Titulní strana obsahuje i aktuální zpravodajství, text je nepodepsán, místo titulku je pouze uvedeno „Praha, Československo,,¹³⁵:

„V pondělí 5. prosince opět demonstrovalo na Václavském náměstí více než čtvrt milionu lidí na protest proti pokusu komunistické strany udržet si kontrolu vlády. Katolický kněz a člen Charty 77 Václav Malý prohlásil, že je nutné stále naléhat na komunisty, nedělat s nimi kompromis, nic neoddalovat. Demonstrace započaly ve 4 hodiny odpoledne, kdy všichni pracující skončili práci. Mezi protestujícími byli tedy i pracující. Při demonstracích prohlásil jeden z vůdců stávkujících studentů Michal Sedláček, že se cítí oklamáni Adamcovou sestavou nové federální vlády, v níž zůstalo 16 starých komunistů a nebyly splněny ani další požadavky Občanského fóra, týkající se složení této nové vlády, a že proto studenti změnili své plány a budou pokračovat ve stávce. Občanské fórum žádá provedení svobodných voleb v červenci příštího roku. Václav Malý k tomu uvedl, že fórum samo má příliš širokou základnu, než aby mohlo být politickou stranou, ale že se postaví za nezávislé kandidáty a za kandidáty z jiných stran, kteří pomohou v pochodu směrem k demokracii v zemi. Koordinátoři dělnických stávkujících výborů zase prohlásili, že se pokusí přeměnit tyto výbory v nezávislé odbory, jež by nahradily nynější komunistické odborové organizace. Občanské fórum pak zahájilo jednání s ministerským předsedou České socialistické republiky Františkem Pitrou o sestavení nové vlády pro české země. Jednání bylo celkem úspěšné: ze

¹³⁴ In Nedělní hlasatel 10. prosince, str. 1, podepsán František Štálik.

¹³⁵ In Nedělní hlasatel 10. prosince, str. 1, 2

17 ministerských vládních míst České socialistické republiky bylo 9 vládních křesel předáno do rukou nekomunistů, jako například ministerstvo spravedlnosti, sociální péče a hlavně ministerstvo školství, jak žádali studenti. Komunisté si ovšem stejně podrželi hlavní ministerstva, jako ministerstvo vnitra, ministerstvo mající na starosti ekonomii a místo ministerského předsedy. V nové české vládě je pět nezávislých členů a po dvou členech v každé ze dvou až dosud loutkových stran: Lidové strany a strany národně socialistické. Obě tyto strany se v posledních dvou týdnech odpoutávají od komunistické strany. Komunistická strana pak doznává, že tisíce jejích členů vystupují ze strany a odevzdávají členské legitimace. Počet se prozatím odhaduje na 20 000, z toho většina je jich z Prahy. Mluvčí strany Josef Hora prohlásil, že strana povzbudí k vystoupení ty, kteří se staví proti její nové liberálnější politice. To by mohlo naznačovat počátek čistky, počínaje dřívějším generálním tajemníkem Milošem Jakešem a jeho spolupracovníky. Doposud nebyla oznámena změna ve vládě Slovenské socialistické republiky, ale předpokládá se, že k ní dojde do konce tohoto týdne. Dále se zdá být zaručené, že do této neděle Adamec ohlásí opět nové složení federální vlády. Václav Malý se vrátil z nevysvětleného zájezdu do Švýcarska. Stavěl se proti ukončení demonstrací ale byl přehlasován více umírněnější frakcí Občanském fóru vedenou Václavem Havlem. Na televizních zprávách bylo uvedeno, že komunisté dali do oběhu tajný oběžník určený funkcionářům, v němž se vybízí k rozvracení jednoty mezi intelektuály a dělníky.....

Zpráva o jednodenním zasedání představitelů Varšavské smlouvy¹³⁶ sice patří spíše mezi texty zabývající se mezinárodní politikou, nicméně přijaté prohlášení odsuzující invazi armád pěti zemí v roce 1968 mělo zásadní význam pro turbulentní vnitropolitický vývoj. Čtenáři se mohli také dozvědět, že byly zahájeny přípravy k obnovení čs. Obce sokolské¹³⁷. „Rychlý a disciplinovaný průběh revolty,“¹³⁸ je přetištěný postřeh R.C. Longwortha.¹³⁹ Obsah textu je zajímavý tím, že obsahuje tvrzení o nepomstychtivosti studentů a účastníků demonstrací, odplata prý „může přijít později,“

„Československo na prahu svobody,“¹⁴⁰ je opravdu obsáhlý publicistický komentář shrnující klíčové události a pokoušející se o první analýzy. Obsahuje kompletní přepis vůbec prvního vystoupení Václava Havla v televizi.¹⁴¹ Text se k událostem a aktérům staví jednoznačně pozitivně, aktuálně publicistické prvky jsou kombinovány s obdivnými pasážemi. Václav Havel je v tomto textu prezentován takto:

„Nikdy to nechtěl, nechtěl žádnou veřejnou funkci, vždy chtěl jen psát, přemýšlet. Ale ta velká vlna svobody ho postavila, ať chtěl či nechtěl do čela. Václav Havel je nejenom intelektuál a spisovatel, ale ukazuje se jako stoprocentní politik, vyjednávač, rozvážný uklidňovatel davů, a přece tak davy podněcující revolucionář. Je to však až obdivuhodné, jak si v tom víru událostí zachoval chladnou hlavu, chladnou mysl. Jeho projevy jsou věcné, jeho

¹³⁶ In Nedělní hlasatel 10. prosince, str. 2

¹³⁷ „Zvláštní telefonická zpráva z Československa,“, in Nedělní hlasatel 10. prosince, str. 3.

¹³⁸ In Nedělní hlasatel 10. prosince, str. 3

¹³⁹ Originál in Chicago Tribune 3. 12. 1989

¹⁴⁰ In Nedělní hlasatel 10. prosince 1989, str. 5, podepsán František Tomáš

¹⁴¹ Vystoupení bylo vysíláno 25. listopadu 1989 ve 22 hodin.

gesta jsou zdrženlivá. Jen jedinkrát projevil více emocí, než je jeho zvykem. To když na tiskové konferenci Občanského fóra v Laterně Magice byla oznámena demise bandy čtyř, anebo Jakeše a spol. To k sobě přivinul Dubčeka a pak ukázal televizním kamerám pozdrav V – Victory. Jinak však všechny svou rozvahu a uvážlivým jednáním překvapuje. Překvapuje zahraniční novináře, profesionální politiky, ale i své přátele. Již dnes si zasluhuje titul hrdina svobody. A co mu všechno komunističtí propagandisté házeli na hlavu: vysoké honoráře z ciziny, syn z buržoazní rodiny, v jeho rodině se scházeli Gestapáci. A kdyby mu v roce 45 nebyly čtyři roky, jistě by z něho udělali i nacistu. Jako z tolika českých i slovenských vlastenců. A teď tento poplivaný a zneuctíváný muž stojí v čele a má co říci. A jak to říká!,,

O vzniku NTS (Nezávislého tiskového střediska) informuje stručná zpráva nadepsaná „Národ se brání“, ¹⁴² Titulní strana Nedělního hlasatele ze 17. prosince přináší další aktuální reflexi vývoje, úvodní sloupek nazvaný „Nová vláda v Československu“, ¹⁴³ informuje o ustavení Čalfovy vlády, o pokusu prosadit volbu nového prezidenta referendem, o rozhovoru Václava Havla s komentátorem sovětské televize, o počátku odstraňování pohraničních zátarasů. Soupek je napsán úsporným publicistickým stylem, obsahuje minimum komentářů.–úvaha nazvaná „Ano, ale je nám líto již nestačí“, ¹⁴⁴ je zajímavá tím, že ačkoli je autorem Američan L.C. Longworth a jedná se o přetisk článků z Chicago Tribune, obsahuje velice přesné informace o stavu české společnosti a politickém vývoji mezi lety 1969 – 1989, včetně statistických údajů týkajících se prověrek a čistek, způsobech postihu. Stylistická forma a obsah připomíná text českého autora z opozičních kruhů.

6.2. Reflexe souvisejících událostí mezinárodního kontextu, diskurs ostatních textů

I když se pozornost přispěvatelů Nedělního hlasatele v tomto klíčovém období soustředila na události v Československu, výrazně nebylo příspěvků živě reflektujících nejen mezinárodní kontext těchto událostí, ale i vnitroamerickou a mezinárodní politiku, případně příspěvků na pomezí žurnalistiky a historiografie, či jiných oborů. Diskurs a ideové zaměření textů se od předcházejícího období také příliš neliší. Sloupek „Liberalismus se nezměnil“, ¹⁴⁵ obsahuje kritiku amerického typu liberalismu Demokratické strany, systému zvyšování daní, zvyšování výdajů, zřizování nákladných institucí na řešení sociálních problémů, vzrůst moci byrokracie financované z daní občanů, cílené dotování různých sektorů ekonomiky atd. Přetisk úvahy

¹⁴² In Nedělní hlasatel 10. prosince 1989, str. 17

¹⁴³ In Nedělní hlasatel 17. prosince 1989, str. 1, 2

¹⁴⁴ In Nedělní hlasatel 17. prosince 1989, str. 5, přetisk z originálu in Chicago Tribune, autor R.C.Longworth

¹⁴⁵ In Nedělní hlasatel 15. října 1989, str. 1, 6, autor William R. Hawkins, originál in Human Events

Johna O Sullivana nazvané „Dělejte správnou věc, potírejte zločinnost,“¹⁴⁶ obsahuje kritiku amerického liberálního pohledu na rasismus:

„Když byla jedna mladá žena, investiční bankéřka, znásilněna, zbita a ponechána jako mrtvá v newyorském Central parku zdivočelou skupinou černých mladíků v dubnu t.r., městští liberálové nevěděli, co si mají myslet. Ale velmi dobře věděli, co si nemají myslet. Byli jsme znovu a znovu ujišťováni, že zločin nebyl rasistický. Byl to prostě brutální zločin a jako takový byl reportován samými New York Times pod nestranným titulkem: Mládenci znásilnili a zbili běžkyni v Central parku. Přirovnejte titulek těchže z minulého měsíce, kdy mladý černý muž, Yussef Hawkins, byl zastřelen gangem bílých mladých hochů: Černý mladý muž zabit v Brooklynu býlími při napadení zvaném rasistické.

Times ukázaly rozhodnou konsistenci v tomto rozlišování. Jeden úvodník v době znásilnění rozlišil mezi tímto případem a napadením na Howard Beach takto: odsoudil násilníky pro tentýž nedostatek soucitu jako měl gang bílých teenagers, kteří zbili černé a jednoho uhonili k smrti, v případě Howard Beach, ale také tvrdili, že tito (bílí) neprojevíli tu surovou rasistickou mysl jako skupina na Howard Beach. A tak děvče bylo ušetřeno aspoň toho, ačkoliv byla obětí nedostatku soucitu.

Nikdo v dubnu nenaznačil, že lidé z Schomburg Plaza, odkud teenagers přišli nesou jakoukoliv odpovědnost za zbití běžkyně. A byl by obviněn z rasismu, kdyby tak učinil. A tak úvodník z Daily News v tu dobu prohlásil jednoduchou pravdu, že hrozné činy jsou páčány jednotlivými hrdlořezy na jedincích – ne rasou na druhé rase.

Avšak zpravodajové okamžitě souhlasili v tom, že vražda Hawkinse byla důsledkem rasové nenávisti, kterou obyvatelé Banturhuru , Američané italského původu, cítili k černým. Tentokrát úvodník Daily News se vzdálil od jednoduché pravdy, pro základní příčiny: přes protest některých obyvatel Banturhuru, napadení se zakládalo na rase.... je nesprávné pustit případ z mysli, jako že skupina darebáků zašla příliš daleko, motiv je hlubší a zákeřnější atd.. (Tyto dva úvodníky byly nadeepsány: zůstaň klidný New Yorku a troufej si zaútočit na rasistické násilí.)

Obraz lidem předložený je zkrátka takový, že znásilnění je případ ojedinělý, který nemá širšího významu, třebaže je to čin hnusný, zatímco vražda Hawkinse byla extrémním, avšak předvídatelným důsledkem všude rozšířeného bílého rasismu. Kdyby tomu tak bylo, obyvatelé New Yorku by se každý den vydávali risiku ztráty života. A je to skutečně to, co černí žurnalisté a slavní teď začali prohlašovat. Filmař Spike Lee napsal v Daily News: V Americe být černým je dostatečná příčina být zavražděn. V Times Devin S. Standard, mladý černý podnikatel, v úzkosti řekl: Jsem zvědav, jestli mám být dalším... Nemohu přejít městem, aniž bych se bál o svou bezpečnost – právě proto, že jsem africký Američan. „

Tento text cituji doslovně záměrně, i když zobrazovaný problém nepatří mezi nosná témata této práce, ilustruje některé pověsti o údajném rasistickém zabarvení některých příspěvků Nedělního hlasatele. Zajímavým tématem, ideově charakteristickým pro obsah Nedělního

¹⁴⁶

In Nedělní hlasatel 15. října 1989, str. 1, 5, autor John O Sullivan, originál in National Review

hlasatele je příspěvek Kajetána Halasy nazvaný „O odsunech a odsunářích“,¹⁴⁷ reflektující násilný odsun příslušníků národa Tannu Tuva v SSSR v roce 1944. Článek „Březen 1939“¹⁴⁸ se pohybuje na hranici popularizující historiografie a snaží se přednést čtenářům úhel pohledu na činnost policie a četnictva při okupaci Čech a Moravy v březnu 1939. Zamyšlení, tentokrát nad odkazem 28. října a jeho reflexí přináší Nedělní hlasatel z 29. října již na titulní straně.¹⁴⁹ Antikomunistický diskurs většiny textů Nedělního hlasatele vhodně doplňuje nepodepsaný příspěvek „Šílené přeludy a sebeklamy amerických komunistů“,¹⁵⁰ kritizující článek Victora Perla¹⁵¹. Přetištěné zamyšlení „Mocnářství postrádající důvod“,¹⁵² se zabývá dalším smyslem existence Sovětského svazu a východního bloku. Obdobné ideové zaměření jako oba předcházející texty má i zamyšlení převzaté z „Human Events“, nazvané „Ne konzervativci, studená válka ještě neskončila“,¹⁵³ a zamyšlení Jožky Staňky „Evropa v pohybu“,¹⁵⁴. Nedělní hlasatel z 12. listopadu 1989, vytištěný ve zvláštní, na tu dobu ještě neobvyklé celobarevné úpravě, je velké části věnován reflexi svatořečení Anežky české a 99ti letému výročí založení listu¹⁵⁵. Zamyšlení „Nový svěží proud“, M. Zeleného¹⁵⁶ se dotýká reflexe povědomí o životě Anežky české a jeho odkazu pro současnost. Článek na pomezí historiografie a filozofického zamyšlení nazval jeho autor Karel Hujer „Marxismus – leninismus v soumraku západní civilizace“,¹⁵⁷ obsahuje úvahy o vztahu materialismu, idealismu a filozofie v myšlení 19. a dvacátého století. Většina přetištěných nebo původních textů Nedělního hlasatele týkajících se Sovětského svazu a východního bloku obsahuje varování před přílišným optimismem, přetištěný komentář nazvaný „Realistický pohled na Sovětský svaz“, Anthony Harrigana¹⁵⁸ reportující z 19. konference o evropských problémech na Oklahomské univerzitě, naopak konstatuje ekonomickou a politickou slabost Sovětského svazu, ovlivňující i vojenskou sílu. Na právě vydávanou exilovou práci Vladimíra Dostála nazvanou „Antonín Švehla“, , upozorňuje sloupek nazvaný „Nad hodnotnou knihou „Antonín Švehla, „¹⁵⁹ popularizaci osoby Antonína Švehly je věnován v obsahu Nedělního hlasatele značný prostor. Polemiky francouzských historiků a církve nad odkazem francouzské revoluce se dotýká zamyšlení Františka Tomáše.¹⁶⁰ komentuje i vznik veřejného místa pro stravování – restaurace. „Psaní z Jižní Afriky“, je přetisk článku Teda Tafela z NCC Overview¹⁶¹, přetisk tohoto článku má

¹⁴⁷ In Nedělní hlasatel 15. října 1989, str. 8

¹⁴⁸ In Nedělní hlasatel 15. října 1989, str. 12, podepsán Miloš Šebor de Wasseborzic

¹⁴⁹ „28. říjen 1989, In Nedělní hlasatel 29. října 1989, str. 1, 5, podepsán Jaroslav Moudrý, „Poznámka bez tribuny“, , Podepsán Jára Meců.

¹⁵⁰ In Nedělní hlasatel 29. října 1989, str. 8, 9.

¹⁵¹ Victor Perlo: „Can Capitalism Do Without Militarism“, in World Marxist Review

¹⁵² In Nedělní hlasatel 5. listopadu 1989, str. 1,2, autor William R. Hawkins, originál in Human Events

¹⁵³ In Nedělní hlasatel 5. listopadu 1989, str. 3,4, originál in Human Events 30. září 1989

¹⁵⁴ In Nedělní hlasatel 5. listopadu 1989, str. 14, podepsán Jožka Staněk

¹⁵⁵ „Noviny, které nestárnou“, , podepsán Jára Meců, str. 2.

¹⁵⁶ In Nedělní hlasatel 12. listopadu 1989, str. 5, M. Zelený

¹⁵⁷ In Nedělní hlasatel 12. listopadu str. 18, „Marxismus leninismus v soumraku západní civilizace“, , Karel Hujer

¹⁵⁸ In Nedělní hlasatel 19. listopadu 1989, str. 1,4, podepsán Anthony Harrigan

¹⁵⁹ In Nedělní hlasatel 19. listopadu 1989, str. 8,

¹⁶⁰ „Velký dar francouzské revoluce“, František Tomáš, in Nedělní hlasatel 19. listopadu 1989, str. 9

¹⁶¹ In Nedělní hlasatel 19. Listopadu 1989, str. 10, „Psaní z Jižní afriky, Ted Tafel, překlad Richard Hanzlík, článek

význam pro dokumentaci rasistické, nebo údajně rasistické orientaci některých příspěvků. Článek kritizuje vlažný přístup Kanady k sankcím proti Číně a naopak velice aktivní postoj k sankcím proti Jihoafrické republice, svoji kritiku nevyváženého přístupu dokumentuje zážitky své cesty po JAR. Alternativním pohledem, tentokrát na problematiku vztahu Židů ke středoevropskému nacionalismu (německému) a k bolševické revoluci se může pochlubit sloupek nám již známého Jaroslava Moudrého, nazvaný prostě „Z deníku komentátora“,¹⁶² Obsahuje mimo jiné i pasáž:

„.....Je notorickou skutečností, že až do příchodu Hitlera němečtí židé patřili vždy k šovinistické, ne-li nejšovinističtější části německého národa. Pro ně nikdy neexistovala otázka, zda jsou Němci, či Židy. Byli to židé¹⁶³, t. j. v případě tehdejšího Německa, Němci židovského vyznání. Apropo, byli to také němečtí židé, kteří poněmčovali naše pohraniční území, byť ne svou početností ale svým bohatstvím, politickým vlivem v důsledku volebních kurií (za Rakouska)

Víra, že komunismus zabil duši židů atd., je v nejlepším případě velmi nepřesná a ukazuje naprostou neznalost, či úmyslnou ignoranci historie. Nejen, že zakladateli komunismu byli židé, ale i základní obsah komunismu je zřejmě židovského původu. Komunismus neučí o tom, jak vzniká hodnota, ale hlavně, jak se hodnota rozděluje. Stvořitel hodnoty je ignorován, ale o jeho plody se rozdělíme. Toto je typická ideologie národů nomádských, kteří dnes pasou dobytek zde, zítra jinde, kteří nesejou, ale jen sklízí, kteří v důsledku svého způsobu života vyvinuli a museli vyvinout speciální oddanost ke všem druhům prostředků směny.....,

Je jasné, že texty tohoto druhu Jaroslava Moudrého mohly odradit příslušníky exilu židovského původu od četby Hlasatele, není podstatné, jednalo-li se o příslušníky patřící generačně do exilu poúnorového, nebo pozdějšího a to navzdory tomu, že se Hlasatel neprezentuje jako list antisemitský (i když vysloveně pro Izraelský text jsem v jeho obsahu nenašel). Je to určitá oběť liberalismu vydavatelů, kteří příspěvky necenzurovali a své aktivní přispěvatele výrazně neomezovali.

Sloupek Květy Sunové „Moc Bezmocných“,¹⁶⁴ doplňuje komentáře ke změnám ve východní Evropě a jejich vztahu k vývoji v Československu, kterých je v obsahu Hlasatele opravdu mnoho, tento text se však zajímavý náhledem na předpokládané spory o ekonomickou reformu, spory tak živé později, na počátku devadesátých let:

„.....V posledních dnech se vyrojilo ve svobodném světě mnoho bývalých reformovaných a nereformovaných komunistů z ČSR, kteří rozsévají své moudrosti o smíšeném hospodářství a spolupráci se stalinisty. Tyto osoby a jejich neznalost faktů jsou nebezpečím pro lepší

doplňuje komentář překladatele, který s obsahem článku souhlasí a doplňuje své zážitky z pobytu v JAR, originál in NCC Overview

¹⁶² In Nedělní hlasatel 3. prosince 1989 str. 15 „Z deníku komentátora, Jaroslav Moudrý

¹⁶³ Velké a malé písmeno v názvu Žid přepisují v originální podobě

¹⁶⁴ In Nedělní hlasatel 17. prosince, str. 1, 4

budoucnost čsl. lidu. Mám na mysli zvláště pana Pelikána, který se zkompromitoval v čistce pražských studentů a pracoval jako hlavní indoktrinátor v čs. rozhlasu. On a jiní jsou pro pomalou reformu. Sotva se najde nějaký Gorbačov v řadách zdecimovaných komunistů. Miloš Zeman, ekonomický poradce čsl. komunistů podal již v létě nepříznivou předpověď pro čsl. hospodářství a následkem toho jeho oddělení bylo uzavřeno a on sám musil přijmout práci jako zedník. V lednu byly proponovány následky této skryté krize, když ztrátové podniky mají přijít o státní podporu, což způsobí nezaměstnanost. Diskuse o nové konstituci byla původně plánovaná na květen, ale doufá se, že stávka v ČSR uspíší komunistické myšlení. Proto i uprostřed horečného nadšení pro nově dobytou svobodu slova je třeba věnovat velkou pozornost faktům.....,,

Nelze říci, že by se ideová struktura textů nějakým způsobem zásadně lišila od předcházejícího období. Zásadní změnou pochopitelně prochází vztah k oficiálním představitelům Československa dle toho, jedná-li se o představitele normalizačního režimu, nebo již představitele vlády národního porozumění, případně prezidenta Václava Havla. Výrazná antikomunistická a protinormalizační orientace textů přetrvává beze změny. Stejně jako v předcházejícím období, neobjevuje se žádný text, kritizující představitele opozice, nebo později Občanského fóra, v příspěvcích se projevuje jistá zdrženlivost v hodnocení, ve zpravodajských komentářích jako by zaznívaly otazníky, jakým způsobem se nakonec porevoluční moc etabluje. Nechybí samozřejmě články oslavné, velebíci zejména studenty, méně již konkrétní osoby. Zajímavé je srovnání obsahu Nedělního hlasatele z 19. Listopadu a Rudého Práva ze soboty 18. listopadu, obě periodika totiž nepřikládala vlastním událostem na Národní třídě 17. listopadu téměř žádný význam, Rudé právo reaguje svoji propagandou až v pondělí 20. listopadu ve svém ranním vydání. V sobotním vydání povolené shromáždění studentů ke dni 17. Listopadu reflektuje svým obvyklým nic neříkajícím způsobem, v článku „Odkaz 17. Listopadu,,, podepsaném nic neříkající zkratkou „lou,,¹⁶⁵ informuje o tom, že ke studentům přednesl projev soudruh František Pitra v pražském Karolinu, že se slavnostních shromáždění v Praze zúčastnil i Miroslav Dočkal a Vasil Mohorita. Obdobné slavnostní shromáždění studentů se konalo i v Bratislavě, Rudé právo neopomnělo reflektovat přítomnost Ignáce Janáka, Pavla Hrivnáka a Viliama Šalgoviče(!).¹⁶⁶ Vlastní demonstrace na Albertově se dotýká pouze sručný sloupek nazvaný „Demonstrace Studentů opět podepsaný „lou,,¹⁶⁷ obsah je nic neříkající, všímá si pouze některých „rušivých reakcí,,¹⁶⁸ na projevy řečníků a hesel na transparentech napadajících KSČ, požadujících zrušení milic, demisi vlády.¹⁶⁹ Zásah bezpečnostních složek komentuje slovy : „K udržení veřejného pořádku v centru města byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti. Ověřovali totožnost účastníků demonstrace a kolem sta osob bylo předvedeno na místní oddělení VB. Kolem 22. Hodiny byl

¹⁶⁵ In Rudé právo 18. listopadu 1989, „Odkaz 17. Listopadu,,, str. 1

¹⁶⁶ Tamtéž

¹⁶⁷ In Rudé právo 18. listopadu 1989, „Demonstrace studentů,,, str. 1

¹⁶⁸ Tamtéž

¹⁶⁹ Tamtéž

v centru města klid.,¹⁷⁰ Žádné jiné zprávy, nebo propagandistické komentáře k události již Rudé právo neobsahuje, tyto dva stručné články tvoří jen malou a nenápadnou část celkového obsahu.

Nedělní hlasatel 19. listopadu nereflektuje zásah na Národní třídě ještě vůbec. Československa se dotýká sloupek nazvaný „Zrušení výjezdních doložek v Československu“,¹⁷¹ k tomu došlo 14. listopadu. Čtenář se mohl také dozvědět, že „Kulturní činitelé rozhodli, že v zemi mohou být nyní ukazovány všechny filmy natočené v šedesátých letech, jejichž promítání bylo ale zakázáno po sověty vedené invazi a zničení Pražského jara.,“¹⁷² Zamyšlení nazvané „Revolta mládí, nejpřirozenější věc v dnešním světě,“¹⁷³ není reakcí na pražskou demonstraci a její následky. Poslední aktuální reflexí situace v Československu je velice stručný sloupek „Kdo je Václav Havel,“¹⁷⁴ který je reakcí na jeho životopis uveřejněný v Rudém právu. Absenci informací o demonstraci a následných počátečních reakcích studentů a veřejnosti lze vysvětlit technickými důvody, obsah Hlasatele byl již pravděpodobně vysázen i vytištěn v určitém časovém předstihu před nedělní distribucí, sazba a vlastní tisk Rudého práva byl realizován v noci z pátku na sobotu. Pozornost širší čs. veřejnosti nepřitáhla také demonstrace sama, původně povolená, ale až fáma o smrti Martina Šmída, rozšířená stanicí Svobodná Evropa, která akcelerovala události do masových demonstrací na Václavském náměstí.

Vlastní průběh demonstrací, realita generální stávky, později vytvoření tzv. Adamcovy vlády je předkládán běžným zpravodajským způsobem, s minimem komentářů, pokud se komentář v textu vyskytuje, jedná se většinou o citaci veřejně činné osoby, případně účastníka událostí. Styl textů připomíná zpravodajství týdeníků Time a Newsweek.¹⁷⁵ Za pozornost stojí překlad článku R.C. Longwortha nazvaného „Rychlý a disciplinovaný průběh pražské revolty,“¹⁷⁶ jak jsem již zmínil, je napsán fundovaným způsobem se znalostí věci, se znalostí reálií a psychologických nálad specifických pro českou společnost a současně vykazuje nadhled pozorovatele pocházejícího z jiného kulturního prostředí. Autor článku byl se vši pravděpodobností nablízku událostí, jsou vsunuty i přímé citace např. Valtra Komárka Pozoruhodná je i obsáhlá reflexe Františka Tomáše „Československo na prahu svobody,“¹⁷⁷ obsahující prvky chronologické retrospektivy a kompletní znění prvního vyjádření Václava Havla v televizi. Tyto dva příspěvky se vymykají tím, že jsou jejími autory konkrétní lidé, ostatní jsou signovány většinou zkratkou RFE, případně bez podpisu, nebo uvedení zdroje. Přetiskování zpravodajských komentářů Svobodné Evropy mělo se vši pravděpodobností důvod technický a ekonomický, Nedělní hlasatel neměl přímo v Praze svého dopisovatele.

¹⁷⁰ Tamtéž

¹⁷¹ In Nedělní hlasatel 19. listopadu, str. 1, 2

¹⁷² Tamtéž

¹⁷³ In Nedělní hlasatel 19. listopadu, str. 18, 19.

¹⁷⁴ In Nedělní hlasatel 19. listopadu, str. 16, 17, podpis „M RFE,“

¹⁷⁵ Míneha stylistika textů obecně, ne pouze zpravodajství z Prahy v roce 1989

¹⁷⁶ In Nedělní hlasatel 10. prosince 1989, str. 3,4 L.C.Longworth: Rychlý a disciplinovaný průběh pražské revolty, originál in Chicago Tribune 3.12. 1989

¹⁷⁷ František Tomáš „Z mnichova a Vídně, Československo na prahu svobody,“ in Nedělní hlasatel 10. prosince 1989, str. 5

Rozsah zpravodajství v poměru k celkovému obsahu není, vzhledem k tomu, že se jedná pro exulanty o reflexi celkem zásadních událostí, nijak velký. Odhlédneme-li od několika stručných zamyšlení, nebo komentářů, vlastní průběh sametové revoluce je zobrazován vždy jedním zpravodajským článkem v každém vydání, i když obsáhlým a zpravidla na první straně, hned pod titulem. Rozsah Nedělního hlasatele se pohyboval od 13 do 20 normostran A3, zpravodajská reflexe událostí z Prahy z toho zabírala 1, případně 1,5 strany (na titulní straně jsou i jiné články a komentáře). I kdybychom zahrnuli i texty nezpravodajského charakteru (přetištění protestů a provolání) a již zmiňované články Františka Tomáše a L.C.Longwortha, nepřesáhneme, velmi hrubým odhadem 10, maximálně 15 procent celkového rozsahu Nedělního hlasatele. I tak jde o kvantitativní posun, od ledna do října 1989 bylo uveřejněno pouze 47 příspěvků, období zahrnuje i dlouhodobější reflexi tzv. Palachova týdne, kdy byla reflexe aktuálních událostí výraznější. Většina příspěvků je také mnohem stručnější. Obě období však spojuje naprostá absence kritiky představitelů opozice a jmenovitě Václava Havla, což kontrastuje s přetiskováním příspěvků obsahujících konspirativní teorie na vážící se k sametové revoluci o necelý rok později. Pokud přispěvatel má potřebu se vyjádřit, vyjadřuje se obdivně, viz např. sloupek „Mládí to vyhrálo,“ Františka Štálíka.¹⁷⁸ Sloupek Květy Sunové „Moc bezmocných,“¹⁷⁹ obsahující kritickou pasáž o „reformovaných,“ a „nereformovaných,“ čs. komunistech, kteří se vyvojili ve svobodném světě¹⁸⁰ reflektuje události v širších mezinárodních souvislostech, řadím jej tedy do jiné kategorie.

Zaměření a ideová orientace textů reflektujících mezinárodní situaci, vnitřní situaci v exilu, pohybujících se na hranici historiografie a žurnalistiky, případně zveřejňující osobní vzpomínky se od předešlých také příliš neliší, lze říci, že do první reflexe listopadových událostí v Praze se diskurs v zásadě téměř shoduje. Opět je zřejmé, že i když vydavatelé listu prosazují myšlenku zveřejňovat příspěvky reflektující názor pisatele, s nímž vydavatelé nemusí nutně souhlasit, naprosto převládají texty přispěvatelů, krajanů, zastávajících konzervativní názory ve smyslu klasicky pojímaného politického spektra. Stejně je zaměřen i výběr zamyšlení a článků, přetištěných z amerického tisku. Velice pozitivně je hodnoceno funkční období Ronalda Reagana, s nímž nově zvolený George Bush bývá často kriticky porovnáván, je kritizováno pojetí liberalismu Demokratické strany, vstřícný přístup k reformám a pokusům o reformu v Sovětském svazu, pozitivní vztah k osobě Michaila Gorbačova, změny v Sovětském svazu jsou v textech posuzovány s nedůvěrou, nabádá se k ostrážitosti, pochybuje se o „upřímnosti,“ sovětských návrhů na odzbrojení. Toto ideové zaměření textů má svoji logiku a vychází z vnitřní potřeby přispěvatelů a určité části čtenářů, uprchlíků z Československa po roce 1948 a 1968, pro něž je režim z důvodu osobních zážitků nepřijatelný a přejících si radikální a důslednou změnu. Do pozadí ustupují články na pomezí

140 In Nedělní hlasatel 10. prosince 1989, str. 1, „Mládí to vyhrálo,“ František Štálik, titulěk „Mládí to vyhrálo“ současně zaujímá místo nad zpravodajským článkem nadepsaným pouze „Praha, Československo,“, zřejmě měl upoutávat na oba texty

179 In Nedělní hlasatel 17. prosince 1989, str. 1,4.

180 Tamtéž

historiografie a žurnalistiky zabývající se českou novodobou historií, hlavně po první reflexi listopadových událostí, jednoznačně je dávana přednost reflexi aktuálního dění. Také zcela chybí komparativní reflexe událostí let 1968 a 1989, velice častá v českém mediálním prostoru do konce roku 1989 a částečně ještě v první polovině roku následujícího. Specifickým fenoménem jsou pravidelné sloupky Jaroslava Moudrého, nazvané „Z deníku komentátora, obsahující úhel pohledu tohoto přispěvatele na nejrozličnější světové kulturně politické události a na novodobou historii Evropy, USA, Blízkého východu. Texty pohybující se na hraně všeobecně požímané politické korektnosti (tento pojem není možné jednoznačně definovat, vždy bude předmětem diskuse) se opět vyskytují v míře mizivé, lze mezi ně zařadit část již zmiňovaného sloupku Jaroslava Moudrého týkající se Židů¹⁸¹, text byl v této práci citován, kritiku liberálního pohledu rasismus a jeho projevy, v přetištěném článku „Dělejte správnou věc, potírejte zločinnost. Přetisk článku „Psaní z Jižní afriky,“¹⁸² zobrazující dojmy z cesty po JAR nepejorativním způsobem a současně kritizující přístup Kanady k sankcím proti Číně v porovnání k sankcím proti JAR.

7. Nedělní hlasatel v roce 1990

7.1. reflexe reality v Československu

Reflexe událostí v Československu se na samém počátku roku 1990 ideovým zaměřením a vztahem k protagonistům převratu od závěru roku 1989 zatím zásadně neliší. Přetiskované komentáře rádia Svobodná Evropa postupně mizí a jsou nahrazovány originálními texty přispěvatelů. Mezi velice zajímavé texty patří „19 tezí,“¹⁸³ nejedná se o sice o reflexi aktuální vnitropolitické události, nicméně jde o zajímavou sondu do tehdejších představ přispěvatelů Hlasatele o budoucím ekonomickém a společenském uspořádání v Československu: „.....Nové podmínky způsobí většině střeoevropských ekonomik těžké problémy (role banánových republik západoevropského trhu) Československu se však otvírá okno příležitostí, které by mělo umožnit přechod k nové znalostně a informačně intenzivní společnosti během jedné generace. Československo má dosud nevyvinuté a zanedbávané lidské a přírodní bohatství: tradice vzdělání a láska k vědě, individuální rodinná i skupinová nezávislost, vynalézavost a řemeslnost, tradice demokratického a účastenského řízení státu i podniků, hodnoty autonomie, soběstačnosti a sousedské podpory, smysl pro kvalitu, dobré intuice podnikavosti i podnikatelství, zájem o cizí kultury i jazyky, kulturně společenská přizpůsobivost, tolerance a pružnost. Některé tradiční kapitalistické instituce,

¹⁸¹ In Nedělní hlasatel 3. prosince 1989, Jaroslav Moudrý: Z deníku komentátora

¹⁸² „Psaní z Jižní Afriky, přetisk článku z NCC Overview, Ted Tafel, In Nedělní hlasatel 19. listopadu 1989, již citováno

¹⁸³ In Nedělní hlasatel 14. ledna 1990, str. 1, 7, 8, 9, není podepsán konkrétní autor, pod textem je prvorepublikový tzv. „velký,“ státní znak ČSR.

jako například hierarchické příkazové řízení, spekulční burzy cenných papírů, masová výroba a přehnaná dělba práce, řízení pomocí dluhů, přílišná závislost na bankovním atp., jsou dnes na ústupu právě proto, že jsou v konfliktu s novým důrazem na znalosti, pružnost a soběstačnost podniků světové třídy. Naše bohatství není v uhlí, oceli, surovinách a chemikáliích, není v ocelárnách a loděnicích, železnicích či autostrádách a už vůbec ne v centralizovaných institucích řízení, financování obchodu a výroby. Naše bohatství spočívá v lidech. Následující teze vyplývají přirozeně a spontánně z požadavků výše uvedených trendů.

1. Rozpoznání znalostí a vědění jako základní formy kapitálu na rozdíl od tradiční práce, technologie a peněz vyžaduje též rozpoznání zaměstnance jako celého člověka, jako autonomního spoluvůdce a podnikatele, dlouhodobého spolupracovníka a právního spoluvlastníka. Tradičně se práce dala kupovat po částech, ale vědění, tvořivost a inovační iniciativa lidí se takto kupovat nedá. Zákonem zaručené spoluvlastnictví výrobních prostředků zaměstnanci a zákazníci je tedy základním požadavkem naší nové znalostní společnosti.
2. Rozsah oddělení vlastníků od zaměstnanců je i dnes mírou výkonu dané ekonomické soustavy. Ideálně každý zaměstnanec je spoluvlastníkem a každý spoluvlastník je také zaměstnancem daného podniku. Největší propast existuje zapodmínek státního socialismu, kdy není vlastníkem nikdo a zodpovědnost je rozptýlena ne hospodářských sfér byrokracie a anonymity. Méně škodlivé je oddělení vlastnictví a podmínek externího veřejně akciového vlastnictví tradičních podniků západních. Rozpory mezi krátkodobým zájmem o burzovní přecenění akcií a dlouhodobým zhodnocením investic a zaměstnaneckých podílů se stávají brzdou hospodářského rozvoje zapodmínek globální soutěživosti a znalostní společnosti.
3. Československo má nyní historickou příležitost přejít k soustavě hospodářského spoluvlastnictví a společensko-politického účastenství a vyhnout se tak již vyčerpanému stadiu tzv. veřejného vlastnictví. Je třeba vyhnout se privatizaci britského typu, která prostě převádí státní vlastnictví byrokratické do veřejného vlastnictví akciového. Je nutno přikročit k privatizaci amerického typu, která převádí veřejné burzovní podnikových akcií do opravdového soukromého vlastnictví (neburzovní vnitropodnikové akcie či podíly).
4. Je třeba se vyhnout přeceňování role tradičních poválečných kapitalistických institucí, dnes již na stupu, jako například tradiční burza cenných papírů. Moderní podniky světové třídy dnes vykupují svoje vlastní akcie (go private) a stahují je z burzovního trhu a omezují nabízení akcií veřejnosti (go public) tj. externím investorům, spekulantům a papírovým podnikatelům. Další upadající instituce jsou: dlužní financování, nákladové (spíše i znalostní) účetnictví, nákladové (spíše než investiční) pojetí vzdělání a školení, specializace a dělba práce úkolů a znalostí (spíše než jejich integrace) hierarchické a příkazové vnitropodnikové řízení a podobně.
5. Kapitalismus a socialismus je třeba chápat jako zásadně nesymetrické hospodářské systémy, které nejsou rovnocenným předmětem volby. Kapitalismus vzniká spontánně a přirozeně vždy, když jsou odstraněna omezení a regulace podnikání, rozhodování, spotřeby a výroby. Socialismus je výsledkem opačných a nesouměrných procesů: mocí podporovaných vyhlášení opatření omezení či regulace volného trhu a rozhodování. Socialismus nevzniká spontánně, ale pouze ideologicko-politickou akcí. Je možno jej zvolit. Soustavu volného trhu však nelze vyhlásit dekretem shora, ale je třeba vytvářet podmínky aby se mohla samovolně vytvářet zdola.
6. Kapitalismus je spontánně se vyvíjející hospodářsko-společenská soustava, která dnes samovolně akceleruje ke znalostnímu spoluúčastenskému systému autonomních spolupracovníků, směrem ke splývání rolí manažerů a dělníků, odstranění rozdílů mezi vlastníky a zaměstnanci, směrem k rozšiřování demokracie společenské na demokracii vnitropodnikovou. Pro nás je životně důležité koordinovat nově vznikající ekonomiku

s novými trendy celosvětového vývoje. 7. Je třeba upustit myšlení, experimentování a společenského inženýrství prostřednictvím kompromisu, či vybírání si toho nejlepšího z různých hospodářských soustav. Životaschopné hospodářské systémy jsou spontánní a evoluční, ne předepsané, vyhlašované, či dokonce šokované do své existence. Je třeba odmítnout tzv. třetí cesty, smíšené ekonomiky, demokratické socialismy a podobné teoretické experimenty. Je třeba vyhnout se ekonomii vlastnictví jako nebo napůl, či zodpovědnosti skoro, nebo téměř. Je třeba odmítnout smrtelnou jugoslávskou kombinaci rozhodovací volnosti bez vlastnické odpovědnosti. Dobrovolná prostřednost ať již v jakémkoli přestrojení by zaručila trvalý úpadek Československa během jedné generace. 8. Je třeba odmítnout jakýkoli a jakkoli přitažlivý švédský model kombinující přímou státní intervenci a regulaci s volným podnikáním a trhem. Tento švédský socialismus (správně sociální demokracie) vznikl demokraticky zvolenou regulací volného trhu. U nás volný trh, který by se dal podobně omezovat zatím neexistuje. Omezování trhu státem je v praxi možné, do určité míry opačný proces zavádění trhu do státně-socialistické byrokracie je však nemožný a vede k úpadku, spekulaci, inflaci a vykořisťování nerovných podmínek. Na smíšené ekonomice není důležitá její smíšenost, ale proces jejího vzniku. Švédský socialismus nepracuje proto, že zvolil přímou sociální intervenci státem, ale proto, že si dosud udržel Volvo, Saab a SAS. 9. Ve znalostní společnosti je třeba zaručit dlouhodobý a dědičný zájem spoluvlastníků a spolupracovníků na výsledcích podnikání. Kromě zaměstnaneckých akcií a podílů je třeba zavést systém (populární v Japonsku a USA) zaručené zaměstnanosti a společensko-ekonomických jistot. Záruka těchto jistot patří do (již spoluvlastněné) oblasti podnikové, ne do byrokratické sféry státní. Zdravá funkce této podnikové ekologie vyžaduje strategickou řídicí pružnost, snížení rozdílu mezi dělníkem a manažerem a překonání potřeby tzv. obranných odborů a odborové činnosti (v USA je již jen 17 procent zaměstnanců organizovaných v odborech). Je třeba širokého (ne specializovaného) vzdělání zaměstnanců, pravidelná rotace úkolů, rozšíření zodpovědnosti a odpovídající škály odměňování atp. 10. Záruky společenských a osobních jistot (zaměstnání, péče o zdraví, děti a rekreaci, jakož i zajištění ve stáří) musí vyrůstat zdola, z podnikové ekologie, ne shora z vůle diktátu byrokracie. Je v zájmu spoluvlastněných podniků světové třídy, aby se o své zaměstnance staraly v tradici dlouhodobé investice a ne v tradici krátkodobého nákladu. Podnik se tu nestará o své zaměstnance, ale zaměstnanci sami o sebe skrze svůj podnik. Bohaté tradice Batovy soustavy podnikového řízení (jako například v dnešních Slušovicích) poskytují Československu další přirozenou výhodu právě v nejdůležitějších směrech. 11. Sociálně ekonomické jistoty a záruky jsou nejen očekáváním, ale musí se stát i právem všech občanů nové Střední Evropy. Přežití strategie nezaměstnanosti a propouštění, inflace, bankrotů a zavírání podniků, jakož i nedostatek volby v oblasti zdraví, vzdělání a sociální péče jsou nevhodné pro zdravou funkci volného trhu. Tyto přístupy jsou výsledkem nerovnováhy mezi spontánností volného trhu a rušivým diktátem byrokracie, monopolu státu, či hierarchického řízení podniků. Je v zájmu spoluvlastněných podniků, aby zajištění zaměstnanců ve všech směrech bylo dostatečné a spolehlivé. 12. Úloha státních, zemských a místních institucí v zajištění všech obyvatel (nejen zaměstnanců) musí být posílena ve smyslu přímosti (ne byrokracie), zodpovědnosti (ne anonymita) a místní svépomoci sousedské. Toho nelze docílit smíšením či dokonce prolínáním úkolů ekonomického výkonu podniků s cíli širšího sociálního zabezpečení občanů státem. Podniky (ne stát) vytvářejí bohatství. Státu je část vytvořeného bohatství předávána demokratickou volbou za účelem splnění celostátních obranných a rozdělovacích mandátů. Největšího sociálního zabezpečení a sociálních jistot lze dosáhnout pouze když hospodářská sféra vytváří největší bohatství. Nejhorší lidské podmínky lze dnes nalézt ve státech chudých,

kde stát nemá co rozdělovat, ale i nadále si udržuje monopol na konfiskaci a přerozdělení hospodářských výsledků. 13. Obnova normálních ekologických funkcí a kvality životního prostředí je pro fyzické a psychologické zdraví moderního národa zcela zásadní. Zkušenosti ukazují, že problémy prostředí nelze řešit státními příkazy, pokutami či donucovacími dekrety, byrokratizace péče o prostředí ji efektivně odnímá ze sféry lidí a vede k postupnému zvyšování nákladů a cen. Pouze soukromé podniky spoluvlastníků a místní svépomoc občanů, na základě moderních hospodářských ekosystémů mohou životní prostředí obnovit přirozeně a trvale. Tak jako si pták nezašpiní své vlastní hnízdo, jako si rodina neudělá ze svého bytu chlívěk, tak si spoluvlastnický podnik nezničí prostředí v němž působí, v němž jeho zaměstnanci bydlí a v němž se jeho budoucí zaměstnanci rodí a vyrůstají. 14. Svépomocné, soběstačné a neformální sítě občanů (tzv. druhá či paralerní ekonomika) představují robustní, spontánní a spolehlivé podhoubí volného trhu za podmínek nepružné a zkostratělé byrokracie. Toto podhoubí je třeba podporovat, posilovat a legalizovat, ne je omezovat, ignorovat či odsuzovat. To co je na něm špatné je způsobeno nutností spolužit s korupční byrokracií tzv. ekonomiky formální. To co je na něm dobré je funkce katalyzátoru volného trhu a podnikání, to se státními vyhláškami vytvořit nedá. Lidé v Československu si umí mnohé vyrobit, pořídit, opravit či vymyslet sami – tuto vysoce efektivní schopnost (na západě tzv. self society) je nutno využít a omezovat. 15. Vnější injekce či šoky finančního kapitálu vedu, jak ukazují dosavadní zkušenosti západu, k posílení existujících institucí a vztahů a tudíž ke zvýšení cen nákladů existujících úrovní a typů výroby (k hyperinflaci). Je nutné vytvářet nové instituce a vztahy, které by vnější kapitál přitahovaly a ne pouze peníze vstříkovat do existujících institucí a vztahů. Tyto banánové strategie třetího světa jsou nevhodné pro Střední Evropu. Nezávislost, svépomoc a dlouhodobý účelný rozvoj vlastních možností vytvářejí předpoklady pro mezinárodní soutěž a spolupráci. Moderní znalostní a informační státy jako Japonsko a země čtyř asijských draků dosáhly světové třídy ne na základě kapitálových půjček, ale vnitřními investicemi do vzdělání svých občanů, manažerů a podnikatelů. Vzdělání, znalosti, informace a kompetence v podnikovém řízení jsou nejdůležitější formou kapitálu. Československo je schopné, s pomocí všennárodního, svépomocného vzdělávacího programu obrody, podobné úrovně dosáhnout. Je třeba pomáhat našim středoevropským sousedům ve snižování již dnes nebezpečné závislosti na zahraničním kapitálu, krátkodobých nekompetentních radách odprodeji státních výrobních prostředků a ztrátě národního dědictví. 17. Státní, odvětvové a vnitropodnikové plánování předvídacího a předpisového typu v jakékoli formě či rozsahu, nezaručuje potřebnou adaptibilitu a pružnost. Je nutné urychleně zavádět opravdové plánování, které není založeno na předvídání budoucnosti, ale vychází ze zvýšené pružnosti, schopnosti a rychlosti odpovědi na stále se měnící zájmy zaměstnanců a zákazníků. Vzdělání, rotace pozic, sdílení úkolů, týmová práce, vysoká technologie a nové řídicí systémy jsou u kořene nového principu plánování zvyšováním pružnosti. 18. Zemědělství hraje a bude hrát důležitou úlohu v znalostní společnosti. Jeho vysoká produktivita je základním předpokladem úspěchu (v USA již pouze 2,5 procent pracují v zemědělství). Tradiční zemědělství se musí zbavit závislosti na sezónnosti a doplnit své podnikání vhodnou přidruženou výrobou. Podobně tradiční průmysl musí přijmout mnohé z trvalých principů zemědělských, spolehlivé vlastnictví průmyslové půdy, dlouhodobé investice, trvalá obnova a zhodnocování statků, vztah ke kvalitnímu gruntu, tradice, hrdost a dědičné převody vlastnictví a výsledků. 19. Mladí lidé dneška budou žít v nové znalostně integrované společnosti zítřka. Jejich společnost a způsob života tedy nemůže a nesmí být diktována těmi, kteří v jejich světě žít nebudou a tudíž osobní odpovědnost za své oblíbené modely a reformy neponesou. Těchto

19 tezí se snaží vycházet z budoucnosti spíše než z minulosti. Devatenáct tezí předkládáme k posouzení mladým lidem našeho národa – jde o jejich budoucnost. Jen oni mohou rozhodovat o své budoucnosti. Jen pro ně s nimi je dnes potřeba pracovat.,,

Reportáž nazvaná „Pouť do Říma,, profesora Josefa Kalvody¹⁸⁴ se v retrospektivě vrací ke svatořečení Anežky české, ke které došlo 12. listopadu 1989, text obsahuje zajímavé vyjádření Josefa Škvoreckého:¹⁸⁵ „Svatá Anežka česká podala pomocnou ruku Václavu Havlovi, bez její pomoci si nedovedu vysvětlit proč a jak se komunistická strana vzdala monopolu moci ve státě,,. Kalvoda sám komentuje úlohu a vliv Nedělního hlasatele na události listopadu roku 1989 slovy: „Nedělní hlasatel inspiroval mnohé z těch, kteří o týden později demonstrovali v Praze a jiných městech. Svatá Anežka z roku Přemyslova nebušila nadarmo křížem o mrtvou skálu. A ti, kteří byli ještě před nedávnem strachem sami v sebe zazděni, povstali v jeho a jejím znamení. Šli beze strachu do ulic demonstrovat za svobodu národa,,.¹⁸⁶ Reflexe nejnovějších událostí v Československu není signována odkazem na RFE, krátký text je nadepsán „Copak asi u nás doma,,¹⁸⁷, informující např. o návštěvě Tomáše Bati, vyjádření generála Vacka ohledně likvidace zátarasů na hranicích atp. Text je bez komentáře.

První zahraniční návštěvy Václava Havla jsou reflektovány reportáží Františka Tomáše text nazvaný prostě „Václav Havel v Berlíně a Mnichově,,¹⁸⁸ má emocionálně neutrální stylistickou formu, stručně informuje o návštěvě a předpokládaných cílech cesty, pozitivním ohlasu. Zajímavá je zmínka o skupince Slováků držících nápis „Pryč s ČSR,,¹⁸⁹ František Tomáš je i autorem textu nazvaného „Československo v německých masových médiích,,¹⁹⁰ čtenářům Hlasatele podává způsob informování o Československu v Německu, vyjádření německých politiků o Václavu Havlovi v retrospektivě závěru roku 1989. V této době Nedělní hlasatel přetiskuje texty nejenom svých přispěvatelů, případně převzaté z radia Svobodná Evropa, nýbrž i z československého tisku, jako je tomu 28. ledna, reflexe je nazvaná „Z událostí v Československu, výběr z čsl. tisku,,.¹⁹¹ 4. února přináší čtenářům Hlasatele obraz politických změn v Československu opět František Tomáš, stále v pozitivním duchu, tentokrát volí přepis rozhovoru německých novinářů Jurgena Serkeho a Heiko Gebhardta, kteří v Praze uskutečnili rozhovor s Václavem Havlem.¹⁹² Některé texty Jaroslava Moudrého, způsobily, již v té době, takové kontroverze, že vydavatelé Hlasatele cítili potřebu se k nim vyjádřit, text nazvali „Redakční komentář k článkům „Z deníku komentátora,,.¹⁹³

¹⁸⁴ In Nedělní hlasatel 14. ledna 1990, str. 12, 13, Josef Kalvoda

¹⁸⁵ Tamtéž, vyjádření je přetištěno z New York Times z 12. prosince 1989

¹⁸⁶ Tamtéž

¹⁸⁷ In Nedělní hlasatel 14. ledna str. 20, nesignováno

¹⁸⁸ In Nedělní hlasatel 28. ledna 1990, str. 1,5, František Tomáš

¹⁸⁹ Tamtéž

¹⁹⁰ In Nedělní hlasatel 28. ledna 1990, str. 12, František Tomáš

¹⁹¹ In Nedělní hlasatel 28. ledna 1990, str. 17

¹⁹² „Václav Havel, nejsem schopen se mstít, in Nedělní hlasatel 4. února str. 1, 4, František Tomáš

¹⁹³ In nedělní hlasatel 4. února, str. 15

„Redakce si uvědomuje, že názory autora „Z deníku komentátora,, vyvolají u některých čtenářů nepříznivou reakci, ne-li pohoršení. Souhlasíme s kritikou pana Moudrého v tom, že jeho způsob vyjadřování je obyčejně dost silný, nemilosrdný, někdy i osobní, a ani my v redakci se nedomníváme, že se nikdy nemýlí. Někteří čtenáři ho obviňují též z nemístné povýšenosti, domýšlivosti, ponižování jiných, ba i z neznalosti některých věcí o nichž píše. Pan Moudrý je však velmi obětavý dopisovatel, který denně stráví hodiny svého volného času sledováním světových událostí, psaním komentářů a pak je ještě vzdor velké vzdálenosti do redakce přiveze. Dělá tím Hlasateli dobrou službu a přes všechny nedostatky, které někteří krajané zveličují, ale i právem kritizují, mnoho našich čtenářů se o komentářích pana Moudrého vyslovuje s uznáním, a četbu každého čísla Hlasatele začínají jeho článkem. Tyto komentáře, jak věříme, dělají naše noviny zajímavějšími, pestřejšími a hodnotnějšími.

Další zahraniční cestu Václava Havla, tentokrát do Spojených států, reflektuje Nedělní hlasatel zpravodajským textem, bez emotivního zabarvení, na několika místech ovšem vyzdvihujícího pozitivní ohlas jeho projevu před komorami amerického kongresu.¹⁹⁴ Obdobným způsobem je reflektována příprava na parlamentní volby a předpokládaný způsob financování politických stran ze státního rozpočtu, tedy bez emotivního zabarvení, stručným informativním slohem bez vlastních komentářů, proložených citáty konkrétních osobností. Tento text je signován RFE.¹⁹⁵ Další aktuální události v Československu jsou reflektovány textem, opět nazvaným prostě „ Z událostí v Československu, z tiskových pramenů.¹⁹⁶ Text reflektující jednání o předpokládaném založení Středoevropské školy pro podnikové řízení¹⁹⁷, se sídlem v Praze není zajímavý svým obsahem, jako spíše zdrojem, ze kterého byl přetištěn (Polední expres) a také tím, že jednání inicioval profesor Milan Zelený, přispěvatel Nedělního hlasatele, v této době působící na Fordhamské universitě, kde zastával pozici „profesora podnikových systémů,,.

Vzhledem k některým pozdějším textům uveřejněným v hlasateli je velice zajímavý způsob, jakým je zde prezentován právě dosazený ministr financí Václav Klaus, vydavatelé Hlasatele zvolili formu přetištění článku Johna H. Funda původně uveřejněném v deníku Wall Street Journal.¹⁹⁸ Článek často cituje Klausovy názory a přináší lehce ironické postřehy týkající se jeho amerických protějšků při jeho krátké návštěvě USA:

„Václav Klaus, nový čsl. ministr tržního finančnictví začal rychlou 24-hodinovou návštěvu proslovem ke skupině exekutivů z Wall Street a k jiným o tom, jak jeho země potřebuje adaptovat tržní hospodářství bez jakýchkoli přídavných jmen. Potom Alice Tepper Marlin, ředitelka levičácké Rady ekonomických priorit, přišla k němu s darem, byla to kniha průvodce její skupiny Shopping for a Better World, jakési morální vysvědčení pro americké korporace a

¹⁹⁴ In Nedělní hlasatel 25. února 1990, str. 1, 2 „Čs. prezident V. Havel v Americe,, , nesignováno

¹⁹⁵ „Svobodné volby v Československu,, , In Nedělní hlasatel 25. února 1990, str. 1,4, zdroj: RFE

¹⁹⁶ „Z událostí v Československu,, , In Nedělní hlasatel 25. února 1990, str. 5

¹⁹⁷ In Nedělní hlasatel 25. února 1990, str. 12. „Znovuzrozená tradice,, , originál textu in Polední expres 25.1.1990

¹⁹⁸ In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 1,5, „Československý ministr volného trhu,, John H. Fund Wall Street Journal

zboží které vyrábějí. Když ji přelistoval, jeho reakce byla zdvořilá ale pevná. „Jestli je toto další snaha udělat třetí cestu mezi kapitalismem a komunismem, to jsme již zkusili. Chtěli jsme stvořit nového člověka, který by měl jen nesobecké myšlenky. Obávám se, že je to nemožné., Ms. Marlin, trochu zaražena východním Evropanem s takovými názory, ustoupila. Pan Klaus, štíhlý, šedivějící osmačtyřicátník se suchým smyslem pro humor je jedním ze tří ministrů pověřených čs. hospodářstvím. Je možno říci, že tito tři jsou nejvíce otevřenými zastánci volného trhu v prokomunistické východní Evropě. Obdivuje výherce Nobelovy ceny Milтона Freidma a F. A. Hájka¹⁹⁹ a tvrdí, že základní kompromisy s tržní ekonomikou pouze oddálí řešení stagnujícího hospodářství jeho země. Říká, že trh je nedělitelný, jediným skutečným problémem je vhodné pořadí reforem potřebných k zbavení se statického hospodářství. Pan Klaus se zvláště obává toho, co nazývá reformní pastí, ve které opatrné a částečné reformy jsou horší než vůbec žádné.,²⁰⁰

O předchozí životní kariéře Václava Klause se čtenáři Hlasatele mohli dočíst slovy Johna F. Hunta toto:

„.....Klaus nebyl nikdy nesmělý ve své opozici ke komunistickému režimu. Poprvé byl vystaven myšlence západní ekonomie během svých postgraduačních studií v Itálii a na Cornell universitě v USA v pozdních šedesátých letech. Právě před pražským jarem r. 1968 vstoupil do sekce ministerstva ekonomiky, která kritizovala hospodářství – jiné než marxistické. Pan Klaus se obrátil ke klasickému liberálnímu myšlení: „Tím, co mi ukázala západní učebnice, vláda jistým způsobem zaplatila za své vlastní podkopání., Ještě před sovětskou invazí psal pan Klaus s potěšením eseje proti statickému hospodářství do České encyklopedie ekonomiky. Byl napomenut za to, že označil Johna Kennethe Goldbraitha za sociálního kritika spíše než ekonoma a byl propuštěn v r. 1970 po tom, co byl citován jako vedoucí kontrarevolucionář v ministerstvu. Většinu dalších 19 let pracoval v opomíjených místech v České ústřední bance. Avšak rychle poznamenává, že představa totální kontroly, jakou komunistická vláda stavěla na odív na západě, měla málo společného se skutečností. Fakticky, avšak ne jménem se stal p. Klaus poradcem předsedy banky. Vloni byl znovu najat ministerstvem ekonomiky a znovu začal režim veřejně kritizovat. Říká, že na západě vloni existovalo špatné pochopení jeho země. Nebyli jsme přední strážci stalinismu, říká, komunisté ztratili efektivní kontrolu, všude bylo nové myšlení. I hospodářství se pohybovalo pryč od byrokratů. Strana měla pouze moc rozhánět demonstranty.,²⁰¹

Texty týkající se Václava Havla zobrazují v této době tuto osobnost, případně jeho aktivity pozitivně, lze to říci nejen o aktuálních zpravodajských komentářích, ale i originálních textech přispěvatelů. Do tohoto kontextu zapadá i sloupek podepsaný „Akéla,, , nazvaný „Proč,,²⁰² Příspěvek reaguje na článek uveřejněný v krajanském periodiku Smalansposten vydávaném v jižním Švédsku, tento článek byl přetištěn z deníku The Observer. Článek v Observeru

¹⁹⁹ Přepis jména uvedený v textu

²⁰⁰ Tamtéž

²⁰¹ Tamtéž

²⁰² In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 12 „Proč,, , signace: Akéla

autora Franka Marklanda ironicky komentuje vhodnost osobnosti Václava Havla k výkonu prezidentské funkce vzhledem k údajnému zvyku na bohémský život, častému pití alkoholu atd. Text v Hlasateli s článkem ostře polemizuje a zpochybňuje vývody autora článku.²⁰³

Návštěva amerického ministra zahraničí Jamese Bakera v Praze byla pro Československo velice významná zahraničně-politická událost, průběh návštěvy a projev tohoto ministra přednesený na Karlově univerzitě je reflektován obsáhlým zpravodajským komentářem, signovaným RFE.²⁰⁴

Jak již bylo řečeno, prakticky každé vydání Nedělního hlasatele se neobešlo bez humorného sloupku, nebo fejetonu Jaroslava (Járy) Kohouta. Neuvádím tyto texty jmenovitě, netýkaly se reflexe situace v Československu, ani nereprezentují ideové zaměření přispěvatelů Hlasatele a jejich vidění světa, případně nezprostředkovávají čtenářům informace. K „tváři“, Nedělního hlasatele však neodmyslitelně patří, mimoto jsem zařadil Jaroslava Kohouta mezi nejaktivnější přispěvatele a právem. Velice hezký sloupek je otištěn v Hlasateli z 18. března²⁰⁵, jistě stojí za citaci:

„Zvířata jsou jako lidi. A lidi jsou někdy jako zvířata. To řekli muži velicí, kteří nikdy nebyli praštěni palicí. Nyní všude je dialog. Z rozhovoru ze starého Rudého práva se leccos dozvídáme. Povídal jeden: Ještě před půl rokem jsem byl u přidavačské úderky. Denně jsem dřel třináct hodin jako kůň. To se ví, byl jsem utahanej jako pes. Hlad jsem měl po šichtě jako vlk a žízeň jako koroptev. Jen jsem přišel domů převalil jsem se jako moucha a spal jsem jak dudek. Potom byl jeden ze soudruhů vedoucích jako jelen a koukal jsem na ty jejich pitomý rozkazy jako vejř. Jak račte vidět byl to u nás zvěřinec. V bajce mluví tele jako člověk. Často jsem slyšel mluvit papaláše jako telata. Taky ty pětiletky a to plánování podle toho vypadalo. Nevzdělaní nádeníci ve všem vedli. Nebylo divu, inteligence utekla na západ. Bylo to k smíchu! Ti naši mičurinci vypočetli, že na jednoho strávníka připadá jeden žaludek. Najednou se zjistilo, že jsou strávníci, kteří z nepochopitelných důvodů nosí čtyři žaludky.

²⁰³ V minulých týdnech vyšel v krajských novinách jižního Švédska Smalansposten překlad článku z The Observer s názvem „Bohém v paláci,..“ Míněn je Václav Havel, kterého prý jeho přátelé označili jako nevhodného pro výkon prezidentské funkce a rozvádí úvahy, jak dalece se tento bohémský dramatik a spisovatel hodí do prezidentského paláce. Tyto spekulace jsou motivovány velice pozoruhodnou charakteristikou. Cituji: Václav Havel má rád zmačkané, pohodlné šaty, hezká děvčata a málokdy vystupuje bez cigarety v jedné a sklenici alkoholu v druhé ruce, rád se baví, žertuje a dokonce i po celodenní práci v Laterně Magice, hlavním štábu Občanského fóra, měl čas na pozdní drinky ve své oblíbené hospodě. Dále se široká veřejnost dozvídá, že Havlův otec byl architekt a podnikatel, čili je buržoazního původu a to je další temná skvrna na štítu dle měřítek všech dobrých a samozřejmě bezúhonných soudruhů socialistů. Na konci článku, jaksi pod čarou, jsou uvedeny Havlovy přednosti, angažovanost, obětavá práce a poctivost Havla člověka, ale to nemění takřka nic, nebo jen velice málo na prvním dojmu zahraničního čtenáře, pro kterého je Havel osobností doposud neznámou. Nevím kdo je Mark Farkland, neznám jeho politické krédo, ale tato forma prezentace je velice mírně řečeno echivokná a neobvyklá, staví autora a překladatele spolu s redakcí shora jmenovaných novin, kupodivu jinak seriózních a nikoli levicových do podivného světla. Za jakým účelem byl tento článek napsán a přeložen, co chtějí autor a překladatel říci a komu, jsou otázky, které se přímo vnucují. Bylo by zajímavé vědět, jestli se svého času tak živě a detailně zabývali vhodností truhláře Gottwalda a dalších výtečníků, obdařených přirozeně těmi nejlepšími lidskými kvalitami a kompetencí na Pražském hradě, že bychom měli prezidentský palác mi ušlo, ale to je jen zanedbatelný detail.....,,

²⁰⁴ In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 15.

²⁰⁵ In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 17, „Odborníci“, Jára Kohout

Hned řvali, že je to sabotáž. Nesmírné okrádání krmivové základny! No a trvalo to dlouho, než zjistili, že se jedná o krávy. Několik krav zavřeli jako sabotérky.,,

Není jisté, jaký je původ tzv. oběžníku číslo 2²⁰⁶, autorem tohoto textu je údajně informační a propagační oddělení pro UV KSČ, jedná-li se o nadsázku, provokaci, iniciativu soukromé osoby, nebo zda-li se jedná o skutečný dokument označený jako přísně tajný. Vzhledem k nelogičnosti a naivitě textu mi připadá původ textu pochybný, nicméně Hlasatel jej otiskl a tvoří součást jeho obsahu tudíž mohl působit na čtenáře. Oběžník instruuje příznivce KSČ, jakým způsobem mají diskreditovat etabloující se moc.²⁰⁷

V této době nicméně se ale již začíná objevovat určitý kritický osten v originálních textech Hlasatele, určitý nesouhlas s realitou polistopadového vývoje v Československu. Zatím spíše mírný, poučující, usměrňující, neatakující konkrétní protagonisty sametové revoluce, nebo politické činitele. Jako příklad by mohl být označen text „ Tak už toho máme dost,, , přispěvatele Bohumila Korbáře²⁰⁸:

„Jako všichni exulanti i já pozoruji s největším zájmem vyvíjející se politickou a hospodářskou situaci v mé rodné zemi, jako i všechny rady a porady nás exulantů a emigrantů jak by se to mělo dělat správně – nebo aspoň lépe v Československu. Když se sejdeme pospolu, až na výjimky, všichni spolu souhlasíme. Proto myslím, abychom již tnuli do živého a přestali se mazlit se sametovou revolucí, neboť samet se již brzo omaká, když se dennodenně neudrhuje a zbude z něho jenom kus hadru, který je k nepotřebě. Myslím, abychom tam doma přestali již spát na vavřínech a přestali se honosit před světem, že jsme to udělali bez násilí a nekrvavě. To zrovna není docela pravda! Vždyť jsme přece viděli na televizi jak červené

²⁰⁶ In Nedělní hlasatel 25. března 1990, str. 8, Oběžník č. 2, informační a propagační oddělení pro UV KSČ.

²⁰⁷ Soudručky a soudruzi, dělníci, pracující stranické inteligence, pracující rolníci. Dostávají se vám do rukou závažné zásady, jež možno shrnout jako dokument doby. Nedávejte se odradit současnou situací v našem socialistickém státě. Nedávejte se zvíkat, buďte právě dnes věrnými členy, zoceleni bolševickými zkušenostmi. Naše strana vás právě dnes potřebuje. Máme pro vás pádné argumenty, kterým musíte věřit, že tato doba je pouze přechodnou a že jednou budeme u moci zase my a pak se už nikdy nebude opakovat ta trapná situace, do které nás naši někteří soudruzi dostali. Proto: 1. V OF máme své lidi, kteří tam působí pro tzv. demokraty jako horliví členové, ale ve skutečnosti narušují činnosti a získávají tak občany na svou stranickou linii. Vstupujte do OF a budete dostávat od KSČ pokyny. Zanášejte do OF sváry a diskreditujte jejich členy za každou cenu. Z OF musejí tak odejít ti, kteří jsou našimi skutečnými nepřáteli a vy všichni se snažte o to, aby veřejnost se od nich odvrátila. 2. Komunisté snažte se za každou cenu udržet na svých místech aspoň do voleb, protože budete mít dost vliv na voliče jedině tehdy, když budete na vedoucích místech, počítejte stále se strachem, který nevymizel. 3. Jakékoli kritické připomínky soudruhům ve funkci kvalifikujte jako trestný čin pro napadání osoby a veřejného činitele, trvejte na prokurátorovi a civilním soudu. Tím členy OF nejlépe zdiskreditujete, soudci a prokurátoři jsou na naší straně, zákony také. 4. Projevujte solidaritu s odvolanými funkcionáři. Propagaci zaměřte tak, aby se z vás stali mučedníci národa. 5. Napadejte tzv. demokratické řešení situace jako zvlé násilí. Jedno zlo, které na vás neprávem svalovali, nahrazují druhým, horším a nečestným zlem „lidské tváře,“. 6. Prezident Havel a jeho výroky o nenásilí a vzájemném porozumění vysvětluje tak, že se nemá používat jakéhokoliv nátlaku, jinak, že se porušuje základní článek „demokracie,“. Obhajujte se jeho slovy. Tím vám dal do ruky obrovskou zbraň. 7. Nastává boj o získání závodů, družstev obcí a malých měst. Zde sehraje roli Vy, drobní sevržení pracující a operujte: nastoluje se kapitalismus, bude nezaměstnanost. Zdůvodňování odborníků na všech stupních bagatelizujte jako fráze, jimiž veřejnost ohlupují. 8. Mezi studenty, kteří byli zmanipulováni, dochází již k prvním rozporům. To je naše dílo soudruzi, ne jejich. A tak by to mělo jít všude. 9. Při ponižujících odvolacích procesech se braňte: Musel jsem to, byla taková doba. Každý z OF také pomáhal straně, aby se udržel v práci, využívejte toho. 10. Zveličujte jakékoli chyby, jichž se „demokraté,“, dopustí, rozšiřujte je a vyhledávejte argumenty. Poctiví členové KSČ vám v tom pomohou. Pokládejte tento oběžník za přísně důvěrný! Čest naší záslužné práci....Prop. středisko UV KSČ,,

²⁰⁸ In Nedělní hlasatel 25. března 1990, str. 15, „Už toho máme dost,, , Bohumil Korbář

barety tloukly studenty i diváky po hlavách, jak do nich kopaly a jak je policie zatýkala. Sametová revoluce byla jenom ze strany opozice. Snad se tedy opozice opravdu řídila pravým sametem, ten je vždycky na jedné straně, na druhé je jenom drsné pletivo. Co tím chci říci je, že by již bylo na čase, aby se v československých novinách začaly objevovat reportáže ohledně identifikování těch surovců, kteří se o posílání baretů proti studentům zasloužili, i proti baretům, které s radostí třískali přítomné po hlavách. Ale to není všechno. Bylo by na čase aby se v novinách uveřejňovala celá jména a adresy těch, kteří bez ostychu chodí stále po Praze a všech dalších městech a vesnicích po Československu a hrozí: Jen počkejte až se to obrátí my s vámi zatočíme! Nedávno jsem četl v Katolickém týdeníku, že jistý – cituji doslova – sesazený plukovník T. tak, jak již zmíněno nahoře vyhrožoval. Kdo tedy sedí v redakci katolického týdeníku, že takového lumpa skrývá za zkratkou jeho jména? Je to přítel pana plukovníka T., nebo zbabělec?,,²⁰⁹

Dopis Josefa Kučery, podepsán „Josef Kučera, předseda Denního hlasatele,, a nazvaný „Musíme tomu zabránit,,²¹⁰, s poznámkou, že byl zaslán americkému senátu a Výboru pro zahraniční záležitosti nastoluje téma, které se mělo brzy stát závažným, totiž otázku převodu státního vlastnictví do rukou soukromých investorů a otázku navrácení zabaveného majetku do rukou původních vlastníků. Kučera vyjadřuje obavy z toho, že komunisty zabavený majetek bude zprivatizován bez toho, aby byli odškodněni původní majitelé:

„.....Podmínkou úspěchu této nové země je prosperující hospodářství, hospodářství volného trhu, jakému se těšíme zde ve Spojených státech. Pro obchod jsou nutné tržní ceny a příležitost ke konkurenci. Sekretář Baker volal po tom, aby Československo opatřilo takové právní prostředí, které by vedlo k předání(!), nebo prodeji továren do soukromého vlastnictví v naději, že to přitáhne investice ze zahraničí. Sdílíme vděčnost prezidenta Havla Spojeným státům, že udělaly tak mnoho pro Československo, aby se mohlo vydat na cestu k hospodářskému ozdravení a obnově. Avšak je otázka, která nám působí starost a o které se ještě nejednalo, je podle našeho názoru velmi důležitá. Je to problém týkající se dřívějších majitelů a akcionářů těchto továren a obchodů, nyní pod vládní kontrolou, které mají být prodány cizím soukromým majitelům. Doslova tisíce těchto dřívějších majitelů a akcionářů jsou dnes americkými občany a mnozí jsou na pensi. Tito lidé jsou ve skutečnosti zákonnými vlastníky těchto továren a obchodních podniků, které byly komunistickou vládou znárodněny. Znárodnění není v tomto případě vhodný termín – krádež je přesnější označení, protože tito lidé nedostali žádnou náhradu za své podíly a majetky. Mnozí z nich se později stali uprchlíky – utíkali aby zachránili holé životy – mnozí z nich se dostali do Spojených států aby zde začali nový život.Obracíme se na Vás, abyste vyjádřili svůj názor o této věci, protože se týká tak mnoha amerických občanů českého a slovenského původu. Mnozí z nich ztratili v Československu všechno co měli. Byla to nespravedlnost, kterou museli přijmout. Měli by být povinni přijmout nespravedlnost znovu, ještě jednou?,,

²⁰⁹ Tamtéž

²¹⁰ In Nedělní hlasatel 25. března 1990, str. 20, „Musíme tomu zabránit,, Josef Kučera

Nedělní hlasatel v období březen – duben – květen pochopitelně reflektuje i problematiku prvních svobodných voleb, součástí této reflexe je text, který vrhá částečné světlo na pozdější ideovou orientaci komentářů Hlasatele a spojování Hlasatele s republikány Miroslava Sládka. Text je nadepsán „Závažné prohlášení pro vážnou dobu,, ,²¹¹ není podepsán konkrétním autorem, končí provoláním,, Bohu, vlasti, národu!,,:

„Všichni naši čtenáři a všichni, kterým se toto číslo Nedělního hlasatele dostane do rukou. Dovolím si částečně Vás obeznámit s úmysly a důvody, proč toto číslo otiskujeme v pětitisícovém vydání a leteckou nákladní dopravou zasíláme do Československa. Do určité míry je to číslo předvolební. Snažili jsme se zhotovit s dobrými úmysly a jak dalece se nám to podařilo k posouzení ponecháme Vám.....Naši drazí v Československu! Za pár dní naskytne se Vám příležitost k částečně svobodným volbám. Půjdete volit. My víme, že na to nejste připraveni, neboť po dlouhá léta k svobodě a demokracii jste nebyli vychováni. Přijměte prosím náš hlas, hlas volajícího na poušti, abyste odvrhli veškerý socialismus, který je pravým nepřítelem lidstva. Nevolte také kolaboranty komunistů, však je znáte. Ani těm se nedá věřit, i když dočasně oblékli roucho beránčí. Ta mnohá léta utrpení vás mnohých a povšechné strádání mají společně na svědomí s tou bandou komunistickou.....V dnešním našem Československu jsou poměry velmi chaotické. Není snadné předvídat, ale je nutno, pokud je čas, vás poprosit,abyste se nedali svést, tak jako mnoho bylo svedených v roce 1946. V emigraci příznivci třech státotvorných stran, strany Agrární, národně demokratické a Živnostenské, sloučili ve světové Republikánské hnutí Československa. V Československu potomci tří těchto zakázaných stran se seskupili v několik skupin, které hájí stejné principy jako Republikánské hnutí ve světě a předsedou jedné, té nejsilnější skupiny, Republikánské strany Československa je PhDr. Miroslav Sládek, U zeměpisného ústavu 1, 160 00 Praha 6, Czechoslovakia, Europe.

Tento náš drahý Miroslav Sládek se těší naší plné důvěře. Ostatní skupiny vybízíme, aby se ke Sládkově skupině připojily, ovšem bude-li jim panem Sládkem důvěřováno.....,²¹²

Otázka jakým způsobem přišli vydavatelé Hlasatele na Miroslava Sládka a proč se mu dostalo plné důvěry, není tématem této práce. Republikánské hnutí Československa sice pravidelně otiskovalo svá provolání před listopadem právě na stránkách Hlasatele, důvody proč Miroslav Sládek zvolil pro název své strany právě Republikánská strana Československa to samo o sobě nevysvětluje. Je možné, že Sládek zaujal vydavatele Hlasatele svoji antikomunistickou rétorikou a prezentací sama sebe jako představitele jediné opravdu pravicové strany.

Reflexi reality v Československu uzavírám textem, jehož autor je Milan Zelený, mám určité pochybnosti, zda-li se jedná skutečně o profesora Zeleného, nicméně byla by to opravdu výjimečná shoda shoda jmen, jež je nazván „17. Listopad 1989 byl pučem StB,,²¹³ článek je

²¹¹ In Nedělní hlasatel 27. května, str. 27 „Závažné prohlášení pro vážnou dobu,, , nesignováno

²¹² Tamtéž

²¹³ In Nedělní hlasatel 28. října 1990, str. 20 „17. Listopad 1989 byl pučem StB,, Milan Zelený

z 28. Října 1990, byl otištěn tedy s určitým časovým odstupem od přelomu let 1989/1990, nicméně tvoří zlomový prvek v reflexi listopadových událostí. Cituji:

„Dne 17. listopadu byli pražští občané a studenti zmanipulováni a znásilněni souhrou krajně temných sil komunistických StB, KGB, Charty a podobných organizací. Deprimující následky tohoto ponížení ponese, obzvláště naši mladí lidé, po dlouhá desetiletí.

Toho dne jsme se stali panáky na šachovnici dlouho připravovaného puče. Byli jsme vedeni za nos – až dolů na Národní třídu. Jsme nyní plně v moci lidí, kteří se upsali pučistům t. zv. sametové revoluce, za tento konspirační samet platíme a nadále budeme platit velmi drazé. Nyní lze pochopit proč je dnešní vláda složená z bývalých komunistů, či dokonce z přímých funkcionářů komunistického režimu. Nyní lze chápat, proč jsou do diplomatických, ministerských a úředních pozic jmenováni téměř výhradně bývalí komunisté. Porozumíme prezidentským prohlášením, že vůbec nejde o komunisty, ale o to, kdo kradl a kdo ne. Ti, kdo okrádali komunistický stát, komunisté či ne, ti půjdou přes palubu. Ti, kteří tento hrůzný stát budovali a podporovali, zůstanou na vršku.,,

Autor pokračuje konstatováním, že právě vyšla kniha Václava Bartušky, známé „Polojasno,, a tvrdí, že se autor (Bartuška) soustředil na tyto dvě varianty:

Reformní křídlo uvnitř KSČ se rozhodlo spolu se špičkami StB, za tichého souhlasu KGB, vyvolat vlnu veřejného odporu proti stávajícímu vedení, s cílem nahradit je perestrojovým týmem mladších funkcionářů.

Druhá varianta – šéfové StB využili svých kontaktů na ostatní politické strany, především jejich obrodné proudy a opozici soustředěnou kolem Charty 77. Navrhli jim změnu společenského zřízení v Československu a podíl na moci za předpokladu, že StB zůstane její síle a vliv. (Bartuška v závěru své knihy skutečně k těmto hypotézám dospívá)

Je zajímavé, jak četba Bartuškovy knihy inspirovala autora příspěvku k této konspirační konstrukci. Samozřejmě, jeden text neznamena orientaci periodika jako takového, zvláště ne periodika, jehož obsahovou strukturu tvoří texty individuálních přispěvatelů, nicméně jde o zajímavý posun v reflexi, od článků typu „Mládí to vyhrálo,, až k „17. Listopad byl pučem StB,,.

7.2. Mozaika ostatních textů v roce 1990

Obsah Nedělního hlasatele v průběhu roku 1990 tvořily samozřejmě, tak jako v letech předcházejících, články a texty týkající se krajanského života, vnitroamerických politických problémů, problémů světové politiky, jádro obsahu je však reflexe reality v Československu a mezinárodních událostí majících na vývoj v Československu přímou, nebo nepřímou vazbu. Určitým specifikem jsou texty Libora Broma. V důsledku americké okupace Kuvajtu a

následné narůstání krize v Perském zálivu, se objevily v Hlasateli přetištěné texty, které v naprosté převaze kritizují a odsuzují americkou účast na operacích později nazvaných Pouštní štít a Pouštní bouře, odsuzují válku v zálivu jako takovou. Profesor Milan Zelený publikuje texty odsuzující praktiky na americké burze, zejména přístup finančních žraloků. O určité rozmanitosti přetiskovaných příspěvků svědčí i to, že byly přetiskovány články převzaté z deníku Wall Street Journal, jako například zmiňovaný text o krátké návštěvě Václava Klause. Celkové ideové zaměření, pokud lze o něčem takovém mluvit, se od předcházejícího roku příliš neliší.

Se zajímavým textem přichází v této době profesor Milan Zelený, profesor kritizuje poměry na americké burze a přístup finančních institucí:²¹⁴

„Představitelé komunistické nomenklatury, byrokrati, i tzv. reformní ekonomové, ředitelé a různí přežívající kapitáni průmyslu, jakož i někteří zahraniční odborníci, všichni navrhuji Polsku, Maďarsku i Československu všelijaké burzy, trhy s akciemi a cennými papíry, odprodej statků a výrobních prostředků do cizincům²¹⁵, dlužní, bondové hospodářství atp.

Je možné, že s úpadkem Wall Streetu a jeho odpadkových bondů (junk bonds), jeho veřejného, tj. nesoukromého vlastnictví akcionářů-absentérů a jeho spekulativní arbitráže mladých, polovzdělaných yuppies, vedených pouze hrabivostí a touhou po mamonu, je možné, že ve střední Evropě jsou tyto úpadkové výdobytky považovány za pokrok? Ano. Byrokratické a reformistické vrstvy nevlastníků, kterým ani statky ani výrobní prostředky nikdy nepatřily a nepatří, se je nyní snaží rychle odprodat za rychlý dolar či marku, pokud jsou ještě při kontrole. Spekuluji tedy s majetkem a penězi, které jim nepatří! Jak snadné! A jak samozřejmé musí být výsledky!

Jak by bylo dobré, kdyby jim ti jejich reformní ekonomové a politici mohli přeložit a přečíst některé věci dnes předepsané v kurzech pro studenty v samém srdci Wall Streetu, na Fordham University v Lincoln Centre.²¹⁶ Studenti navštíví nejen film Wall Street a výbornou hru Peníze jiných lidí (Other people's money), ale hlavně čtou knihy. Jejich názvy úplně stačí:

Connie Bruck – Bál kořistníků (The Predators' Ball), Simon and Schuster, 1988. Michal Lewis - Lhářův Pokr, (Liar's Poker), W. W. Norton and Company, 1989, Bryan Borrough and John Helyar – Barbaři jsou před branami (Barbarians at the Gate), atp. Čtu náhodou výbornou novelu, kterou by měli číst i ministři financí ve střední Evropě a každý občan USA: Michael E. Thomas – Dům Hannover, Warner Books 1989.

Po bankrotu firmy Drexel Burnham Lambert Inc., která vychovala stovky zločinců a přivedla na mizinu tisíce zcela nevinných investorů a podnikatelů je v Americe s touto neomezenou vládou kořistníků a dravců konec. Je možné dopustit, aby ve střední Evropě celá tato éra hrabivosti teprve začínala? Stačí vyjmenovat některé chycené a odsouzené zločince: Peter A. Cohen, Ivan F. Boesky, Michael R. Milken, Dennis B. Levine, Jeffrey Sachs. Mnozí byli, či ještě

²¹⁴ In Nedělní hlasatel 25. února, str. 1,2, „Na pospas spekulantům,, Milan zelený

²¹⁵ Chyba gramatického tvaru v originálním textu

²¹⁶ Milan Zelený v této době na této universitě přednášel

jsou (Sachs) poradci tzv. reformistickým vládám střední Evropy. Milkenův osobní příjem byl přes 500 milionů amerických dolarů ročně – daleko za hranicemi morální neřestnosti, urážka všech občanů tohoto světa. Stačí vyjmenovat jména jejich firem:

Solomon Brothers, Kohlberg, Kravis, Robert and Company, Goldman, Sachs and Company, Watchell, Lipton Rosen and Katz, Shearson Lehman Hutton Inc., Drexel Burnham Lambert Inc. Stačí. Stačí to ale opravdu? Nevím. Přes deset let přednáším mladým dravcům Wall Streetu přímo v Lincoln Centre v New Yorku, znám je skrz naskrz. Až nyní se mi daří dokázat otřesnost, bezvýchodnost a morální prázdnotu jejich dosavadní tzv. ekonomické činnosti. Znam je tedy dobře. V USA je s nimi konec. Střední Evropu mohu před nimi pouze varovat. Varuji! Žaluji!,,

V dalším svém textu Milan Zelený pokračuje v obdobném duchu²¹⁷, po kritice Jeffreyho Sachse, jehož myšlení pochází „z učebnic paleoekonomických dob monetarismu Milтона Friedmanna“,²¹⁸ se již konkrétněji zabývá tehdejší ekonomickou situací v Československu a vyjadřuje obavy z dalšího vývoje:

„.....Připraveni k obětem? Zdá se, že radikální opatření a šoky jsou pro mnohé lidi důležitější, než ekonomický respekt pro spotřebitele a dlouhodobé povinnosti k naším dětem, které v té narýsované budoucnosti budou muset žít. Jmenování do vysokých rozhodovacích a zastupitelských míst bez ohledu na kvalifikaci a bez ohledu na národnostní situaci u nás jim důvěru ani budoucnost nezaručí. Cesta od socialismu k volnému trhu bude dlouhá a těžká tak jako tak. Zneužívat však dnešní, ze zoufalství a snů zrozené ochoty lidí k obětem za účelem urychleného převodu prostředků do cizích rukou (president Havel v pondělí oznámil, že 100 procentní vlastnictví českých podniků zahraničními investory bude povoleno a tak i rychlých dolarů do rukou nynějších vlastníků (tedy státu, nomenklatury, ředitelů a manažerů a příbuzných), aniž by se kdo právoplatných vlastníků, zaměstnanců a národa vůbec kdy ptal, to představuje těžko stravitelnou a v podstatě surrealistickou kombinaci ekonomické naivity a morální lehkosti bytí.

Otázka není, zda reformy postupují rychle či pomalu, ale zda existuje jednotný a národem přijatý plán, který vede čs. ekonomiku správným směrem. Zatímco jeden ministr (Klaus) prodává rychle na Wall Streetu, druhý (Komárek) varuje před ekonomickou agoníí, která by byla výsledkem šokového zavedení trhu bez důkladné politické a právní infrastruktury. Třetí ministr (Čalfa) využívá chyb zastánců „ukvapené cesty,, a slibuje, že on nedopustí vyházení vysokých komunistických podnikových ředitelů, protože nemáme nikoho, kdo by je nahradil! Přitom o urychleném vzdělávání mladých manažerů nikdo veřejně nemluví.....,,²¹⁹

Reflexe Hlasatele událostí světové politiky nezaznamenává výraznější ideový výkyv, u převzatých textů jsou volena obdobná periodika jako v roce 1989. Opět je možné spatřit texty Antonyho Harrigana, zamýšlející se například nad rozhodnutím britské justice ohledně

²¹⁷ „Rady za které se platit nesmí,, , Milan Zelený, In Nedělní hlasatel 11. března, str. 1,6.

²¹⁸ Tamtéž

²¹⁹ Tamtéž

historika Alexeje Tolstého²²⁰, John J. Metzler vyjadřuje obavy o budoucnost Jihoafrické republiky a nepříliš lichotivě se vyjadřuje o Nelsonu Mandelovi, právě propuštěnému z vězení.²²¹ Libor Brom publikuje text nazvaný „Dialektika třetí československé perestrojky“,²²² kde svým „Bromovským“, stylem rozvíjí svá zamyšlení a teorie:

„Gorbačovská perestrojka není nic nového. Československo prošlo dvěma perestrojkami a nyní je na začátku třetí. První perestrojka byla započata v roce 1945. Podle vševědoucího marxismu-leninismu rodná komunistická strana za vedení soudruha Klementa Gottwalda, podporovaná Národní frontou a socialistickým blokem, vyhlásila svůj Košický vládní program, to jest budování nové, spravedlivé společnosti, moderního humánního státu a mostu mezi kapitalistickým západem a komunistickým východem. Tato první československá perestrojka měla dramatický průběh. Přinesla zkázu všeho možného, zejména opozičních politických stran a změn ve všem možném, zejména cestou rozsáhlých konfiskací, znárodnění a retribucí majetku.....Druhá československá perestrojka započala v roce 1948.....

.....Třetí československá perestrojka je právě v průběhu. Podle vševědoucího marx-leninismu, rozvinutého svým generálním sekretářem Michailem Gorbačovem, Komunistická strana sovětského svazu vyhlásila Eru druhé světové socialistické revoluce, ve které perestrojka je jevem mezinárodním, globálním. Komunistická strana Československa, vždy věrná sovětské linii, v nerozlučitelném svazku s Národní frontou a socialistickým blokem putuje do, soudruhem Gorbačovem plánovaného společného evropského domova, který bude neutralizován, zbaven americké armády a ovládán socialistickými stranami.....²²³

8. Závěr

Týdeník Nedělní hlasatel byl pouze jeden z mnoha krajanských a exilových periodik vydávaných v USA a v zahraničí všeobecně, jako většina těchto periodik se potýkal s finančními problémy a jeho vydavatelé byli schopni zajistit relativně malý náklad, což se neblaze projevilo na jeho dostupnosti čtenářům a na povědomí čtenářů o něm. V době svatořečení Anežky české, bylo distribuováno celkem 2500 výtisků do celého světa, speciální předvolební číslo (před volbami v červnu 1990) bylo distribuováno v počtu 5000 výtisků. Tato čísla představovala absolutní vrchol, náklad „běžného“, výtisku byl podstatně menší.

²²⁰ „Případ Tolstoj“, In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 1,5 Antony Harrigan. Alexej Tolstoj je autorem mj. práce „Oběti Jalty“, která, jak již bylo řečeno vyšla v českém překladu v nakladatelství Elka Press v roce 1998.

²²¹ „Nejistá budoucnost“, John J. Metzner, In Nedělní hlasatel 18. března str. 1,4.

²²² „Dialektika třetí československé perestrojky“, Libor Brom, In Nedělní hlasatel 18. března 1990, str. 1,4.

²²³ Tamtéž

Jaké tedy bylo periodikum Nedělní hlasatel na přelomu let 1989/1990, v širší časové perspektivě v letech 1989 a 1990? Jak již bylo řečeno, bylo komunikačním pojítkem mezi krajany především v USA. Jeho profil tvořili především jeho přispěvatelé. Hlasatel tedy tvoří určitou sondu do způsobu myšlení části krajanské komunity daného období. Protože se na vytváření profilu a obsahu podílí v převážné míře nejaktivnější přispěvatelé, může posloužit i k posouzení profilu těchto osobností.

Exilové a krajanské prostředí bylo a stále je složitý organismus vyznačující se, obdobně jako názorové, myšlenkové a zájmové prostředí domácí, svoji rozmanitostí, vzájemnými, často malichernými spory, myšlenkovými proudy, politickými a osobními zájmy, generačními rozdíly. Hlasatel, navíc pouze v období let 1989 – 1990, tvoří pouze malou část celkové mozaiky. Profilem textů a přispěvatelů vyhovoval názorově konzervativní části emigrace, podle učebnicového modelu historického profilu českého politického spektra měl vlastně blízko k agrární straně, případně k názorům odmítajícím politiku prezidenta Beneše již od roku 1945. Část, především posrpnových exulantů rekrutujících se z řad reformního establishmentu roku 1968, nebo liberálně-levicových intelektuálů nemohly jeho texty oslovit. Bylo by ale velkým zjednodušením domnívat se, že neoslovil pozdější emigrační vlny jako celek. Mezi jeho aktivní přispěvatele se řadili příslušníci posrpnového exilu, příslušníci mladší generace emigrantů zcela jistě patřili mezi jeho čtenáře. Politicky nevyhraněnou expertní emigraci mohly jeho články zaujmout, případně poskytnout úhel pohledu na americkou a mezinárodní politickou scénu, českou historii. Omezený náklad naznačující malý okruh čtenářů a tedy malý význam vyvstane v jiném světle při konstatování, že s malým nákladem se potýkala téměř všechna krajanská periodika. Roli Hlasatele v mozaice krajanských a exilových periodik nelze tedy přeceňovat ale ani podceňovat. Mimoto, díky okolnostem se část jeho textů, jako jednoho z mála exilových a krajanských periodik vůbec, později dostala do povědomí části čtenářů v Československu.

Výběr z použité literatury

Denis McQuail: Media Performance

Joseph Klapper: The effect of mass communication

Hovland, Carl I., Walter Weiss: The Influence of Source Credibility on Communication

Alena Jaklová: Čechoamerická periodika 19. A 20. Století

Phillip J. Tichenor, George A. Donohue, Clarice N. Olien: Mass media flow and differential growth in knowledge

Miloslav Chlupáč: Aspekty teorie propagandy

Alena Křivánková, Josef Vatrál: Dějiny československé žurnalistiky

Vladimír Strasmajer: Historie a současnost televize ve Velké Británii

Karel Šebesta: Jazyk a styl propagačních textů

Martin Walker: The Cold War

Barbara Wolfe: Czechoslovakia and the absolutely monopoly of power, a study of Political Power in a Communist system

Max Weber: Die Typen der Herrschaft

Petr Fidelius: Řeč komunistické moci

Petr Pithart: Osmašedesátý

Vladimír Bystrov: Svobodná nesvoboda

Stéphane Dufoix: Politiques d'exil, Hongrois, Polonais et Tchécoslovaquies en France après 1945

Brno, Universita obrany: Československý exil 1938 – 1989 v zahraničních archívech, sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 21.- 22. Listopadu 2007 na Universitě obrany v Brně

František Hanzlík, Karel Konečný: Čs. vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948

Jiří Suk: Labyrintem revoluce, aktéři, zápletky, křižovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)

Milan Otáhal: Sto studentských revolucí

Markéta Škodová, Jan Červenka: Agenda Setting, teoretické přístupy

Miloš Zeman: Naše posttotalitní krize a její východiska

Miloš Zeman: Varovná prognostika, kniha, která v roce 1991 nevyšla

Bert a Rockmann, Colin Campbell: The Bush presidency, first appriasals

Frederick Taylor: Berlínská zeď

Tim Wipple: After the velvet revolution, Václav Havel and the new leaders of Czechoslovakia
Speak out

Karel Kaplan: Poúnorový exil 1948-1949

Adéla Gjuričová, Michal Kopeček, Petr Roubal, Jiří Suk Tomáš Zahradníček: Rozdělení

Minulostí, Vytváření politických identit v České republice po roce 1989

Václav Bartuška: Polojasno

